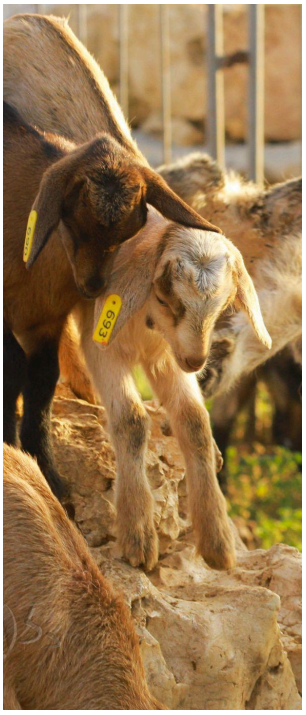
הצעה לתכנית אסטרטגית לקידום החקלאות האורגנית בישראל 2035

ספטמבר 2024

מאת: החטיבה למחקר, כלכלה ואסטרטגיה, משרד החקלאות וביטחון המזון
טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל

תוכן עניינים

חלק א: יעדים, מטרות ומהלך עבודה 4

1. **מבוא, יעדים ומטרות 4**
   - 1.1. הקדמה 4
   - 1.2. חזון ויעדים 4
   - 1.3. קידום יעדי ומטרות משרד החקלאות 2024 6
   - 1.4. קידום יעדי התכנית הלאומית לביטחון מזון 2024 8
   - 1.5. מתודולוגיה בגיבוש התוכנית 9
   - 1.6. שותפים להטמעת המהלך הלאומי 9

חלק ב: חקלאות אורגנית ותועלתה 11

2. **חקלאות אורגנית ותועלתה 11**
   - 2.1. על קצה המזלג: מהי חקלאות אורגנית? 11
   - 2.2. תועלות סביבתיות-כלכליות 11
   - 2.3. תועלות חברתיות, בריאותיות וכלכליות 11

חלק ג: סקירת חקלאות, יצרנות וסחר אורגני בישראל ובעולם 13

3. **חקלאות אורגנית בעולם 13**
   - 3.1. שטחים ושוק אורגני 13
   - 3.2. תכניות ממשלתיות מרחבי העולם לקידום החקלאות האורגנית 14
   - 3.3. תמיכות ישירות בחקלאות אורגנית באיחוד האירופי 22
4. **היבטים כלכליים בחקלאות האורגנית 25**
5. **חקלאות אורגנית בישראל 27**
   - 5.1. התפתחות החקלאות האורגנית בישראל 27
   - 5.2. החוק האורגני 27
   - 5.3. מגמות בחקלאות ועיבוד מזון אורגני 2011-2023 28
   - 5.4. גיל ומגדר בחקלאות האורגנית 32
   - 5.5. סחר בחקלאות האורגנית: יבוא ויצוא 33
   - 5.6. השוק האורגני המקומי 36
   - 5.7. הזנה ורכש ציבורי 38
6. **היבטים שונים בחקלאות האורגנית בישראל ובעולם 40**
   - 6.1. מחקר, הכשרה והדרכה בחקלאות האורגנית בישראל 40
   - 6.2. כותנה כמנוע צמיחה בגד"ש האורגני 42
   - 6.3. תקנים אורגניים וסביבתיים 43

חלק ד: תכנית פעולה אסטרטגית 46

7. **ניתוח נתונים ומידע לגיבוש התוכנית 46**
   - 7.1. צפי לגדילה בשטחים האורגניים 46
   - 7.2. צפי לגדילה במכר האורגני 48

7.3. חסמים מרכזיים בהתפתחות הענף האורגני בישראל 49
7.4. ניתוח SWOT חוזקות, חולשות הזדמנויות ואיומים 52
7.5. היבטים משמעותיים בבניית התוכנית האסטרטגית 53
8. **עוגנים אסטרטגיים ומהלכים מרכזיים 54**
8.1. בחינת מהלכים שונים להגשמת התוכנית 55
8.1.1. עוגן 1: תמיכה בחקלאי האורגני בהסבה, התרחבות והתמדה 55
8.1.2. עוגן 2: תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה 58
8.1.3. עוגן 3: חיזוק משולש הידע - מחקר, הכשרה והדרכה 60
8.1.4. עוגן 4: קידום התעשייה ושרשרת האספקה האורגנית 63
8.1.5. עוגן 5: הרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני 65
8.1.6. תהליכי רוחב: תשתית משרדית לתמיכה ביישום התוכנית 69
8.1.7. הצעות שנבחנו וסווגו כלא רלוונטיות לשלב זה 70
8.2. בחינת ההצעות השונות ותעדוף 72
9. **הצעה לתוכנית 2025-2035 76**
9.1. הצעה וגאנט לתוכנית 2025-2035 76
9.2. הצעה מפורטת ותקציב לתוכנית 2025-2026 78
9.3. הערכת תקציב ראשונית לתוכנית 2025-2035 80
10. **מתווה שיתוף ציבור 83**
11. **המשך גיבוש התוכנית, מדידה והערכה 85**
12. **סיכום 86**
13. **נספחים 87**
13.1. גישה וקווים מנחים באסטרטגיה האורגנית של האיחוד האירופי 87
13.2. בחינת התכנות יעד התכנית: 10% שטחים חקלאיים אורגניים עד 2035 90
13.3. חישוב תמיכה במשקים אורגניים בהסבה 92
13.4. דוגמאות אירופאיות למרכזי מיומנות אורגניים 94

1. מבוא, יעדים ומטרות

1.1 הקדמה

החקלאות הישראלית **מתמודדת עם אתגרים רבים**: סחיפת קרקעות, הגרעה של פוריות קרקע, לחץ מזיקים ומחלות הולך ועולה, ובמקביל התפתחות עמידות לתכשירים, התגברות התדירות של אירועי קיצון הנובעים ממשבר האקלים המתעצם, ועוד. במקביל, **המודעות הציבורית** להשפעות החשיפה לחומרי הדברה עולה, לראיה **החוק להגנה על בריאות הציבור** שמציע אימוץ תקנים אירופאים שיוציאו משימוש חומרי הדברה ותכשירים רבים. בנוסף, קיימת מצוקה קשה ביצירת **דור המשך** בחקלאות.

ברחבי העולם יש עליה בדרישת צרכנים למוצרים אורגניים. מגמה זו מעידה על פוטנציאל צמיחה של התחום האורגני. בישראל תחום זה עדיין קטן מאוד, וכל עוד לא השיג את היתרונות לגודל שלו, **אין לעוסקים אפשרות להתחרות ביעילות בשוק הסחר האורגני העולמי.** דרושה תמיכה ראשונית כדי לתמרץ את החקלאות ועיבוד המזון המקומי, כדי שיגיע לקנה מידה שיאפשר זאת.

ברחבי העולם מגבשות ממשלות מדיניות חדשנית המתאימה את שיטות הייצור החקלאי לתנאים המשתנים, בכדי לקדם תוכניות של ביטחון מזון לאומי, חקלאות תומכת סביבה, שיפור בריאות הציבור, הפחתת חשיפה לרעלים, עמידה ביעדי SDG, קידום כלכלה מעגלית, ועוד. **החקלאות האורגנית,** הקיימת מזה 100 שנים, מציעה גישה **מעשית ומוכחת** שביכולתה לעזור לענף החקלאות להתמודד עם משבר האקלים ולתמוך ביצירת מערכת מזון מקיימת, **וכן לעודד ממשק בריא של חקלאות, סביבה ובריאות.**

תוכנית זו היא העמוד המרכזי לתוכנית אסטרטגית כוללת לקידום החקלאות והיצרנות האורגנית בישראל, המשלבת משרדי ממשלה נוספים - משרד הבריאות, המשרד להגנת הסביבה ומשרד החינוך, וכן ארגונים אזרחיים, גופי מחקר וחברות מסחריות. משרד החקלאות הוא המועמד הטבעי להוביל את התנועה הלאומית המתגבשת, והאימוץ של תוכנית זו תהיה **מנוע למשרדי ממשלה נוספים, לגופי מחקר ולחברות מסחריות** להשקיע משאבים בקידום הענף.

1.2 חזון ויעדים

התוכנית מציגה אסטרטגייה ותוכנית פעולה שתהפוך את החקלאות האורגנית למיינסטרים בחקלאות הישראלית, תוך הטמעה של פרקטיקות מתוכה באופן נרחב בכלל החקלאות הישראלית.

חזון: החקלאות האורגנית תמלא נתח משמעותי מתוך כלל השטחים החקלאים בישראל, תהיה מנוע צמיחה לפיתוחים וחדשנות, תשמור על משאבי הטבע החקלאיים ותשאף לשיפור תרומתה הסביבתית, ותהיה הסמן הימני לחקלאות הישראלית בהיבטים של סביבה, בריאות האדם ורווחת בעלי חיים. בנוסף, התוצרת החקלאית האורגנית תהיה נגישה באופן נרחב לכלל האוכלוסייה בישראל.

יעד: הגדלת נתח הקרקע בממשק אורגני ל-10% מכלל שטחי החקלאות הישראלית עד שנת 2035
יעד ביניים: הגדלת הקרקע בממשק אורגני ל-3.5% מכלל שטחי החקלאות הישראלית עד שנת 2030

מטרות:

1. לספק לחקלאים תמריצים כספיים להסבה לחקלאות אורגנית, ולהמשך פעילותם האורגנית.
2. להטמיע פרקטיקות מתוך החקלאות האורגנית באופן נרחב בכלל החקלאות הישראלית.
3. לקדם רגולציה השומרת על גבולות הגזרה האורגניים, ובמקביל מותאמת לתנאים בשטח ומאפשרת ייצור וסחר אורגני משמעותי.
4. לקדם ולתעדף מחקר ופיתוח בנושא חקלאות אורגנית.
5. לספק לחקלאי האורגני תשומות וכלים מספקים ובהישג-יד לגידול והייצור.
6. לפתח מסלולי הכשרה, ייעוץ והדרכה לחקלאי האורגני, מתחילת הדרך ועד לשלבים מתקדמים.
7. לחזק את הייצור המקומי ולייצר אלטרנטיבות לחומרי גלם ומוצרים מיובאים.
8. לקדם תחרות מספקת בשרשרת האספקה האורגנית.
9. לחזק את כושר התחרותיות של יצרנים מקומיים בשוקי היצוא.
10. להגביר מודעות צרכנים וביקוש למזון אורגני.
11. לפתח כלים למעקב, מדידה ואיסוף נתונים על חקלאות וסחר אורגניים.

בכדי להשיג את היעד ואת מטרות אלו, הוגדרו **5 עוגנים אסטרטגיים:**

1. עוגן 1: תמיכה בחקלאי האורגני בהסבה, התרחבות והתמדה
2. עוגן 2: תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה
3. עוגן 3: חיזוק משולש הידע - מחקר, הכשרה והדרכה
4. עוגן 4: קידום התעשייה ושרשרת האספקה האורגנית
5. עוגן 5: הרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני

בכדי להגשים את חמשת העוגנים, הוגדרו **פעולות רוחביות** שעליהן להתבצע בכדי שהתכנית תוכל לצאת לפועל בצורה הטובה ביותר.

1.3 קידום יעדי ומטרות משרד החקלאות 2024

מתוך 22 המטרות שהציב לעצמו משרד החקלאות ובטחון המזון לשנת 2024, **התכנית לקידום החקלאות האורגנית מקדמת 14 מהמטרות** והן מסומנות להלן:

1. התחדשותה ועיגון מעמדה של חקלאות ישראל בצל השלכות מלחמת "חרבות ברזל"
   - 1.1. הבטחת הרציפות התפקודית בחקלאות תוך הבטחת ביטחון מזון טרי לאומי בשגרה ובחירום
   - 1.2. טיפול באתגרי כוח האדם בחקלאות
   - 1.3. שיקום החקלאות בחבל התקומה וחיזוק חקלאי ישראל
2. פיתוח חקלאות מתקדמת משגשגת ומקיימת תוך שמירה על בריאות הציבור, הצומח, החי והסביבה
   - 2.1. פיתוח והטמעה של ידע ומחקר ויישום תוצריו, לקידום חקלאות מתקדמת ולהעלאת הפריון
   - 2.2. קידום והטמעת טכנולוגיות, מיכון וממשקים מתקדמים
   - 2.3. הבטחת סביבה עסקית נאותה לחקלאים תוך יצירת וודאות
   - 2.4. עידוד ייצור וצריכה של תוצרת חקלאית ישראלית והבטחת איכותה והנגשתה
   - 2.5. פיתוח דור המשך בחקלאות וחינוך לחקלאות
   - 2.6. הגנה על בריאות בעלי החיים ושיפור רווחתם
   - 2.7. הגנה על הצומח בישראל מפני מזיקים ומחלות
   - 2.8. הערכות למשבר האקלים וקידום סביבתית מקיימת
   - 2.9. הבטחת שמירה, הקצאה והכשרת קרקע חקלאית
3. ניהול משאבי סביבה בראיה מקיימת
   - 3.1. שיפור משאבי הקרקע תוך קידום חקלאות וסביבה מחדשת
   - 3.2. מזעור נזקי שיטפונות ושימור מערכת נחלית מתקדמת
   - 3.3. הגנה על היער והאילנות ושמירה על משאב העצים במרחב המבונה
   - 3.4. ניהול ממשק דיג תוך שמירה על משאב הדגה בים ובאגם
4. שיפור איכות השירות לציבור
   - 4.1. הפחתת הנטל הרגולטורי ושיפור האסדרה
   - 4.2. מיקוד תמיכות המשרד לצרכי החקלאים והחקלאות וצמצום סיכונים
   - 4.3. ריכוז ומיפוי מידע אמין, זמין ונגיש אודות החקלאות לתמיכה בתהליכי קבלת החלטות
   - 4.4. שיפור השירות לחקלאים ולציבור תוך הגברת השקיפות והשימוש באמצעים טכנולוגים
   - 4.5. הרחבת הקשר עם החקלאים תוך חיזוק מערך שיתוף הציבור המשרדי
   - 4.6. שיפור השירות הפנימי תוך חיזוק המשאב האנושי

כיצד החקלאות האורגנית מקדמת את יעדי המשרד?

מס'	יעד	כיצד החקלאות האורגנית והתכנית האסטרטגית מקדמים את יעדי המשרד[1]
2.1	פיתוח והטמעה של ידע ומחקר ויישום תוצריו, לקידום חקלאות מתקדמת ולהעלאת הפריון	• פתרונות שפותחו בעבר בחקלאות האורגנית, הם היום במיינסטרים של כלל החקלאות בישראל. • מחקר בחקלאות אורגנית מייצר פתרונות עתידיים לכלל החקלאות הישראלית, ביניהם התמודדות עם עמידות של חומרים ועם יישום תקנות "מה שמתאים לאירופה מתאים לישראל"
2.2	קידום והטמעת טכנולוגיות, מיכון וממשקים מתקדמים	• קידום החקלאות האורגנית מעודד טכנולוגיות וממשק טיפול בעשבייה. • הממשק האורגני משלב בין יצרנות ושמירה על הסביבה ובריאות הציבור.
2.3	הבטחת סביבה עסקית נאותה לחקלאים תוך יצירת וודאות	• פיתוח ענף יצוא עם פוטנציאל לתחרותית וערך גבוה בשוק האורגני העולמי המתפתח. • עידוד גידול אורגני מקומי כחלופה ליבוא (בדגש על קטניות, דגנים ומוצרים מעובדים). • חקלאות אורגנית יכול לייצר רווחיות למגדלים בסדרי גודל שונים, ולתמוך בכלכליות של משקים קטנים. • החקלאות האורגנית מהווה בסיס להתפתחות חינוך ותיירות במרחב הכפרי.
2.4	עידוד ייצור וצריכה של תוצרת חקלאית ישראלית והבטחת איכותה והנגשתה	• יותר מ-95% מהתוצרת הטרייה החקלאית האורגנית הנמכרת בישראל, מקורה בייצור מקומי. • החקלאות האורגנית מציגה מוצרים בטוחים ובאיכות גבוה.
2.5	פיתוח דור המשך בחקלאות וחינוך לחקלאות	• צעירים נמשכים לחקלאות האורגנית[2] והיא יכולה להיות מנוע לפיתוח דור המשך בחקלאות. • חקלאות אורגנית תומכת בבריאותם של עובדי החקלאות והימנעות מחשיפה לחומרים מסוכנים.
2.6	הגנה על בריאות בעלי החיים ושיפור רווחתם	• חקלאות אורגנית מבטיחה תקני בריאות ורווחה טובים עבור בעלי חיים המשמשים לייצור מזון. • הממשק האורגני שומר על בריאות ופוריות חיות המשק ומונע החמרה של אתגרים וטרינריים.
2.7	הגנה על הצומח בישראל מפני מזיקים ומחלות	• חקלאות אורגנית תומכת בשירותי הדברה ביולוגית ומטפחת שיווי משקל אקולוגי. • החקלאות האורגנית מפתחת פתרונות מקיימים וחומרים שלא מתפתחת נגדם עמידות בטיפול.
2.8	הערכות למשבר האקלים וקידום חקלאות סביבתית מקיימת	• חקלאות אורגנית משפרת את המגוון הביולוגי ומקיימת שירותי האבקה. • חקלאות אורגנית משפרת את קצב חידור המים ותאחיזת המים בקרקע ועמידה יותר לבצורת. • חקלאות אורגנית צורכת פחות אנרגיה מדלקים פוסיליים, ומקטינה את הצורך בדשנים וכימיקלים. • החקלאות האורגנית מונעת זיהום של הסביבה בכימיקלים רעילים.
3.1	שיפור משאבי הקרקע תוך קידום חקלאות וסביבה מחדשת	• חקלאות אורגנית מגינה מפני שחיקת קרקע ומדבור, ושומרת על פוריות הקרקע. • חקלאות אורגנית משפרת את ספיחת הפחמן בקרקע ותורמת לקיבוע פחמן.
3.2	מזעור נזקי שיטפונות ושימור מערכת נחלית	• חקלאות אורגנית שומרת על איכות המים וממזערת הצורך בטיפולי מים יקרים. • האדמות האורגניות חסינות יותר מפני סחיפת קרקעות במקרים של משקעים כבדים.
3.3	הגנה על היער והאילנות ושמירה על משאב העצים במרחב המבונה	• חקלאות אורגנית שומרת על האיכות והנוף באזורים כפריים, משמרת את המגוון הטבעי והתרבותי ומציגה יתרונות אקולוגים, חברתיים וכלכליים[3]. • החקלאות האורגנית שומרת על נופים מגוונים ואטרקטיביים והמהווה בסיס להנאה ופנאי .
4.1	הפחתת הנטל הרגולטורי ושיפור האסדרה	• התכנית מציעה שיפור אסדרת הרגולציה האורגנית שתאפשר לחקלאים ויצרנים נוספים לעסוק בתחום. • תמיכה בחקלאות האורגנית תעודד ותתמוך ביישום רגולציות ותקנים מתקדמים מרחבי העולם.
4.2	מיקוד תמיכות המשרד לצרכי החקלאים והחקלאות וצמצום סיכונים	• התכנית מתגמלת חקלאים אורגניים ותומכת בפעילותם למען שמירת הקרקע, המגוון הביולוגי, שמירה על משאבי הטבע ובריאות הציבור, ועוד.
4.5	הרחבת הקשר עם החקלאים תוך חיזוק מערך שיתוף הציבור המשרדי	• התכנית יוצרת לראשונה קשר ותמיכה של משרד החקלאות ובטחון המזון עם החקלאים האורגנים ומאפשרת את התפתחות הענף.

[1] מתוך IFOAM INTERNATIONAL, GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, ספטמבר 2017
[2] מתוך סקר גיל ומגדר בחקלאות אורגנית, יוני 2024
[3] היתרונות האקולוגים, החברתיים והכלכליים של גידול זיתים אורגני אל מול ממשק מסורתי ואינטנסיבי, טכניון, מרץ 2024

1.4 קידום יעדי התכנית הלאומית לביטחון מזון 2024

התכנית לקידום החקלאות האורגנית הולכת יד ביד עם התכנית הלאומית לביטחון מזון שמוביל בימים אלו משרד החקלאות ובטחון המזון, ועונה על **האתגר המשולש** - ביטחון מזון, הקטנת השפעות סביבתיות, רווחיות ופרנסה הוגנת. מטרת התוכנית:

*"לאור השלכות משבר האקלים, תמורות גיאופוליטיות וצימצום השטחים החקלאיים, מטרת התוכנית היא להבטיח את יכולת ייצור המזון המקומי ואת האספקה הסדירה של **מזון בריא ובר-השגה לטווח הבינוני והארוך**, בכמות, איכות, מגוון ונגישות פיזית וכלכלית שיאפשרו אורח חיים בריא לכלל האוכלוסייה בישראל, תוך קידום חקלאות ותעשיית מזון מקומית **ומערכות מזון מקיימות ומותאמות אקלים.**"*

בנוסף, אחד העקרונות לתפיסה אסטרטגית בתכנית הוא: "*יש לשים דגש על פיתוח ענפים וקידום ממשקי גידול עם השפעות חיצוניות שליליות מינימאליות, בשאיפה להפוך את החקלאות לענף שתורם לסביבה ולאצירת פחמן.*"

במסמך זה נציג בהרחבה כיצד החקלאות האורגנית מגשימה ומיישמת הלכה-למעשה את **יעדי ומטרות** המשרד, **מטרת התכנית הלאומית לביטחון מזון**, וחלק נרחב **מהעקרונות לתפיסה האסטרטגית**. קידום של החקלאות האורגנית הוא כלי מרכזי ברחבי העולם לקידום ביטחון מזון והבטחת יצרנות חקלאית לטווח הארוך, מערכת של חקלאות מקיימת, כלי למשיכת צעירים לחקלאות, ולאספקת מזון בריא ובטוח לכלל האוכלוסייה, ומהווה פתרון לצמצום סיכונים **בענפי הצומח** וכן **בגידול בעלי חיים.**

היבול הממוצע (בכל הגידולים) בחקלאות אורגנית, נמוך בכ-20% מהחקלאות הקובנציונלית[4]. מאידך, בטווח הארוך החקלאות האורגנית משמרת לאורך זמן את פוריות הקרקע, את יכולתה לקלוט מים ולהחזיקם' ולכן מאפשרת לייצר בקרקע מזון בר קיימא לאורך שנים ארוכות[5]. בנוסף, החקלאות האורגנית מהווה כלי מרכזי להתמודדות עם משבר האקלים - כפי שמצוין בהמשך המסמך, החקלאות האורגנית מפגינה חוסן מוגבר לאירועי קיצון אקלימיים, לרבות בצורות וגלי חום. מסיבות אלה, החקלאות האורגנית היא כלי לקידום אסטרטגיה **בטווח בינוני-ארוך,** כפי שצוין במטרת המשרד.

בתכנית הלאומית לביטחון מזון נבחרו **10 מדינות לסקירת עומק,** כאשר בכולן קיימות תוכניות לקידום ביטחון המזון הלאומי: בריטניה, אירלנד, שוויץ, טורקיה, איחוד האמירויות, בחריין, יפן, דרום קוריאה, סינגפור וטיוואן.

מלבד בחריין וסינגפור, בכל המדינות שנבחרו, קיימות תכניות ממשלתיות נרחבות וארוכות שנים לתמיכה בחקלאות אורגנית הכוללות תמיכה ישירה, סבסוד הסבה לאורגני, תמיכה במחקר, תגמול עבור שירותי מערכת, פיתוח השוק האורגני, ועוד (תכניות אלו מפורטות בפרק 3.2 בהמשך המסמך).

[4] Knapp, S. and van der Heijden, M., 2018. A global meta-analysis of yield stability in organic and conservation agriculture.

[5] https://www.fibl.org/en/locations/switzerland/departments/soil-sciences/bw-projekte/dok-trial

1.5 מתודולוגיה לגיבוש התוכנית

1. **הקמת צוות פעולה** לגיבוש התוכנית הכולל נציגים מ אגף אסטרטגיה ומנהלת הסמכה וסטנדרטים במשרד החקלאות, יחד עם צוות טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל.
2. **איסוף וניתוח נתונים ומגמות מישראל** על חקלאות, עיבוד מזון ומכר אורגני בישראל.
3. **איסוף וניתוח נתונים ומגמות מרחבי העולם** תוך בחינת התפתחות הענף ותוכניות אסטרטגיות מקבילות לקידום חקלאות ויצרנות אורגנית.
4. **מיפוי אתגרים, חסמים ומנועי צמיחה** לחקלאות האורגנית הישראלית.
5. **מיפוי ורתימת שותפים**: גופים ממשלתיים, ארגונים אזרחיים ומגזר עסקי.
6. בחינת **תכניות קיימות** במשרד החקלאות ומחוץ לו עם יעדים רלוונטים ליישום ע"י חקלאות אורגנית.
7. **הגדרת יעדים:** יעד, יעד ביניים, מטרות, ו-5 עוגנים אסטרטגיים.
8. **בחינת הצעות לפעולה**: בחינה פעולות שונות בכל אחד מהעוגנים.
9. **שיתוף ציבור**: 25 ראיונות עם בעלי עניין, שותפים ואנשי מקצוע רלוונטים, קבוצת מיקוד עם קבוצה הטרוגנית של כ-15 אנשי מקצוע מתחומים שונים בעיסוק האורגני, 2 שאלונים מקוונים לשתי אוכלוסיות יעד וניתוח תוצאות, וניסוח מתווה להמשך שיתוף ציבור.
10. **ייעוץ עם החוקר והיועץ הבינלאומי** ניק למפקין פרופסור לכלכלה חקלאית במכון המחקר האורגני הגרמני THUNEN, מתמחה במדיניות ציבורית לקידום חקלאות אורגנית.
11. גיבוש **אסטרטגיה לטווח קצר וארוך** ובחינת עומק ותכנון מהלכים מרכזיים.

1.6 שותפים להטמעת המהלך הלאומי

החקלאות האורגנית חולשת על ענפים רבים ונוגעת באופן רוחבי בנושאי בטחון מזון, חקלאות, סביבה, בריאות האדם, רווחת בעלי חיים ועוד, ולכן בתכניות אסטרטגיות לקידום החקלאות האורגנית בכל רחבי העולם יש **דגש חשוב על שיתוף פעולה בין בעלי העניין השונים** בשרשרת האספקה האורגנית: משרדי הממשלה הרלוונטיים, ארגוני מגדלים, המגזר העסקי וכמובן - החקלאים עצמם.

בתהליך גיבוש התוכנית מופו הגופים המשמעותיים להצלחת המהלך, וכך גם הצעדים המשמעותיים שעושים גופים אלו. בכדי לתמוך בצעדים אלו הן מבחינת התכנות וייצור והן מבחינת קריאת כיוון קדימה, **יש חשיבות גדולה בהצהרה רשמית של משרד החקלאות ובטחון המזון כמוביל המהלך**, וקביעת יעדים ומדיניות לענף.

להלן בעלי העניין המשמעותיים שיש לשלב ביישום התוכנית. עם חלק משמעותי מהם נוצר קשר בבניית תוכנית זו, ועם חלק מהם טוב השדה כבר עובד. פירוט על הצעדים המשמעותיים שכבר נוקטים גופים אלו נמצא בחלקו לאורך תוכנית זו.

- **משרד החקלאות** - יחידת מטה שתבחר להוביל את התהליך, בשיתוף האגפים השונים במשרד החקלאות - סחר חוץ, שימור קרקע, שה"מ, מנהלת ביטחון מזון, מדענית ראשית ועוד.
- **משרד החינוך** - הטמעת תזונה אורגנית בתכנית ההזנה הלאומית ובעתיד בתוכניות נוספות.
- **משרד הבריאות** - הטמעת תזונה אורגנית במכרז הירוק, הכשרת אנשי מקצוע, מחקר והנגשת מידע.
- **המשרד להגנת הסביבה** - מחקר ופתרונות בממשקי חקלאות וסביבה.

- **טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל** - המשך קידום הענף האורגני, יצירת שיתופי פעולה וגיוס משאבים כגוף היציג של החקלאים והעוסקים האורגניים.
- **IFOAM הארגון האורגני העולמי** וארגון IFOAM ABM הארגון האורגני הים-תיכוני האזורי.
- **ארגוני מגדלים ומועצות הייצור** - התאחדות חקלאי ישראל, ארגוני מגדלים נוספים, מועצת הצמחים
- **מנהלת תקומה** - קידום והנגשת חקלאות ותיירות אורגנית כמנוע צמיחה בחבל תקומה.
- **מרכז השלטון האזורי ומועצות אזוריות** - הערכות לשינויי אקלים ותמיכה בסחר האורגני המקומי.
- **גופי מחקר ואקדמיה בישראל ובעולם** - מחקר ופיתוח בענף האורגני ופיתוח תוכניות הכשרה ללימודי חקלאות אורגנית, תוך שיתוף פעולה עם מכוני המחקר האורגניים ברחבי העולם.
- **מגזר עסקי** - רתימת חברות מכלל שרשרת האספקה, מחברות תשומות ועד קמעונאים לשיתופי פעולה ומתן מענה לצרכים מהשטח ולקידום הענף.
- **פילנתרופיה וארגונים ללא מטרות רווח**- כגון קרן קיימת לישראל, ישראל אורגנית, חיים וסביבה, רופאים למען בריאות הציבור, ועמותות וקרנות נוספות העוסקות בסביבה, בריאות ורווחת בעלי חיים.

גופים נוספים - הרשות לחדשנות, מו"פים אזוריים, ועדות מגדלים וארגוני מגדלים אזוריים, ועוד.

מכיוון ששותפים אלו הכרחיים להצלחת למהלך, יש לתכנן ולהטמיע את התוכנית בשיתוף פעולה עם גופים אלו, וכן להקצות משאבים ולייצר מנגנוני עבודה מסודרים עם כלל השותפים, בהובלתו של משרד החקלאות ובטחון המזון.

2. חקלאות אורגנית ותועלתה

2.1 על קצה המזלג: מהי חקלאות אורגנית?

מערכת ייצור מזון בת-קיימא המסתמכת על תהליכים אקולוגיים, מגוון ביולוגי ומחזורים המותאמים לתנאי המקום. חקלאות אורגנית משלבת מסורת, חדשנות ומדע כדי להועיל לסביבה המשותפת ולקדם יחסים הוגנים בין הטבע, האדם ובעלי החיים. החקלאות האורגנית מבוססת על 4 עקרונות המהווים מכלול אחד, והם מנוסחים כבסיס מוסרי ויישומי לפעילותה של החקלאות האורגנית: **בריאות, סביבה, הוגנות ואחריות.**

2.2 תועלות סביבתיות-כלכליות

1. **ספיחת פחמן ופוריות קרקע**: הפרקטיקה האורגנית מגבירה קיבוע פחמן בקרקע ומקטינה פליטת גזי חממה מהשדות החקלאיים. החקלאות האורגנית מעלה את מאגר הפחמן בקרקע בכ-3.5 טונות פחמן ל-10 דונם כל שנה, לעומת הפרקטיקה הקונבנציונלית.
2. **מניעת סחף ושימור קרקע:** קצב חידור המים בממשק האורגני גבוה בכ-140% מהקונבנציונלי, על כן האדמות האורגניות חסינות יותר מאירועי סחיפת קרקעות, ובמיוחד באירועי גשם קיצוניים ההולכים וגוברים.
3. **צריכת אנרגיה פחותה:** ממשק אורגני מקטין את צריכת האנרגיה במשק החקלאי בכ-15%.
4. **הפחתת פליטות גזי חממה**: לפי מחקרים עדכניים הממשק האורגני מפחית פליטת גזי החממה בכ-50% מהחקלאות קונבנציונלית.
5. **שמירה והגנה על המגוון הביולוגי:** לחקלאות האורגנית השפעה חיובית על מגוון וצפיפות מאביקים וחרקים מועילים, ושמירה על מגוון ביולוגי מעל ומתחת לקרקע.
6. **שמירה על משאבי המים**: ממשק אורגני שומר על מקורות המים והאקוויפרים מפני זיהום כימי, הנובע משימוש בדשנים, חומרי הדברה, קוטלי עשבים ותרופות וטרינריות.
7. **שימוש מופחת במים:** הממשק האורגני מקטין את השימוש במים עקב השימוש בקומפוסט ושיטות אי-פליחה, ומגדיל את החוסן של החקלאות באירועי בצורת.
8. **הפחתת זיהום אוויר:** החקלאות האורגנית מפחיתה זיהום אוויר הנובע מריסוסים בחומרי הדברה כימיים וקוטלי עשבים.
9. **הקטנת תלות ועלויות של תשומות מיובאות:** המשאב המרכזי לדישון והזנה בחקלאות האורגנית הוא קומפוסט, שהינו משאב מתחדש מייצור מקומי. בנוסף, עלות התשומות הכימיות בחקלאות הקונבנציונלית עלתה בצורה משמעותית בשנים האחרונות אל מול ירידת מחירי הקומפוסט.

2.3 תועלות חברתיות, בריאותיות וכלכליות

1. **החקלאות האורגנית כקטר מוביל בחדשנות:** החקלאות האורגנית הייתה לאורך השנים קרקע פוריה לפיתוח פרקטיקות חדשניות שאומצו על ידי החקלאות הקונבנציונלית - הדברה ביולוגית, חומרים טבעיים להגנת הצומח, צמחיית שירות וגידולי כיסוי, רשתות נגד חרקים, אי פליחה, חיטוי סולרי, קילטור ברפתות, ועוד.
2. **בריאות חקלאים, עובדי משק ותושבים:** החקלאות האורגנית שומרת על בריאות החקלאים ותושבים המתגוררים בסביבה חקלאית. שימוש בחומרי הדברה, קוטלי עשבים ודשנים סינטטיים אחראים לעלייה בשכיחות מחלות קשות בקרב הנחשפים לחומרים מסוכנים אלו.

3. **דור המשך בחקלאות:** החקלאות האורגנית מהווה מוקד משיכה לצעירים. הדור הצעיר מגלה עניין בחקלאות אתגרית מתוחכמת, אגריטק, חקלאות אורגנית, וחקלאות תיירותית Farm to Table.
4. **בריאות הציבור - חקלאות ללא שאריות חומרים כימיים**: תכשירים להגנת הצומח בחקלאות האורגנית הינם ממקור טבעי - צמחי, מינרלי או ביולוגי. ידוע כי חשיפה לשאריות חומרי הדברה קונבנציונליים עלולה לגרום לסוגים שונים של סרטן, תופעות של אלרגיה, הפרעה בהתפתחות קוגניטיבית אצל ילדים, הופעת ADHD, סוכרת, מחלות כרוניות, מחלות נשימתיות, הפרעות בזיכרון, בעיות עור, דיכאון, בעיות נוירולוגיות, הפלות, מומים מולדים ועוד. החקלאות האורגנית מציעה לצרכן מוצר בריא ובטוח, ללא שאריות חומרי הדברה.
5. **מנוע צמיחה במסחר - שפה גלובלית ועיגון בחקיקה ופיקוח**: החקלאות והייצור האורגני הינם שוק מוכר ומתפתח ברחבי העולם, מעוגן בחוק ובתקנות ומאפשר סחר בין מדינות שונות. בהסכמי הסחר החקלאיים ניכרת התעניינות בשוק האורגני ויצוא חקלאות אורגנית יכול להיות מנוע צמיחה של הכלכלה והחקלאות הישראלית.

מוצרים אורגניים הם המוצרים היחידים המוכרים על ידי המדינה כתו איכות למוצרים מקיימים ובריאים, המפוקחים בכל שרשרת האספקה. הקיום של חוק מדינה, רגולציה ופיקוח על הענף האורגני הינו קרקע פורה לתמיכה בקריטריונים נוחים ותגמול לחקלאים על יישום פרקטיקות מקיימות וייצור מזון בריא.

למקורות וסימוכין מדעי של פרק זה:

1. חקלאות אורגנית – המענה לביטחון מזון והתמודדות עם המשבר הסביבתי
2. היבטים כלכליים במדיניות השקעה בחקלאות האורגנית בישראל
3. DOK TRIAL: מחקר של 45 שנים של מכון המחקר האורגני FIBL המשווה בין חקלאות קונבציונלית, אורגנית וביו-דינמית

חלק ג: סקירת חקלאות, יצרנות וסחר אורגני בישראל ובעולם

3. חקלאות אורגנית בעולם

3.1 שטחים ושוק אורגני

החקלאות האורגנית ברחבי העולם נמצאת במגמת עלייה מזה יותר מעשור. נכון לסוף 2023, כ-750 מיליון דונם של שטחים חקלאיים הינם בממשק אורגני. בעשור האחרון חלה צמיחה של 197% בשטחים האורגנים, ו-228% במספר העוסקים האורגניים. ב-190 מדינות בעולם מתקיים ייצור אורגני, ב-76 מהן מוטמעת רגולציה מקומית[6].

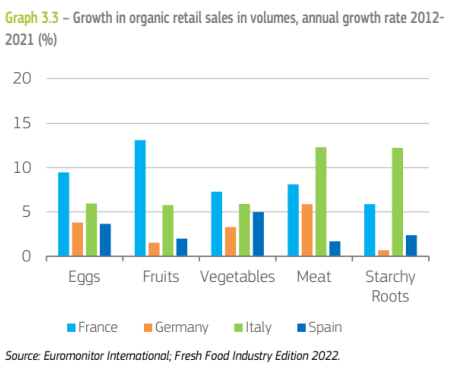
בשנת 2020 היקף הסחר במוצרים האורגניים בעולם עלה על 120 מיליארד יורו, וכמעט והכפיל את עצמו משנת 2015. השוק צפוי לגדול בין השנים 2023 ל-2030 בקצב של 13% בשנה. תוצרת טרייה היא הנתח המוביל בסחר האורגני העולמי, עם 40% מהמכירות בשנת 2021.

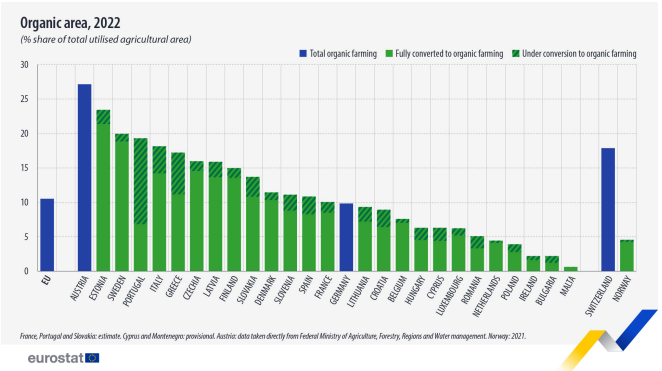
הצרכנים המובילים מתוך כלל השוק האורגני הם ארצות הברית עם 41% מהשוק, אירופה עם 37%, וסין 8.5%. ששת המדינות בהן הצריכה האורגנית הכי גבוהה לנפש הן דנמרק, לוקסמבורג, אוסטריה, שוודיה, צרפת וגרמניה. בנוסף, דנמרק ואוסטריה מדורגת כמובילות בעולם מבחינת החלק של השוק האורגני מכלל שוק המזון המקומי: 13% ו-11% בהתאמה.

האיחוד האירופי

באיחוד האירופי, נכון לשנת 2022 החקלאות האורגנית מהווה 10.5% מכלל השטח החקלאי (UAA)[7]. בין 2012 ל-2022 גדל השטח המשמש לחקלאות אורגנית כמעט בכל מדינות האיחוד האירופי: שיעורי ההתרחבות החדים ביותר בתקופה זו היו בקרואטיה (+306%), פורטוגל (+278%) ובולגריה (+182%). הנתחים הגבוהים ביותר של שטחי חקלאות אורגנית בתוך ה-UAA הכולל היו באוסטריה (27%), אסטוניה (23%) ושוודיה (20%).

בהתאמה, המכירות של מוצרים אורגניים הכפילו עצמם באירופה בין השנים 2015 ל-2020[8].

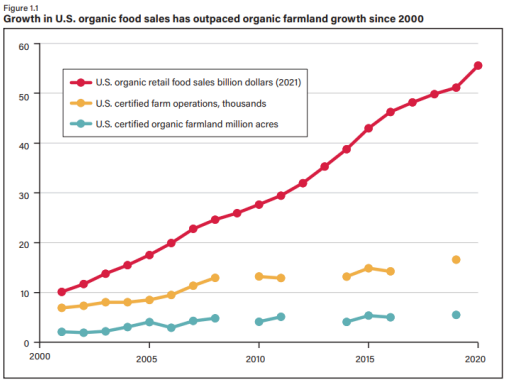
---

[6] The World of organic agriculture: statistics & emerging trends 2022, FIBL & IFOAM - Organics International

[7] eurostat - EU organic farming: 16.9 million hectares in 2022

[8] Organic farming in the EU, A decade of organic growth, January 2023 לינק

ארצות הברית

בארצות הברית, המהווה כ-40% מהשוק האורגני העולמי, המכירות בחוות אורגניות עלו מ-609 מיליון דולר בשנת 2002 ל-11 מיליארד דולר ב-2021.

המכירות הקמעונאיות של מזון אורגני הוכפלו פי חמש מ-2000 ל-2020 והגיעו לכ-56 מיליארד דולר, וממשיכות לגדול בקצב גבוה מקצב הגדילה של המכירות בכלל שוק המזון[9].

3.2 תכניות ממשלתיות מרחבי העולם לקידום החקלאות האורגנית

ההתפתחות של החקלאות האורגנית ברחבי העולם מתומרצת בצורה משמעותית על ידי ממשלות וגופים אזרחיים, מתוך הבנה של תועלות החקלאות האורגנית לבריאות, סביבה, חברה וכלכלה. תוכניות פעולה אורגניות (OAP - organic actions plans) פותחו ויושמו לראשונה באיחוד האירופי כבר בשנת ה-90, ובכמה מדינות כמו דנמרק שמרו על רצף של תוכניות כאלו במשך למעלה מ-30 שנים.

נדבך משמעותי בהתפתחות החקלאות האורגנית טמון **בהכרה בתרומת הענף האורגני למטרות מדיניות רחבות**[10] **,** ושילוב תמיכה כחלק מתכניות לאומיות העוסקות בביטחון מזון, התמודדות עם משבר האקלים, מגוון ביולוגי וקרקע, מים, שימוש בחומרי הדברה ידידותיים לסביבה, אוויר נקי, תוכניות לקידום אכילה בריאה, אספקת מזון בריא בבתי ספר, ורכש ציבורי ירוק לשירותי מזון והסעדה, ועוד.

במחקר של מכון המחקר הגרמני Thunen שחקר מדיניות תמיכה בחקלאות אורגנית וגיבוש תכניות אורגניות (OAP - organic action plans) באיחוד האירופי בשנים 2010-2020, זיהו כי **תכניות ה-OAP מורכבות מהגורמים הבאים**[11]**:**

1. **ניתוח המצב הקיים** תוך **זיהוי צרכים וסדרי עדיפויות** לפיתוח של הענף האורגני במדינה הספציפית.
2. **יעדי מפתח:** ב-OAP מתמקדים בדרך כלל **ביעדי ייצור:** עליה בשטח הקרקע בממשק אורגני עד תאריך מסוים. בתדירות נמוכה יותר, יש שימוש גם **ביעדי שוק:** למשל עליה בנתח המכירות הקמעונאיות או נתח הרכש הציבורי.
3. שילוב של כלי מדיניות שונים, המשלבים ומאזנים בין מדיניות **דחיפת היצע (PUSH)** שמתבטאת למשל בתמיכה ישירה, תמיכה בחקלאים בתקופת ההסבה או תחזוקה של חקלאים אורגנים, לבין מדיניות **משיכת ביקוש (PULL)** למשל השקעות בתהליך עיבוד המזון ופיתוח השוק, רכש ציבורי, וקידום מכירות של מוצרים אורגניים.
4. השקעה **באמצעים לפיתוח ידע ויישומו,** לרבות מחקר, חינוך, הכשרה וייעוץ, המועברים על ידי מומחים או מוסדות ציבוריים, ומכוונים לחקלאים, סטודנטים, אנשי מקצוע והציבור הרחב.

---

[9] USDA Agricultural Marketing Service - US Department of Agriculture: National Retail Report – Conventional vs Organic, April 2022. לינק לינק

[10] ORGANIC ACTION PLANS DEVELOPMENT: IMPLEMENTATION AND EVALUATION, Second edition לינק

[11] Policy support for organic farming in the European Union 2010-2020 לינק

5. במקרים רבים, התכניות האורגניות **מבוססות על תוכניות ממשלתיות קיימות,** כגון תשלומי תמיכה עבור שירותי מערכת, תמיכה לפיתוח המרחב הכפרי, ועוד.
6. כל ה-OAPs שזוהו הוטמעו על ידי **ממשלות לאומיות או אזוריות,** ובמספר מקרים עם **מעורבות משמעותית של בעלי עניין**. במקרים בודדים בלבד דווח על תוכניות פעולה בהובלת התעשייה האורגנית עצמה. בעוד שתוכניות בהובלת התעשייה עשויות להעניק חופש רב יותר לעסקים המעורבים, המימון של תכנית היא בהכרח אתגר גדול.
7. האינדיקטור המרכזי ששיקף את הריאליות מול השאפתנות של תכנית הוא כמובן האם **התקציב שניתן עבורה** היה מספק.

<u>האיחוד האירופי</u>

כבר בשנת 2018 מדינות האיחוד תמכו בחקלאות אורגנית **ביותר מ-1.8 מיליארד אירו**, בעלות ממוצעת של 20.7 אירו לדונם. בשנים 2014-2020 השקיע האיחוד האירופי **יותר מ-50 מיליון אירו** במימון מחקרים ופיתוחים חדשניים בחקלאות אורגנית, ובשנת 2020 **מעל 60% מהשטחים בממשק אורגני** קיבלו תמיכה ייעודית[12].

בהמשך, כחלק מתכנית ה-EU GreenDeal משנת 2020, האיחוד האירופי קבע יעד לפיו **25% מהשטחים החקלאיים באיחוד יהיו בממשק אורגני עד 2030**. מדינות האיחוד האירופי התחייבו לתמיכה בחקלאות האורגנית בסכום **הקרוב ל-15 מיליארד אירו**[13], 3 מיליארד אירו לשנה בממוצע בתקופה של חמשת השנים 2023-2027. סכום זה מראה **עלייה של 50%** ביחס להשקעות בשנת 2018.

בנוסף הוחלט באיחוד כי **30% ממימון המחקר והחדשנות** החקלאי יוקצה למגזר האורגני או יהיה רלוונטי עבורו. נציבות האיחוד האירופי התחייבה לממן **פרויקט מחקר בן 3.5 שנים** אשר יעריך באופן מלא את השפעות חברתיות-כלכליות ואחרות של עמידה ביעד של 25% שטח אורגני עד 2030.

בעקבות ההצהרה של ה-EU GREEN DEEL, הציבו 24 מדינות חברות איחוד **יעדים ספציפיים** לעשות זאת, מתוכן 11 מדינות **כחלק מתוכניות אקולוגיות**, 13 כחלק מתכניות אחרות, וחלק בשילוב בין השתיים.

<u>להלן מספר דוגמאות ליעדים ומשך תכנית OAP ממדינות שנחקרו באיחוד האירופי:</u>

מדינה	משך OAP נוכחי	שנת OAP ראשונה	יעד ייצור	יעד שוק
פורטוגל	2017-2027	2018	12% מהשטחים בממשק אורגני (הכפלה)	הגברת הצריכה ב-50%
שבדיה	2018-2030	2000	30% מהשטחים בממשק אורגני	60% מהצריכה הציבורית אורגנית
סלובניה	2007-2015	2007	20% מהשטחים בממשק אורגני	10% מהמכר בשוק המזון אורגני
גרמניה	2017-2023	2017	20% מהשטחים בממשק אורגני (ב2021	

[12] Organic farming in the EU, A decade of organic growth, January 2023 לינק

[13] Becker et al., 2022

			הגדילו יעד ל-30%)	
צרפת	2017-2022	2011	15% מהשטחים בממשק אורגני	22% מהצריכה הציבורית אורגנית
הונגריה	2022-2027	2014	10% מהשטחים בממשק אורגני	5% מכלל שוק המזון יהיה אורגני

**ניתן להעמיק בגישה וקווים מנחים באסטרטגיה האורגנית של האיחוד האירופי בנספח בסוף מסמך זה.*

ארצות הברית

הממשל הפדרלי ייסד כבר ב-2002 את 'התכנית הלאומית לחלוקה במחיר ההסמכה האורגנית' בכדי לעזור ליצרנים בעלויות הסמכה האורגנית, ובשנים 2019-2023 התקציב לתכנית זו עמד על **24 מיליון דולר**[14].

בסתיו 2022 פרסם הממשל את תכנית "Organic Transition Initiative", המתמקדת בשלושה צירי פעולה: הדרכה ויעוץ, תמיכה ישירה בחקלאים, ופיתוח השוק ויצירת שרשרת אספקה חזקה[15]. כחלק מתכנית זו, הקצתה הממשלה **300 מיליון דולר** לתמיכה בחקלאים ב-36 החודשים של תקופת ההסבה לאורגני ובקידום השוק האורגני. לעומת מדינות אחרות, לאורך השנים ניתן לראות כי הממשל האמריקאי שם דגש בתכניות האורגניות **בתמיכה ובפיתוח השוק** והצרכנות האורגנית.

דנמרק

התפתחות השוק האורגני בדנמרק הינו מקרה בוחן למדיניות ממשלתית מוצלחת לקידום החקלאות והייצור האורגני. תכנית של משרד המזון, החקלאות והדיג בשיתוף עם ארגון Organic Denmark הניע משנות ה-2000 גידול בחקלאות, בייצור, ביבוא ובצריכה האורגניים. נכון לשנת 2022 **גודל השוק הקמעונאי האורגני בדנמרק עמד על כ-13%,** ו-12% מהשטח החקלאי בממשק אורגני.

פעילותם הרחבה מתפרסת על מספר תחומים - הזנה ציבורית, הגדלת ביקוש ותמיכה ביצוא, וההשקעה בתכנית עומדת על עשרות מיליוני יורו בשנה[16],[17]. דנמרק בולטת במיוחד **בתכנית ההזנה הציבורית שלה:** בקופנהגן המזון האורגני במטבחים הציבוריים עומדת כרגע על שיעור מדהים של 90% מזון אורגני, ובמכרז הציבורי האחרון הציגה יעד ל-100% רכש אורגני[18].

גרמניה

בגרמניה קיימת תמיכה ציבורית בחקלאות אורגנית **משנת 1989**. בין השנים 2015-2022 **הושקעו כ-230 מיליון יורו בתחום**. כחלק מהאסטרטגיה הממשלתית, התמיכות ניתנות לחקלאים בהסבה או בתחילת דרכם **וגם לעוסקים מתמידים**. התהליך האסטרטגי של ההשקעה בתחום מתבצע בשיתוף עם גורמים אזרחיים, מדעיים, נציגי ציבור, חקלאים ועוסקים. בגרמניה הגדילו והכריזו על **יעד של 30%** מהשטחים בממשק אורגני עד שנת 2030[19].

---

[14] U.S. Organic Production, Markets, Consumers, and Policy, 2000–21. By Andrea Carlson, Catherine Greene, Sharon Raszap Skorbiansky, Claudia Hitaj, Kim A. Ha, Michel Cavigelli, Peyton Ferrier, and William D. McBride. לינק

[15] USDA Announces: New Steps to Enhance Organic Markets and Support Producers לינק

[16] The Organic Way - The Danish Model לינק

[17] The OrganicWay The Danish Model 2022- Danish Agriculture and Food Council לינק

[18] שיטות עבודה מומלצות ברכש ציבורי אורגני: המקרה של דנמרק לינק

[19] Boosting organic farming: new process to enhance the Strategy for the Future of Organic Farming + Organic Farming in German Feb 2022. לינק

<u>אוסטריה</u>

קידום החקלאות האורגנית קיים בתכניות הממשלתיות מאז 1990. בין השנים 2015-2022 התכנית לקידום השוק האורגני כלל **תוכנית סבסוד של 150 מיליון אירו לחוות אורגניות.** המדינה משקיעה בתמיכות ישירות, פיתוח מיכון וטכנולוגיות חדשות, תמיכה בייצור, שיווק, ייעוץ, חינוך, מחקר ועוד. בשנת 2020 הגיעו ל-25.7% מהשטחים החקלאיים בממשק אורגני, ועל כן הגדירו יעד של 30% מסך השטחים האורגניים בממשק אורגני עד 2030[20].

<u>יפן</u>

ב-2021 הכריזה המדינה על יעד להגדלת השטחים החקלאים האורגניים ל-25% מסך השטחים החקלאיים עד שנת 2050, כחלק מתוכנית אסטרטגית מדינית **למערכות מזון מקיימות**[21]. יש לציין את יעד שאפתני זה ביחס למצב הקיים כיום - 0.5% בלבד מתוך כלל השטחים החקלאים[22]. כספי התמיכה מוקצים להכשרה, פיקוח, הסבה ועוד. **בגלל האקלים והלחות במדינה יש בה כמות מוגברת של חרקים וצמיחה מוגברת של עשבייה,** ועל כן מתוכננת השקעה בפיתוח רובוטים לעישוב, פיתוח דישון אורגני זול ופיתוח טכנולוגיות נוספות. בנוסף שוקלים **תמריצי מס ליצרני מזון וחברות לוגיסטיקה** בכדי להטמיעם בשוק האורגני, מתוך הבנת החשיבות של חוזק שרשרת האספקה בתחום.

Table 1. Direct Payment for Environmental Conservation Agriculture

	Nationwide Measures	Payment (Yen/ha)
1	Organic farming excluding production of feed crops, buckwheat and miscellaneous cereals	120,000
2	Organic farming above 1, with high carbon storage effect	Additional 20,000 to 1. above
3	Organic farming to produce feed crops, buckwheat and miscellaneous cereals	30,000
4	Compost application	44,000
5	Cover crops	60,000
6	Living mulch	54,000 (32,000 for wheat and barley)
7	Grass coverage in orchards	50,000
8	Non-tillage sowing	30,000
9	Mid-summer drainage in paddy fields	8,000
10	Plowing after autumn harvest	8,000

Source: MAFF

בטבלה להלן ניתן לראות את הזכאים לתמיכות הישירות בחקלאות סביבתית משמרת (כחלק מהתכנית היפנית לתמיכות ישירות EcoFarmer), שעלו משנת 2021 ל-2022 ב-8% ועומדות כעת על 20 **מיליון דולר לשנה.** ניתן לראות בטבלה כי תחת תקציב זה, הנתח המשמעותי ביותר מושקע בחקלאות האורגנית כמכלול, ורק לאחר מכן בפרקטיקות ספציפיות. תוצאות תמיכות אלו וקודמות נמדדות מדי שנה בהפחתת פליטות פחמן ומדידת המגוון הביולוגי[23].

עם זאת, לתכנית ה-EcoFarmer יש גם השלכות שליליות: כחלק מהתוכנית הקימה הממשלה את מותג EcoFarm תחת פיקוח וקבלת התו בסבסוד מלא של המדינה. נכון לשנת 2017 הוסמכו 160,000 חקלאים (!) בתווית, שגרמה לבלבול והטעייה בקרב הצרכנים במתן תדמית ידידותית לסביבה למשקים שעדיין משתמש בכימיקלים רעילים מאוד בכמויות גדולות.

<u>בריטניה</u>

לבריטניה יש מספר יוזמות לקידום חקלאות אורגנית, כולל תמיכה פיננסית באמצעות תכנית התשלומים (Basic Payment Scheme(BPS ותכנית ה-CSS (Candy Stewardship Scheme). ישנם גם מאמצים להגביר את החקלאות האורגנית במסגרת התכנית הסביבתית לניהול ושימור הקרקע.

[20] Organic farming in the EU, A decade of organic growth, January 2023 לינק

[21] Japan Announces Measures to Strengthen Food Security, USDA, march 2023

[22] Japan's Organic Market is Still Tiny. Will Japan's Green Food System Strategy Change This? April 22 לינק

[23] Japan Enacts Legislation to Support Green Food System Strategy, Keiko Fujibayashi, July 22 לינק

בשנת 2002, קבעה בריטניה בתוכנית הפעולה האורגנית שלה יעד בו 70% מהמוצרים האורגנים הנמכרים בשוק האנגלי יהיו בייצור מקומי. באותה תקופה, בריטניה סיפקה לעצמה בסביבות 40% במוצרים אורגניים, והיעד עזר להעלות את רמת האספקה העצמית ליותר מ-60% עד שנת 2006. בדומה למדינות רבות באיחוד האירופי, אימצה בריטניה שיטה לתמיכה ישירה באמצעות מתן החזר עלויות פיקוח ובדיקות לחקלאים אורגניים[24].

<u>אירלנד</u>[25],[21]

ממשלת אירלנד תומכת בחקלאות אורגנית כבר יותר מ-2 עשורים. מ-1994 עד 2006, חקלאים אורגניים נתמכו במסגרת תוכנית להגנת הסביבה (REPS). בין השנים 2013-20017, הייתה תכנית עצמאית לתמיכה בחקלאות אורגנית במסגרת תוכנית לפיתוח הכפר.

כדי להיות זכאים לתמיכה בתכנית האורגנית, החקלאים היו חייבים להיות מוסמכים לאורגני לתקופה מינימלית של 5 שנים. התכנית האורגנית כללה שילוב של תמיכה ישירה בשטח בתקופת ההסבה ולאחר מכן מענקי "אחזקה", ובנוסף מענקים כחלק מ**תכנית השקעות הון אורגנית (OCIS)** עבור חקלאים ויצרני מזון אורגניים. תכנית זו מספקת סיוע במענק להשקעות הון ספציפיות בחוות אורגניות. היא תומכת בחקלאים ברכישת ציוד ותשתיות שיקלו על ייצור אורגני, כגון מיכון מתאים לחקלאות אורגנית. תכנית נוספת היא תוכנית העברת ידע: יוזמה זו מספקת מימון לקבוצות העברת ידע בקרב חקלאים אורגניים, ומקלה על חילופי מידע ושיטות עבודה מומלצות בחקלאות אורגנית.

התוכניות סיפקו מענקים לציוד ומתקנים חדשים לגידול וייצור, עיבוד, אריזה, אחסון, הפצה ומכירה של תוצרת ומזון אורגני. במסגרת תוכניות אלה הוחזרו 40% מעלות ההשקעות, לכל היותר סכום של 60,000 אירו לכל משק חקלאי עבור השקעות בחווה, וסכום מקסימלי של 500,000 אירו עבור השקעות מחוץ למשק.

תוכנית התמיכה האורגנית הביאה לצמיחה משמעותית של המגזר האורגני באירלנד: במהלך התקופה 2007-2013 צמח השטח החקלאי האורגני ב-30%. התמיכה בהשקעות אורגניות במשק ומחוץ לו נמשכת, והתמיכה המרבית עבור השקעה בחווה אורגנית הועלתה למקסימום של 80,000 אירו. המימון זמין במסגרת "תוכנית השקעות הון אורגני", כחלק מתוכנית רחבה יותר שנוסדה על ידי האיחוד האירופי אותה כינתה ממשלת אירלנד "תכנית מודרניזציה חקלאית ממוקדת".

אפשר ללמוד מאירלנד על קצב גדילה גבוה בשטחים אורגניים: ב-3 שנים בלבד עלתה מ-2% ל-7% מהשטחים החקלאיים אורגניים[26].

<u>שוויץ</u>[27]

לשוויץ היסטוריה ארוכה של סובסידיות ציבוריות לחקלאות אורגנית. מספר מחוזות הציגו תוכניות תמיכה בהסבה לאורגני כבר ב-1989, והוטמעו בתוכנית לאומית בשנת 1994. בשנות ה-90 כמחצית מהמחוזות נתנו לחקלאים סבסוד של כ-50% מעלות הפיקוח וההסמכה בחווה, הוצאה שהסתכמה בשנת 1996 בסך של כ-350,000 אירו.

לשוויץ אין תוכנית פעולה אורגנית לאומית (OAP) שאושרה על ידי הממשלה, אך פיתוח החקלאות האורגנית מצוין ומקודם כחלק מתכנית המדיניות הממשלתית הכללית.

---

[24] מתוך GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, IFOAM, ספטמבר 2017 לינק

[25] מתוך האתר הממשלתי של משרד החקלאות האירי, לינק

[26] ניק למפקין, יועץ לתוכנית אסטרטגית.

[27] מתוך GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, IFOAM, ספטמבר 2017 לינק

נכון ל-2017, אחת הדרכים של הממשלה לתמרץ חקלאים אורגניים היא על ידי תמיכות ישירות: 1,450 יורו להקטר (נכון לכתיבת מסמך זה, כ-580 ש"ח לדונם) בגידול ירקות, פירות וענבים ליין ו-1,080 יורו להקטר (כ-432 ש"ח לדונם) בגידולים אחרים. בנוסף לכך, מספר מחוזות בחרו להוסיף לכך סובסידות פר-שטח להסבה לאורגני, המתחילות מכמה מאות יורו להקטר.

שוויץ היא מהמובילות בעולם בחקר חקלאות אורגנית. מכון מחקר ייעודי לחקלאות אורגנית בשם FIBL הוקם ב-1974, מכון מחקר פרטי אך כמחצית מתקציבו ממומן מכספי ציבור, והפרלמנט השוויצרי תומך במחקר אורגני בסדר גודל של **כ-30 מיליון יורו מדי שנה**. בין השאר עורך מכון המחקר FIBL מזה **למעלה מ-45 שנים** מחקר המשווה בין חקלאות אורגנית, ביו-דינמית וקונבציונלית[28].

<u>טורקיה</u>

לטורקיה מדיניות תמיכה ישירה בחקלאים אורגניים, על ידי תמיכה בטכניקות חקלאיות ידידותיות לסביבה, תחת החלטה מס' 2012/3106 בנושא תמיכות חקלאיות משנת 2012 וההודעה מס' 2012/60 על תשלומי תמיכה בחקלאות אורגנית. בשנת 2013, תמיכות ישירות בחקלאות אורגניים אורגני הסתכמו בסביבות 200 אירו להקטר עבור פירות וירקות, ו-40 יורו לגידולי שדה. בנוסף, בטורקיה חקלאים אורגניים יכולים לקבל זיכויים עם הורדת ריבית של 50% עבור השקעות בפיתוח חווה אורגנית מוסמכת. משרד החקלאות הטורקי אף מספק שירותי ייעוץ מותאמים אישית לחקלאים אורגניים.

ממשלת טורקיה שיתפה פעולה עם ממשלת גרמניה בפרויקט שנערך בין השנים 2011-2013 לפיתוח שרשרת אספקה אורגנית איכותית מייצור בטורקיה ועד לשווקים באירופה. הפרויקט יושם על ידי FiBL גרמניה, ובשיתוף פעולה הדוק עם ארגון החקלאות האקולוגית הטורקית (ETO). הפרויקט כלל שיתוף פעולה עם בעלי עניין שונים בשרשרת האספקה האורגנית הטורקית, כולל הגוף הממשלתי האמון על הרגולציה האורגנית, במטרה לבנות יכולות ולבסס קשרי יצואנים-ויבואנים. חלק בפרויקט שעסק בהעלאת איכות התוצרת הטורקית סיפק הכשרה לבניית יכולות אורגניות לרשויות, יועצים אורגניים, חברות פיקוח ובעלי עניין במגזר הפרטי והממשלתי. התקיימו חילופי ידע בין אנשי משרד החקלאות הגרמני והטורקי. הפרויקט הוגדר כהצלחה, על כך העידה השכיחות הפוחתת של בעיות איכות בשרשרת האספקה האורגנית מטורקיה לגרמניה.

כחלק מהמדיניות האורגנית שאומצה על ידי הממשל הטורקי נכללות גם פעולות להעלאת מודעות צרכנים לצריכה אורגנית. משרד החקלאות הטורקי מבצע מסעות פרסום, ויתרה מכך - על פי חוק החקלאות האורגנית משנת 2004 הטלוויזיה הממלכתית **חייבת לשדר חצי שעה של תוכניות חינוכיות ו/או קידום מכירות על האורגני מגזר מדי חודש**. בנוסף, שוק החקלאים האורגני הראשון באיזמיר, טורקיה, מומן על ידי "הסוכנות לפיתוח איזמיר" כחלק מתכנית תמיכה כלכלית לפיתוח חברתי בין השנים 2009 ל-2010.

<u>איחוד האמירויות</u>

באיחוד האמירויות, המשרד האחראי על החקלאות הוא MOCCAE: Ministry of Climate Change and Environment. החקלאות האורגנית מוטמעת ביעדי המשרד: "מדיניות חקלאית והמעבר לשיטות חקלאיות מודרניות חקלאות הידרופונית, **אורגנית**, אנכית ומוגנת"[29].

[28] DOK Experiment: Long-term study on bio-dynamic, bio-organic and conventional farming systems לינק

[29] MOCCAE Sustainability Development Goals לינק

בין השנים 2015-2017, מכון המחקר FIBL בשוויץ בשיתוף עם מרכז שירותי החקלאים באבו דאבי (ADFSC) הקים את מדור החקלאות האורגנית (OAS) של דובאי[30].

משרד הסביבה ושינוי האקלים מפעיל תכנית הכשרה משולבת בנושא יסודות החקלאות האורגנית וטכניקות החקלאות האורגנית לחקלאים ולחקלאיות, הכוללת נושאי הכשרה שונים: חוקים ותקנות, ניהול פוריות הקרקע, הדברה, שיווק, בעלי חיים, ועוד. בנוסף, מקדם את החקלאות האורגנית באמצעות העלאת מודעות ציבורית,פתיחת שווקים אורגניים וסיוע לחקלאים בסבסוד השתתפות באירועי תערוכות מזון[31].

לעומת מדינות אחרות, הביקוש למזון אורגני גדול מההיצע, ואחת הסיבות היא קמפיין ממשלתי להעלאת מודעות בנושאים שונים, ביניהם חקלאות אורגנית, והקמה של מספר שווקי חקלאים אורגניים להגברת המכירה והעלאת מודעות בקרב הצרכנים לגבי מזון אורגני.

בדובאי מתקיימת מדי שנה תערוכת Organic & Natural המקדמת סחר אורגני וטבעי של מזון, קוסמטיקה וחקלאות סביבתית במזרח התיכון ואסיה.

<u>דרום קוריאה</u>

באסיה התמיכה בחקלאות אורגנית נמוכה, מלבד בדרום קוריאה המיישמת מערכת של תמיכות ישירות לחקלאות ידידותית לסביבה מאז 1999. מדיניות זו תומכת בחקלאים שקיבלו הסמכה למוצרים חקלאיים ידידותיים לסביבה, המקיף הן תוכניות אורגניות והן תקנים ללא חומרי הדברה. הסכומים לתשלום ישיר לדונם בשנת 2010 היו בסביבות 500 אירו/הא עבור שדות אורגניים, ו-421 אירו עבור גידול ללא חומרי הדברה. החטיבה לחקלאות ידידותית לסביבה במשרד החקלאות הקוריאני עוסק בפרויקט המקים מרכזי מחקר מרכזי מחקר חקלאיים ידידותיים לסביבה ברחבי קוריאה. נכון ל-2017, התקציב עבור 3 השנים הראשונות היה כ-6.4 מיליון אירו. התפקידים הצפויים של מרכזי המחקר הם לפתח טכנולוגיית שדה חקלאות אורגנית, להכשיר ולחנך יצרנים וצרכנים, להפעיל חוות הדגמה, ועוד.

הממשלה הדרום-קוריאנית מספקת סובסידיות מיוחדות הקשורות לפרקטיקות אורגניות למשל רכישת דשנים אורגניים, סיוע בטיפוח הקרקע, סיוע ברכישת זרעי זבל ירוק, ועוד. בנוסף, משנת 2005 תומכת בשימוש באמצעים ביולוגיים לטיפול במזיקים.

<u>טייוואן</u>

בשנת 2018 הוכרז בטייוואן "החוק לקידום חקלאות אורגנית", שמטרתו להרחיב את שטח הקרקע המוקדש לחקלאות אורגנית וחקלאות ידידותית לסביבה. כחלק מהתכנית מקבלים החקלאים האורגניים סבסוד דרך תמיכה ישירה וננקטו צעדים נוספים.

התמיכה של מועצת טייוואן בחקלאות האורגנית החלה עוד קודם - משנת 2011 מעניקה מועצת החקלאות של טייוואן סובסידות לחקלאים לרכישת דשנים אורגניים ולהקמת מתקני קומפוסט, וכן מספקת הכשרה ותמיכה בהקמת קבוצות יצרנים עם מערכות בקרה פנימית. חקלאים אורגניים יכולים לקבל סבסוד המכסה חלק מעלויות הפיקוח וההסמכה האורגנית, וכן עבור בדיקות המעבדה הסטנדרטיות של שאריות חומרי הדברה. מועצת החקלאות של טייוואן מסבסדת גם השקעות בחממות אורגניות ומיכון מותאם לחקלאות אורגנית, ומספקת ריבית נמוכה בהלוואות לחקלאים אורגניים. מועצת החקלאות של טייוואן מספקת גם סובסידיות להתארגנויות חקלאים בהשתתפות בשווקי איכרים.

[30] Organic Agriculture in Abu Dhabi לינק

[31] The Organic Farming Sector of the United Arab Emirates, IFOAM%FIBL, 2014 לינק

מועצת העיר של ניו-טייפה, ובה כ-4 מיליון תושבים, הכריזה על מדיניות של ארוחת צהריים אורגנית בבתי ספר, שבה נדרשים בתי הספר לספר לפחות ארוחה אורגנית אחת בכל שבוע. התדירות מתוכננת לעלות ככל שההיצע יגדל, וכך גם ההטמעה של הפרויקט ברחבי המדינה.

המרכז האורגני באוניברסיטת I-Lan פיתח את "פורטל המידע האורגני של טייוואן" במימון מועצת החקלאות. הפורטל מכיל מערכת e-commerce למסחר אלקטרוני, וכלים לצרכנים למצוא חוות אורגניות בסביבת הבית. חקלאים אורגניים יכולים להשתמש בממשק ולפתוח חנות אלקטרונית תחת הפורטל הזה, אבל יש גם שוק אלקטרוני כללי למי שלא רוצים ליצור חנות אלקטרונית משלהם.

<u>סינגפור</u>

נכון לשנת 2022 יש 18 יצרנים אורגניים ו-150 דונם אורגני, ולמדינה אין רגולציה פנימית ועל כן גופי הפיקוח הם חיצוניים. עם זאת, יש שוק מזון אורגני בסינגפור המבוסס על יבוא, ממדינות שונות כמו אוסטרליה וארצות הברית[32]. לסינגפור תכנית "30 עד 30" להגיע ל-30% מהייצור המקומי עד 2030, אך לא מצאנו בתוכנית זו או אחרות התייחסות ספציפית לחקלאות אורגנית.

<u>בחריין</u>

למיטב ידיעתנו, כיום אין רגולציה אורגנית בבחריין ונכון לשנת 2024 יצרן אורגני אחד בלבד.

<u>תוניסיה: סיפור ההצלחה האפריקאי של צמיחת מגזר היצוא האורגני בהובלת הממשלה</u>

ממשלת תוניסיה לקחה תפקיד פרו-אקטיבי בתמיכה בצמיחת המגזר האורגני ב-28 השנים האחרונות. חקלאות אורגנית החלה בתוניסיה באמצע שנות ה-80 במענה לביקוש למוצרים אורגניים מאירופה. עם זאת, עד 1997, החקלאות האורגנית הייתה מוגבלת לכמה יוזמות פרטיות והממשלה לא הייתה מודעת לפוטנציאל של מגזר זה.

בשנת 1997 הבשילו התנאים והושגה ההבנה כי קידום החקלאות האורגנית תסייע בהשגת חלק מיעדי מדיניות החקלאות הלאומית, במיוחד שיפור הכנסות החקלאים מיצוא. חוק החקלאות האורגנית נחקק בשנת 1999, ומתייחס גם להיבטי **רגולציה** אורגנית וגם לאמצעי **תמיכה** אורגניים. החוק והסדרה של תקנות משלימות הביאו למיסוד הענף כמו גם להשקעות ציבוריות ניכרות במחקר אורגני והרחבה בשלב מוקדם מאוד של פיתוח המגזר. בשנה זו הוקמו גם סוכנויות ממשלתיות מנהליות ומוסדות טכניים ביניהן הוועדה הלאומית לחקלאות אורגנית והמרכז הטכני לחקלאות אורגנית.

בשנת 2004, תוניסיה פיתחה את תוכנית הפעולה האורגנית הלאומית הראשונה שלה. תוכנית זו, שיושמה בין השנים 2005 עד 2009, הייתה מעוגנת בתכנית רחבה יותר של פיתוח הכלכלה ופיתוח חברתי. היא התייחסה ליעדים הקשורים לביטחון תזונתי, הגדלת היצוא של מזון חקלאי, של מוצרים ושימור משאבי טבע.

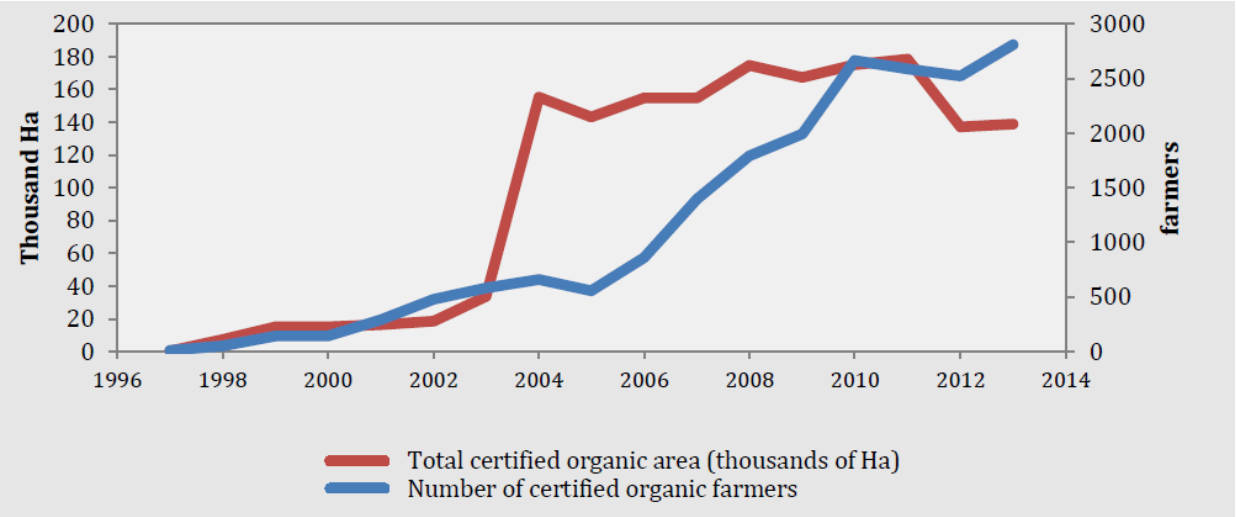
לתוכנית הפעולה היו יעדים שנתיים ברורים כמו אזורים בניהול אורגני, פיתוח שוק בינלאומי ולאומי, ושורה של צעדי תמיכה כולל הקצאות תקציבים ייעודיים למוסדות אורגניים, סובסידיות למפעילים ומשקיעים, ופרויקטים ממשלתיים. מאמצי הממשלה לתמוך בחקלאות אורגנית בתוניסיה השתלמו. משקיעים פרטיים הגיבו לצעדי המדיניות בהשקעה מאסיבית במגזר האורגני, ובין 2005 ל-2010 הושקעו

---

32 https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Organic%20Foods%20_Singapore_Singapore_3-27-2017.pdf

בסקטור כ-5.3 מיליון אירו בשנה. בשנת 2012, ההשקעה במגזר האורגני הגיע ל-7.59 מיליון אירו, המהווה יותר מ-52% מסך ההשקעה במגזר החקלאות התוניסאי לאותה שנה.

מספר החקלאים, השטחים האורגניים המוסמכים והכנסות מהיצוא האורגני הראו צמיחה מרשימה במהלך העשור לאחר תחילתה של התמיכה הממשלתית:

**במהלך העשור שבין 2000 ל-2010 עלו השטחים מכ-100,000 דונם לכ-1,800,000 דונם, עלייה של 800%. נתונים אלו מציירים את היעד שנקבע לתכנית כריאלי, כל עוד יהיה מגובה בתכנית ותקציבים בהתאם.*

לסיכום - קיימות דוגמאות רבות לתכניות מאזורים נוספים בעולם- אסיה, אפריקה, מרכז ודרום אמריקה, ועוד. המגמה העולמית של קידום ותמיכה בחקלאות האורגנית היא מגמתית, וניתן ללמוד ממדינות בכל העולם את החשיבות בהשקעת משאבים בחקלאות האורגנית. הדרכים לעשות זאת שונות ומגוונות אך ניתן ללמוד מהן וליישם אותן בהתאם לאתגרים והמשאבים בהקשר הישראלי המקומי.

3.3 תמיכות ישירות בחקלאות אורגנית באיחוד האירופי[33]

התמיכה הישירה והגלויה ביותר לחקלאות אורגנית באיחוד האירופי היא בצורה של **תשלומים עבור הסבה וקיום (תחזוקה) של חקלאות אורגנית**. תמיכות אלו הונהגו בשנת 1994 כחלק מאמצעי תמיכה סביבתיים-חקלאיים. בשנות התכנון 2014-2020 ניתנה לחקלאות האורגנית זהות נפרדת בתמיכות.

המאפיינים העיקריים של התמיכה הישירה בחקלאים האורגניים, מהם ניתן ללמוד, להלן:

- התשלומים מבוצעים בדרך כלל על בסיס לדונם ומובחנים לפי שימושי קרקע, אך עשויים להתבצע גם על תשלום עבור כמות בעלי חיים/כוורות.
- יש להימנע ממימון כפול של תמיכה בחקלאות אורגנית בתכניות אגרו-אקולוגיות אחרות. בגלל היעדר תמיכות מסוג זה, אין חשש כזה כיום בתמיכות בישראל.

[33] Policy support for organic farming in the European Union 2010-2020 לינק

- חישוב התשלומים צריך להתבסס על הכנסה, עלויות נוספות ועלויות עסקה. החישובים צריכים להתחשב בשינויים בשימוש בקרקע, בתפוקות ובמספרי בעלי חיים, כמו גם בשימוש בתשומות ומחירי פרמיה למוצרים אורגניים.
- מערכת הבקרה והפיקוח של החקלאות האורגנית, שהוגדרה על ידי תקנות האיחוד האירופי, נתפסה כאמצעי העיקרי לאימות עמידה בדרישות. כתוצאה מכך, עלויות ההסמכה יכולות להיחשב כעלות יישום התוכנית, כאשר ניתן להקצות עד 20% מהתמיכה לכך. עם זאת, מדינות מסוימות השתמשו במדדים חלופיים לתקני איכות כדי לתמוך בעלויות ההסמכה.
- המדינות החברות באיחוד האירופי עודדו לשקול תמיכה בחקלאים האורגניים, בהקשר של מצב השוק של מזון אורגני במדינה הרלוונטית, ולאמץ גישה אסטרטגית לשילוב מדיניות בהקשר של תוכנית פעולה אורגנית (OAPs). בנוסף, עודדו להשקיע בתכניות נוספות לתמיכה הישירה כגון הכשרה וייעוץ, השקעה בנכסים פיזיים, השתתפות בתכניות איכות מזון אורגני ושיתופי פעולה.

ברגולציה האורגנית האירופית EU Reg. 1307/2013 Article 29 נספח II, מפורטים **שיעורי התמיכה המרביים** לדונם עבור חקלאות אורגנית:

- 600 €/ha לשנה עבור גידולים חד-שנתיים (240 ש"ח לדונם)
- 900 €/ha לשנה עבור גידולים רב-שנתיים מיוחדים (360 ש"ח לדונם)
- 450 €/ha לשנה לשימושי קרקע אחרים (180 ש"ח לדונם)

<u>תמיכת "תחזוקה"</u>

תמיכת תחזוקה נועדה להכיר באובדן הכנסה ובעלויות נוספות (בשילוב תפוקה מופחתת, מחירי תשומות, עלויות משתנות נמוכות יותר ועלויות קבועות גבוהות יותר כגון עבודה) שחלים במשקים אורגניים, לאחר השלמת תקופת ההסבה של 2-3 שנים. התשלומים מכירים בכך שהחוות הללו **מספקות שירותי מערכת והטבות סביבתיות** על בסיס מתמשך, התנדבותי, עם אפשרות לחזור לשיטות אינטנסיביות לא אורגניות בכל עת, וכי ייתכן שהעלויות של ביצוע זה לא יפוצו במלואן על ידי פרמיית המחיר בשוק המקומי למזון אורגני.

קיימת **שונות רחבה מאוד** בשיעורי התשלום הן בין המדינות באיחוד האירופי והן בתוך המדינות, עם השלכות על שוק המזון האורגני באיחוד האירופי. ניתן לזהות מספר סיבות להבדלים:

- הבדלים בקנה מידה (עם שטחים ממוצעים להסכם עם חקלאים, הנעים בין 10 דונם במלטה ל-1200 דונם בבריטניה), המשפיעים על ערכים פר-דונם של עלויות קבועות מסוימות, כמו עלויות פיקוח והסמכה.
- הבדלים במערכות ייצור וברמת האינטנסיביות שלהן, בעקב גורמים הספציפיים למיקום (אקלים, קרקעות וכו')
- הבדלים בשיטות חישוב עלויות,
- הבדלים בספציפיות של הגדרות שימוש בקרקע. מדינות מסוימות אימצו קטגוריות רחבות כגון שטחי דשא ועיבוד אדמה, ואחרים (למשל ספרד) יישמו שיעורי תשלום מפורטים מאוד עבור מינים ושימושים של יבולים ובעלי חיים בודדים, עם פוטנציאל להשפעות ישירות יותר על השוק.
- הבדלים בשיעורי ההתערבות - מסיבות מדיניות או מסיבות תקציביות

<u>תמיכה בתקופת ההסבה</u>

לתשלומי ההסבה באיחוד האירופי בסיס רגולטורי זהה לתשלומי האחזקה, והם בדרך כלל גבוהים מתשלומי התחזוקה, מתוך הכרה בכך ש:

- העלויות עשויות להיות גבוהות יותר והתשואות נמוכות יותר כתוצאה מארגון מחדש של המערכת ומהזמן הדרוש להכנסת גישות גידול חלופיות להחלפת תשומות שאינן בשימוש עוד.
- היעדר גישה למחירי פרימיום, שכן ברוב המקרים לא ניתן לשווק מוצרים בהסבה כאורגניים.
- תהליך ההסבה הוא גם תהליך למידה, הדורש תשומות להכשרה וייעוץ, ולוקחים בחשבון שעשויות להיעשות טועיות שיגרמו לעלויות נלוות.

כמו בתשלומי התחזוקה, ומסיבות דומות, ניתן להבחין בהבדלים מהותיים בין ובתוך מדינות.

עבור חוות בעלי חיים, פרק הזמן הזה לא משקף את הזמן הדרוש בפועל כדי לקבל סטטוס אורגני במשק החי ולייצר מוצרים אורגניים מוגמרים. מדינות מסוימות, בעיקר אוסטריה, קפריסין וחלק מהאזורים בגרמניה, איטליה וספרד, מפעילות מדיניות ללא הבדל בתעריפי ההסבה והתחזוקה. הכוונה לפחות בחלק מהמקרים הללו היא להימנע מתשלומי הסבה גבוהים, המספקים תמריץ מלאכותי לחקלאים הנכנסים לתכנית הסבה, שאולי אז ישתתפו רק לתקופה הראשונית של ההסבה ולא באמת ישלימו את ההסבה לאורגני.

במדינות אחרות, במיוחד אזורים בספרד ובאיטליה, מוסיפים בזמן ההסבה אחוז קבוע (בדרך כלל 10-20%) לתשלום התחזוקה. ייתכן שגישות אלו לא יפצו במלואן את ההפסדים הנגרמים בתקופת ההסבה. בדומה לתמיכות התחזוקה, התעריפים של התמיכה בחקלאים אורגניים בתקופת ההסבה עלו בתכניות האורגניות האחרונות שנוסחו על ידי המדינות השונות.

<u>עלויות ותעריפי תמיכות</u>

בשנת 2018 נתמכו באיחוד האירופי כמעט 90 מיליון דונם, קצת פחות מ-5% מכלל האדמות החקלאיות של האיחוד, בתמיכה עבור הסבה ותחזוקה של שטחים אורגניים. שטחים אלו היוו 64% מהשטחים האורגניים המוסמכים שהיוו כמעט 140 מיליון דונם, כ-7.5% מהשטחים החקלאיים של האיחוד האירופי. בתמיכות אלו הושקעו יותר מ-1.8 מיליארד אירו: בממוצע 20.7 אירו לדונם (כ-83 ש"ח).

נתונים ברמה הלאומית משנת 2018:

- ההוצאה הייתה הגבוהה ביותר באיטליה (386 מיליון אירו) והנמוכה ביותר בהולנד (0 אירו).
- המספר הכולל של הסכמי תמיכה עם חקלאים היה הגבוה ביותר בגרמניה (25,260).
- ההוצאה פר-הסכם עם חקלאי הייתה הגבוהה ביותר בלוקסמבורג (16,541 €).
- התמיכה הממוצעת לדונם הייתה הגבוהה ביותר בקפריסין (80.5 € לדונם, כ-320 ש"ח), יותר מפי שניים מהשני הגבוהה ביותר, יוון (39 € לדונם, כ-155 ש"ח), והנמוך ביותר בבריטניה (5.3 € לדונם, כ-21 ש"ח)
- שיעור השטחים האורגניים הנתמכים היה גבוה ביותר בצ'כיה (97%) ונמוך ביותר במלטה (13%)
- שיעור השטח החקלאי הלאומי שנתמך כאורגני היה גבוה ביותר באוסטריה (20%), שבה היה גם השיעור הגבוה ביותר של שטחי אדמה שאושרו כאורגני (25%).

בהמשך התוכנית פירוט הצעה לתמיכה בחקלאות האורגנית בישראל, המבוססת על מסקנות פרק זה ויתר והסקירה בתוכנית ועל עיקרי המחקר Policy support for organic farming in the European Union 2010-2020 לינק.

4. היבטים כלכליים בחקלאות האורגנית[34]

הצדקה כלכלית חשובה לתמיכה ציבורית במגזר האורגני, תחת פרדיגמת הכלכלה הניאו-קלאסית, היא "טיעון תעשיית התינוקות". הטיעון הזה מבוסס על העובדה **שחקלאות אורגנית היא עדיין מגזר קטן מאוד שעדיין לא השיג יתרונות לגודל,** שיאפשרו לו להתחרות ביעילות בחקלאות קונבנציונלית או בשוק הסחר האורגני העולמי. העלייה בדרישת הצרכנים למוצרים אורגניים פירושה שלמגזר יש פוטנציאל צמיחה גבוה, אבל נדרשת תמיכה ראשונית כדי שהסקטור יוכל לבנות את עצמו בקנה מידה שיאפשר למלא את הדרישה הזו.

פרמיית מחיר

פרמיית המחיר בשוק האורגני משתרעת על פני טווח רחב עבור תחומי הייצור השונים, והמחיר משתנה לפי אופי הצרכנים, הגידול המקומי, העונה, הביקוש, ערוצי המכירה, המדיניות הממשלתית, ועוד. בממוצע, אחוזי ההפרש בין **תוצרת טרייה** אורגנית לתוצרת לקונבנציונלית **הינה הנמוכה ביותר,** בהשוואה למוצרים מעובדים ומוצרים מהחי. במדינות שונות נצפו פרמיות שונות - בארצות הברית הפרמיה נעה בטווח של 7-44% עבור תוצרת אורגנית טריה, באוסטרליה פרמיה ממוצעת של 32% עבור המוצרים האורגניים, ובשבדיה הפרמיה נעה בטווח של 16-54% אחוזים.

בארצות הברית נצפתה מגמה ובה במוצרים בהם אחוז המכר האורגני מתוך המכר הכללי עלה, **המחיר ירד בהתאמה**. גם בשלוש המדינות המובילות באירופה בנתח שוק לפי נפח של מוצרים אורגניים, פרמיית המחירים עבור רוב המוצרים הייתה נמוכה ב-20% משאר מדינות האיחוד האירופי. בנוסף, במדינות בהן חנויות קמעונאיות גדולות היו אקטיביות בפרסום ושיווק של מזון אורגני, פרמיית המחיר לרוב הייתה נמוכה לעומת מדינות בהן מרבית המכירה התבצעה במכירה ישירה.

בישראל, במדגם מחירים שנעשה ביוני 2023 ודגם מחירים של 11 הפירות והירקות האורגניים הנמכרים ביותר כמותית אלא מול מקביליהם הקונבנציונלים ברשתות השיווק, הפרמיה נעה בטווח שבין 21-47%, **בממוצע הפרש של כ-35%.**

יתרונות פנימיים לגודל

מחקרים מרחבי העולם מראים כי אופי ויעילות שרשרת האספקה אחראים במידה רבה לפער המחיר בתוצרת האורגנית. עם ההתרחבות בהיקפי הגידול והשיווק של פירות וירקות אורגנים בישראל ניתן יהיה לצפות לצמצום פערי המחיר, שיושפעו מארבעה תחומים עיקריים: ירידה בהוצאות לוגיסטיקה, ירידה בחלק היחסי של התקורות ופערי התיווך, ירידה בעלויות הגידול, ושיפורים טכנולוגים המותאמים לחקלאות אורגנית. בנוסף, עם התרחבות היקפי החקלאות האורגנית ועליה במספר המגדלים והמשווקים הסיטונאים ניתן יהיה לצפות לתחרות בתוך הענף שתעודד התייעלות והורדת מחירים.

התנהגות צרכנים

עבור הצרכן, הסל האורגני אמנם יקר יותר באופן יחסי, אך חינוך והסברה יכולים לתת לכך מענה. חינוך למעבר לתזונה ים תיכונית הכוללת הפחתת צריכת מזון מעובד ומזון מן החי- המלצה רשמית של משרד הבריאות, צריכה עונתית והפחתת בזבוז מזון במרחב הביתי יוכלו להשאיר את סל הקניה של משפחה

[34] כלל הנתונים בחלק זה מתוך מסמך "היבטים כלכליים במדיניות השקעה בחקלאות האורגנית בישראל", טוב השדה, אוגוסט 23 לינק

במחיר דומה ואפילו זהה. בדנמרק, משרדי הממשלה בשיתוף עם הארגון האורגני המקומי הטמיעו תזונה אורגנית במערכת ההזנה הציבורית, **והעלות הכוללת עבור ההזנה הציבורית נותרה ללא שינוי**.

<u>True Cost Accounting: השקעה בפעילות האורגנית מייצרת תשואה</u>

למערכות החקלאות והמזון השפעה על תחומים רבים: מים, אוויר, קרקע, בריאות, תעסוקה, חינוך ועוד. **חישוב העלות האמיתית True Cost Accounting** הוא כלי מתחום הכלכלה להערכה כמותית של העלויות הכלכליות, הסביבתיות והחברתיות האמיתיות של מוצרים, ולא רק אלו המגולמים במחיר הסופי. עלויות כאלו יכולות לכלול פחיתה בשירותי מערכת ומגוון ביולוגי, הוצאות בריאות קשורות תזונה, הוצאות בריאות קשורות ייצור מזון, עלויות סבסוד חקלאות ורגולציה, ועוד. ההשלכות הכלכליות והיישומיות להתמודדות עם נזקי מערכת המזון מתגלגלות לצרכנים ולאחר מכן כנטל על משרדי החקלאות, הבריאות, הרווחה והגנת הסביבה, וכמובן ועל הדורות הבאים.

מחקר גרמני שפורסם ב-2023 וחקר 22 מוצרים אורגנים וקונבנציונלים מראה כי העלויות הנלוות של מוצרים אורגניים, מהצומח ומהחי כאחד, **נמוכים באופן משמעותי** מזה של המוצרים הקונבנציונליים. מחקר נוסף מראה כי העלויות הסביבתיות הנלוות של גידול תפוח אדמה אורגני היו **12% בלבד** מהעלויות הנלוות של אותו הגידול בממשק קונבנציונלי.

על כן ניתן להסיק שלתמיכה בחקלאות האורגנית תהיה השפעה על התחומים הבאים:

1. **חיסכון בהוצאות בריאות**: לתזונה האורגנית השפעה בריאותית חיובית שמיתרגמתליתרון כלכלי בהפחתת עומס ממערכות הבריאות, ימים נוספים בשוק העבודה ושיפור איכות החיים.
2. **צריכה פחותה של אנרגיה**: החקלאות אורגנית מציגה שימוש פחות באנרגיה, הן במדידה לפי דונם והן פר-מוצר, וחשופה פחות לעליה במחירי אנרגיה.
3. **חוסן למשבר הסביבתי = ביטחון כלכלי וחיסכון בביטוחים:** פרקטיקות בחקלאות האורגנית מגבירות את חוסן הצמח המערכת האקולוגית, נתון בעל השלכות כלכליות נרחבות במציאות של קריסת מערכות אקולוגיות והתגברות תופעות אקלימיות. לדוגמא, האדמות האורגניות חסינות יותר מפני סחיפת קרקעות במקרים של משקעים כבדים. ומציגות השפעה פחותה בעת בצורות
4. **חיסכון בתקציבים לשיקום והגנת הסביבה**: הפרקטיקות של החקלאות האורגנית שומרת על הסביבה בהיבטים של זיהום נחלים, מי תיהום, סחיפת קרקעות, פליטות פחמן ועוד, ועל כן העלויות הנלוות לטיפול בנזקים סביבתיים תקטן ככל שהיקף השטחים האורגנים יעלו.

<u>מיסוי ככלי לקידום חקלאות ירוקה</u>

מיסוי יכול גם הוא להקטין את פערי המחיר והייצור האורגני. באיחוד האירופי קיימות מספר מדינות שאימצו שיטת מיסוי המתעדפת צריכה של מוצרים 'ירוקים', ובכך מסייעות להפחית את פער המחיר. דוגמא ליישום של מיסוי ככלי להשפעה על חקלאות היא דנמרק, שיצאה ביוני 2024 בהודעה כי החל משנת 2030, חקלאי בעלי חיים יחויבו במס, במטרה להפחית פליטות של גזי חממה.

5. חקלאות אורגנית בישראל

5.1. התפתחות החקלאות האורגנית בישראל

- 1936: האגרונום ש.פ. גוטפלד מביא רעיונות של חקלאות אורגנית מגרמניה.
- שנות ה-50: קבוצה של צעירים ביודפת מתנסים בגידול אורגני.
- במקביל, מפותחות חלופות אורגניות לגידול ירקות בשדה אליהו בהובלת מריו לוי, ובקיבוץ בית אלפא בהובלת חיים פלדנר.
- בשנות ה-70 העשייה האורגנית תופסת תאוצה בקיבוץ שדה אליהו.
- בשנת 1984 החקלאים האורגנים ובראשם מריו לוי מקימים את האגודה השיתופית "הארגון לחקלאות ביולוגית אורגנית בישראל". האגודה עוסקת בפיתוח והטמעה של פרקטיקות החקלאות האורגנית, מחוברת לתנועה האורגנית העולמית ומקדמת את הנושא בקרב מקבלי החלטות וחקלאים בשטח.
- האגודה מייסדת את תקן "טוב השדה" לחקלאות אורגנית, ובהמשך מקימה את חברת הפיקוח אגריאור.
- בשנת 2005 התקבל בכנסת "החוק להסדרת תוצרת אורגנית".
- על אף החקיקה, מעולם לא גובשה על ידי משרד החקלאות תכנית אסטרטגית לקידום הענף האורגני.

5.2 החוק האורגני[35]

החוק להסדרת תוצרת אורגנית, התשס"ה – 2005 חוקק ב- 2005 ומיושם החל משנת 2008 עם כניסתן לתוקף של שלוש התקנות המסדירות את יישומו:

- תקנות להסדרת תוצרת אורגנית - **גוף אישור ובקרה**, התשס"ח 2008
- תקנות להסדרת תוצרת אורגנית - **תוצרת אורגנית מן הצומח**, ייצורה ומכירתה, התשס"ח 2008
- תקנות להסדרת תוצרת אורגנית - **תכשירים** לשימוש בייצור תוצרת אורגנית מן הצומח, התשס"ח 2008

חמש שנים לאחר מכן הותקנו תקנות להסדרת **תוצרת אורגנית מן החי** - יצורה ומכירתה, התשע"ג 2013.

- תחומים **שאינם נמצאים תחת החוק האורגני**: קוסמטיקה, חקלאות ימית, דבש.
- **תקן יין אורגני** נכתב בימים אלו בשיתוף בין מנהלת הסמכה לטוב השדה.
- החוק האורגני קובע כי כל שרשרת הייצור של התוצרת האורגנית - הכוללת תוצרת צמחית טרייה ומעובדת ותוצרת מן החי טרייה ומעובדת, נדרשת להיות מבוקרת, ולכן כל העוסקים הקשורים **לייצור, גידול, אחסון, שיווק, יבוא ויצוא** נדרשים להיות בעלי היתר לעסוק בחקלאות אורגנית. **לקמעונאים** אין דרישה להיתר אורגני.
- הארגון היציג לפי החוק הוא זה החברים בו מספר החקלאים האורגניים הרב ביותר, והינו **טוב השדה - הארגון לחקלאות אורגנית ביולוגית**. הוא הגוף המייעץ למנהלת ההסמכה בנושאים מקצועיים.

[35] מתוך: חקלאות אורגנית בישראל סיכום עשור ותמונת מצב 2019 תחום בכיר סטנדרטים השירותים להגנת הצומח ולביקורת

למרות הימצאו של "חוק הסטנדרטים" בספר החוקים משנת 2011, **רק החוק האורגני** מיושם באופן מלא בפיקוח על הייצור החקלאי. חוק זה הוא היחיד המחייב עקיבות מלאה על התוצרת הטרייה והמעובדת, מהיצרן ועד לצרכן.

הגוף הרשמי שאמון על אכיפת החוק הוא השירותים להגנת הצומח ולביקורת (PPIS) במשרד החקלאות ובטחון המזון. השירותים להגנת הצומח במשרד החקלאות הסמיכו גופי התעדה פרטיים לביצוע הפיקוח בפועל, בהתאם לדרישות החוק.

החוק קובע כי כל מוצר אורגני חייב להיות מסומן **על ידי שני סמלים**: הסמל האורגני האחיד של מדינת ישראל וסמל אורגני של גוף הבקרה שמפקח על השיווק של המוצר. הסמל האורגני הישראלי המוצג לעיל הוא סמל מסורבל וקשה לקריאה ולהדפסה, לעומת מקביליו - הסמל של האיחוד האירופי והסמל האמריקאי.

יש מקום לבחינת עדכון עיצוב הסמל, כדי להגביר את נגישותו הויזואלית ומיתוגו עבור הצרכן. משום ששמו של משרד החקלאות שונה, **על הלוגו להשתנות** וזו הזדמנות לעיצוב לוגו חדש ומתאים, שיהיה נגיש ויזואלית ולא יכלול את שם המשרד, למקרה של שינויים עתידיים נוספים.

מימין לשמאל - הסמלים האורגניים של: ישראל, ארהב, האיחוד האירופי, גרמניה, מקסיקו

יש לציין כי היעדר ענישה ו/או קניסה משמעותית בשימוש לא כחוק במילה "אורגני" מפחיתה את התמרוץ לפיקוח האורגני ומורידה את האמינות של תהליך הפיקוח.

5.3 מגמות בחקלאות ועיבוד מזון אורגני [36] 2011-2023

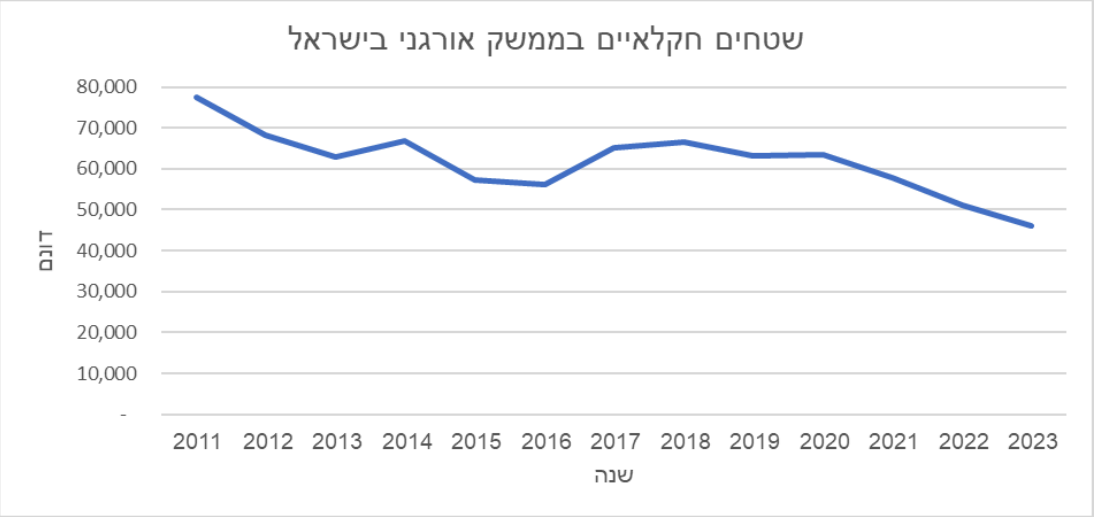
בין המגדלים האורגניים יש קיבוצים, אגודות שיתופיות ומשקים פרטיים החקלאים מגדלים מגוון רחב של גידולים ופרוסים בכלל האזורים החקלאיים בארץ.

שטחים אורגניים

קיימת תנודתיות בהיקף השטח האורגני בישראל. בין השנים 2011 ל-2023, נצפתה **ירידה של 40% בשטחים החקלאיים האורגנים בישראל.** מגמה זו נובעת רובה ככולה מהירידה ביצוא הישראלי הכללי לאירופה, ובמקביל סיבות ספציפיות הנוגעות לגידול האורגני. שילוב של תמיכות ומענקים של ה-EU במגדלים האורגניים בשטחם, עליה בשטחי הגידול בדרום ספרד, דעת הקהל השלילית על מדינת ישראל, התחזקות השקל מול היורו, וסגירת חברת אגרקסקו ואובדן היתרון היחסי של איכות התוצרת הישראלית

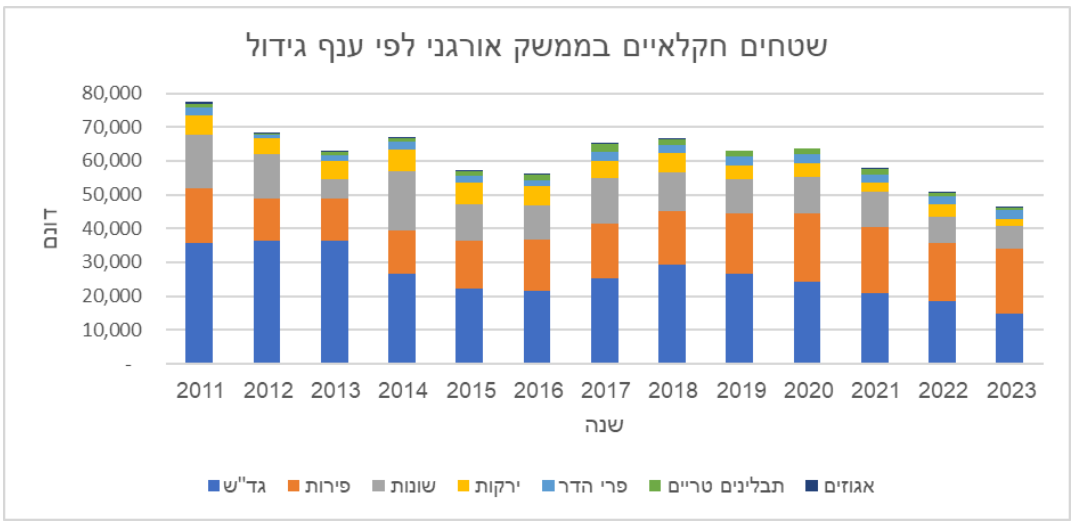
[36] הגרפים המוצגים לקוחים מתוך נתונים שנאספו על ידי מנהלת ההסמכה, על ידי חברת סטורנקסט, ועל ידי מערכת TRACES למעקב אחר תוצרת מיובאת לאיחוד האירופי.

על זו פני האירופית גרמו למגמה זו (ניתן להרחיב בנושא זה בדוח יצוא תוצרת אורגנית ישראלית לאיחוד האירופי 2018-22, שפורסם ע"י ארגון טוב השדה בספטמבר 23).

כמות שטחים חקלאיים בממשק אורגני בישראל, בין השנים 2011-2023. נתונים: מנהלת ההסמכה

מבחינת כמות השטחיים החקלאים, הענפים המובילים בחקלאות האורגנית לאורך השנים היו **ענף הפירות והגד"ש.** בעוד ענף הפירות שמר על יציבות יחסית לאורך השנים, ענף הגד"ש הצטמצם באופן משמעותי וכך גם ענף הירקות.

שטחים חקלאיים בממשק אורגני לפי ענף גידול בישראל, בין השנים 2011-2023. נתונים: מנהלת ההסמכה

נכון לשנת 2023, רשומים 46,162 דונם בעלי היתר אורגני (כולל הסבה), כ-1.15% מכלל השטחים החקלאיים בישראל[37]. הענף המוביל **מבחינת כמות השטחים האורגניים** הוא ענף הפירות, ששמר על יציבות יחסית לאורך העשור האחרון[38].

[37] בהנחה וסך השטחים החקלאיים נכון לשנת X הינם 4 מיליון דונם

[38] עשוי להיות הטעייה של הנתונים, משום שגידול החוחובה המהווה נכון ל-2023 כמעט 7,000 דונם, סווג בטעות כגידול גד"ש.

להלן הגידולים המובילים בענפים השונים, וכמות הדונמים בהתאם:

- <u>פירות</u>: זית (7679), תמר (7236), חוחובה (6946), סברס (1103)[39], אבוקדו (1089), מנגו (449)
- <u>גד"ש</u>: חיטה (5483), כותנה (1127), שעורה (623)
- <u>פירות הדר</u>: תפוז (794), אשכולית (498)
- <u>גן ירק</u>: גן ירק (2491)
- <u>ירקות שטח פתוח</u>: תפו"א (1394), גזר (395)
- <u>ירקות חממה</u>: עגבניה (310), פלפל (456), מלפפון (143), עגבניה שרי (115)

שטח אורגני לפי ענף 2023		
ענף	שטח (דונם)	אחוז מסך השטח האורגני
פירות	26,365	57%
גד"ש	8,452	18%
פירות הדר	2,543	6%
גן ירק	2,491	5%
ירקות שטח פתוח	2,452	5%
שונות	2,072	4%
ירקות חממה	1,080	2%
תבלינים טריים	660	1%
אגוזים	47	0%
שטח כולל (דונם)	46,162	

שטח אורגני לפי ענף, נכון לשנת 2023. נתונים: מנהלת ההסמכה

ענף בעלי החיים אינו נכלל בשטחים החקלאיים האורגניים לפי ענפים, ולכן חשוב לציין כי נכון ליוני 2024:

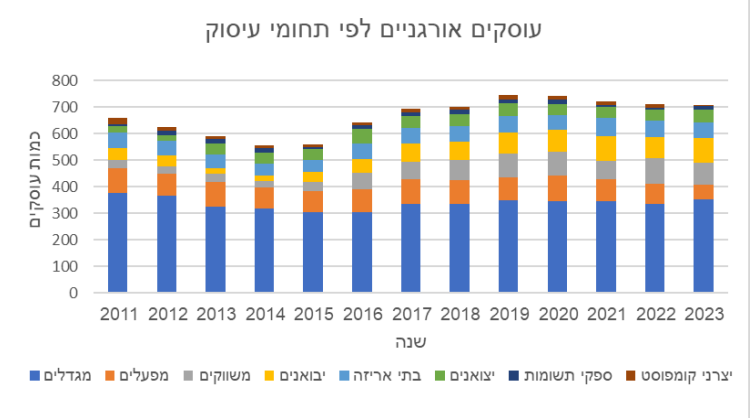
- <u>עופות</u>: 25 היתרים תרנגולות הטלה, 1 לתרנגולות לפטם.
- <u>בקר</u>: 2 רפת חלב, 1 עדר בקר לבשר.
- <u>צאן</u>: 6 היתרים, עיזים וכבשים.

על פי נתוני השטחים ומספר העוסקים, הגודל הממוצע של משק אורגני בישראל הוא **130 דונם.** עם זאת, קיימת שונות גבוהה בגודל המשקים, מתאגידי גד"ש המעבדים מאות ואף אלפי דונם, ועד משקים פרטיים/משפחתיים שהקטן בהם כ-5 דונם[40]. יש להניח שעם העלייה בשטחים האורגניים והסבה של שטחי גד"ש משמעותיים, הממוצע יעלה באופן משמעותי.

<u>עוסקים אורגניים</u>

כפי שצוין לעיל, החוק האורגני קובע כי כלל העוסקים בשרשרת הייצור והאספקה של התוצרת האורגנית נדרשים להיתר אורגני, מלבד קמעונאים[41].

סוג עוסק	כמות היתרים	אחוז שינוי 2011-23
מגדלים	353	-7%
מפעלים	56	-38%
משווקים	82	165%
יבואנים	93	107%
בתי אריזה	56	-5%
יצואנים	51	132%
ספקי תשומות	12	50%
יצרני קומפוסט	4	-83%
סכום כולל	707	8%

כמות עוסקים אורגניים לפי תחום עיסוק, בין השנים 2011-2023. נתונים: מנהלת ההסמכה

[39] נתון זה אינו מעיד על כלל השוק משום שכלל הגידול מתרכז בחווה אחת.
[40] גד"ש עין חרוד מאוחד, משק נועם כהן לוי סתריה.
[41] יש לציין כי יש עוסקים עם מספר היתרים אורגניים, למשל כמגדלים וגם כמשווקים ויבואנים, ועל כן מספר ההיתרים אינו מעיד באופן ישיר על כמות העוסקים בענף האורגני.

נכון לשנת 2023, 353 מגדלים אורגניים בענפים השונים, **2.1%** מכלל המשקים בישראל[42]. הנתון מעט מטעה, משום שמתוך המשקים המסחריים הנמצאים בקשר עם משרד החקלאות (כ-6000 משקים[43]), המשקים האורגניים מהווים כ-**5.9%**, נתח משמעותי אף יותר. ניתן לראות כי לאורך השנים אין שינוי משמעותי **בכמות** העוסקים האורגניים, וכי השינוי המשמעותי הוא **בתמהיל העוסקים**, מה שמצביע על מספר מגמות:

- צמצום ביצרנות מקומית: כמות המפעלים הצטמצמה בכמעט 40% מה שהביא לירידה בכמות שטחי הגד"ש, שסיפקו ירקות לתעשייה.
- התפתחות שוק מקומי של מוצרים מעובדים: עלייה של מעל 100% בכמות היבואנים והמשווקים מעידה על גדילה בביקוש של מוצרים אורגניים בשוק המקומי, וכפי שציינו מדובר במוצרים מעובדים בגלל הקשיים ביבוא תוצרת אורגנית טריה.
- ירידה בהיצע תשומות: ירידה של 50% בספקי התשומות הנוגע מגודל השוק, ומתבטא במגוון מופחת של תכשירים וחומרי ריבוי, בהיעדר תחרות ובעליית מחירים.
- ירידה בהיצע קומפוסט: הירידה של מעל 80% בספקי הקומפוסט נובעת גם היא מקוטן השוק, ובנוסף מהיעדר חומר גלם אורגני לייצור קומפוסט ותקינה מחמירה. הרחבה בנושא זה בהמשך.

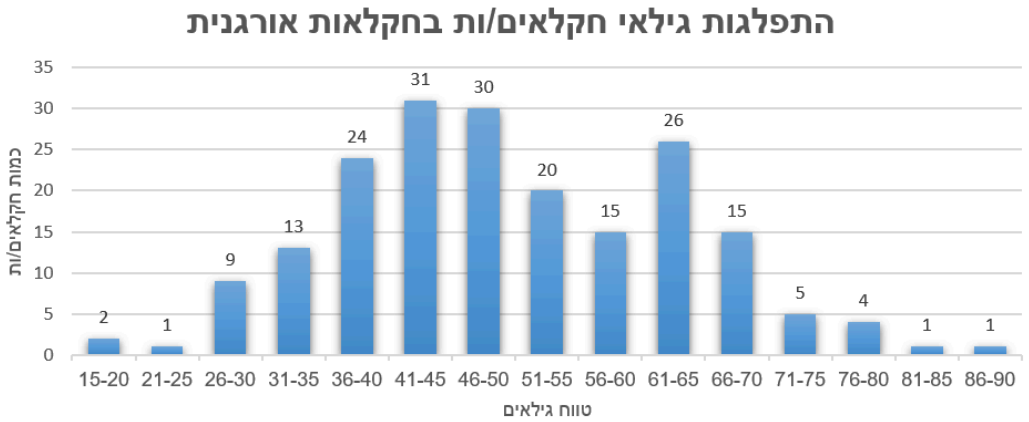
[42] על פי נתוני מפקד הלמ"ס לחקלאות 2017, היו בישראל 17,417 משקים.
[43] על פי הערכה של אגף אסטרטגיה, משרד החקלאות ובטחון המזון.

5.4 גיל ומגדר בחקלאות האורגנית

החקלאות האורגנית מהווה מוקד משיכה לצעירים בארץ ובעולם: "הדור הצעיר מגלה עניין בחקלאות אתגרית ומתוחכמת ובאגריטק, או **בחקלאות אורגנית**, ממותגת, או קשורה לתיירות חקלאית[44]".

טענה זו אושרה בסקר שבוצע ביוני 2024, בוא נמצא כי הגיל הממוצע של החקלאי האורגני הוא **50.5 שנים**[45]. במפקד הלמ"ס מ-2017 הגיל הממוצע של חקלאי ישראל היה 59 שנים[46], ומכך אפשר להניח שהגיל הממוצע של החקלאי האורגני **נמוך באופן משמעותי** מממוצע הגילאים של כלל חקלאי ישראל. בנוסף, מתוצאות הסקר עולה שהגיל השכיח של החקלאי האורגני הוא **41-45,** כלומר שבמשקים רבים העוסקים בחקלאות אורגנית משתתף **דור שני של חקלאים.**

מראיונות שבוצעו עם חקלאים/ות, הסיבות המרכזיות למשיכה של צעירים לחקלאות האורגנית היו **המודעות לנושאי בריאות, סביבה ורווחת בעלי חיים,** רצון לעסוק **בחקלאות עם ערך מוסף,** פתיחות מחשבתית, ה**חשיבות בקשר עם הצרכן,** ו**פרמיית המחיר באורגני** המשמעותית לצעירים שלרובם אין נגישות לשטחים גדולים או שמעבדים משק משפחתי.

על פי הסקר נמצא כי שיעור ההשתתפות של נשים בחקלאות האורגנית גבוה מאשר בחקלאות הקונבנציונלית: **נשים מהוות 20% מכלל מהחקלאים והחקלאיות האורגניים**, לעומת 10-15% בקרב כלל חקלאי ישראל[47].

מראיונות שבוצעו עם חקלאיות אורגניות, הסיבות המרכזיות למשיכה של נשים לחקלאות האורגנית היו כי בחקלאות האורגנית יש **ערך וביטוי לאיכויות נשיות**, נשים יכולות למצוא את עצמן משמעותיות יותר בעבודה **בקנה מידה קטן**, משפחתי וקהילתי, ה**מודעות לבריאות ותזונה בריאה,** הקשר עם הצרכן **והמשיכה לפיתוח ענפים נוספים** בחקלאות האורגנית, כמו קולינריה, הדרכה, חינוך ותיירות חקלאית.

[44] מתוך נייר מדיניות: דור חדש בחקלאות, מאפייניו של החקלאי החדש, מכון יסודות
[45] על פי דו"ח גיל ומגדר בחקלאות האורגנית בישראל, טוב השדה, יוני 2024
[46] על פי מפקד החקלאות 2017, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 2017
[47] מתוך מסמך נתונים נבחרים על נשים משפיעות בתחום החקלאות של מכון מחקר הכנסת מיולי 2023, שהציג ניתוח נתונים משנת 2019 ומראה כי שיעור הנשים מבין העצמאים בתחום החקלאות הינו כ-15%, ומבין שיעור העסקים החקלאיים המעסיקים עובדים שכירים כ-10% בלבד.

5.5 סחר בחקלאות האורגנית בישראל

הסחר בתוצרת אורגנית, יבוא ויצוא כאחד, מעוגן ברחבי העולם **בהסכמי סחר**. להלן סטטוס הסכמים וסחר אורגני עם המדינות השונות בעולם:

מדינה	סוג הסכם	סוג הסחר	הערות
האיחוד האירופי	הסכם אקוויוולנטי	יבוא ויצוא	הסכם האקוויוולנטיות יפוג תוקף ב-2026
ארגנטינה, אוסטרליה, קוסטה ריקה, הודו, ניו זילנד, קנדה, יפן, צ'ילה, שוויץ, תוניס, ארה"ב, דרום קוריאה, בריטניה	נסמך על הסכם אקוויוולנטי עם האיחוד האירופי	יבוא ויצוא	13 מדינות אלו נכללות בהסכם האקוויוולנטיות עם האיחוד האירופי, ועל כן ניתן לסחור עימן למרות שאין הסכמי סחר אורגניים ישירים. ההסכם עתיד לפוג תוקף ב-2026.
יפן	אין	יבוא ויצוא	נסמך על ההסכם האקוויולנטי עם אירופה (ככתוב לעיל), יש ניסיון של המשרד לקדם הסכם אקוויוולנטיות, כרגע אין היענות מצד היפנים.
קוסטה ריקה	אין	יבוא ויצוא	נסמך על ההסכם האקוויולנטי עם אירופה (ככתוב לעיל), יש אפשרות שהמשרד יקדם פרק אורגני בהסכם הסחר.
ארצות הברית	הסכם הכרה	יבוא ויצוא	מייצר דאבל סטנדרט ליצרנים כי צריכים להיות מפוקחים גם לפי החוק האמריקאי (NOP). רק 2 מתוך 3 חברות הפיקוח המוסכמות לאורגני, מוסמכות לתקן האמריקאי.
קנדה	אין	-	בעבר היצוא היה נסמך על ההסכם עם ארה"ב, לא מתאפשר יותר. יש ניסיונות של המשרד לקדם הסכם אקוויוולנטי או בילטרלי, כרגע אין היענות מהצד הקנדי.
איחוד האמירויות	אין	יצוא	אין הסכם אך כרגע מוכנים לקבל תוצרת עם תקן אמריקאי NOP.
אתיופיה	אין	יבוא	אין חקיקה אורגנית מקומית ולכן ניתן לייבא מוצרים בהסתמך על פיקוח של גופים אירופאים לפי החוק האירופי, הפועלים באתיופיה.
טורקיה	אין	יבוא	אין חקיקה אורגנית מקומית ולכן ניתן ליבא מוצרים בהסתמך על פיקוח של גופים אירופאים לפי החוק האירופי, הפועלים בטורקיה.

הסכם האקוויוולנטיות של ישראל עם האיחוד האירופי הוא **הגורם המשמעותי ביותר בסחר האורגני**, ותוקפו עתיד לפוג ב-2026. נכון למועד חיבור מסמך זה, קיים איום על קיומו של סחר אורגני. קיים תרחיש בו ההסכם לא ייחתם במועד, בגלל עיכוב בביקור משלחת אירופית, שהיתה אמורה להגיע בנובמבר 23 ונדחתה בגלל מלחמת חרבות ברזל, ובגלל שתהליך חקיקה של הסכם בפרלמנט האירופי לוקח כשנתיים. כפי שצויין לעיל, ההסכם עם האיחוד האירופי משפיע על הסחר עם מדינות האיחוד וגם על **13 מדינות נוספות** איתן ניתן כרגע לסחור למרות שאין הסכמים ישירים.

במדינות ברחבי העולם ביניהן אין הסכמי סחר, קיימת אפשרות של **פיקוח עצמאי של המדינה המייבאת:** אל המדינה המייצאת מגיעה חברת פיקוח של המדינה המייבאת והפיקוח על התוצרת מבוצע באופן עצמאי. בישראל ההתכנות לאפשרות זו נמוכה: משום שהייצוא קטן לא משתלם לחברות להביא פיקוח חיצוני, ולכן העוסקים המעוניינים ביצוא והיצרנים המעוניינים ביבוא חומרי גלם תלויים באופן כמעט מוחלט בהסכמי הסחר.

בסוגיה זו ובמשאבים הרבים שיש להקדיש לסחר האורגני נתקלות מדינות נוספות, ועל כן קיים תרחיש של התגבשות מהלך ליצירת **אמנה אורגנית עולמי** שתסדיר את נושא הסחר ותוריד חסמים רבים בתחום זה.

מודעות לייחודיות הסחר האורגני: יש לציין כי קידום נושא הסחר מתבצע בצורה מיטבית כחלק מחתימת הסכם כללי, ולא בנפרד, בגלל הגודל והאופי של השוק האורגני בישראל. מאידך, בהסכם עם קנדה, למשל, אגף סחר חוץ לא דרש פרק אורגני וכעת הקנדים לא מעוניינים בפתיחת ההסכם, מה שמהווה חסם משמעותי בסחר עם מדינה זו.

<u>יבוא</u>

<u>יבוא תוצרת טרייה (ירקות ופירות)</u>

יותר מ-98% מהתוצרת הטריה האורגנית הנמכרת בשוק המקומי, מקורה בגידול ישראלי[48]. אחת הסיבות היא כי לישראל כמדינה חקלאית-יצרנית דרישות פיטוסניטריות מחמירות. רוב התוצרת הטרייה צריכה לעבור טיפול פיטוסניטרי לפני יבוא, וברוב המקרים השימוש הוא בחומרים אסורים באורגני. ככל שההתחממות הגלובלית תופסת תאוצה ועולם המזיקים מתפתח, **הסיכוי ליבוא תוצרת אורגנית הולך קטן**. עובדה זו מגנה על השוק המקומי מפני רפורמות של ייבוא, תנודתיות בשוק וכניסה של חברות ואינטרסים זרים.

המוצרים הטריים המיובאים כיום הינם **תפוח, אגס, בצל, תפו"א, גזר, שום, ואוכמניות,** אך גם הם בכמויות נמוכות. ההערכה היא כי התוצרת האורגנית המיובאת לא עולה על כמה מאות טונות בשנה[49]. משום שאין הפרדה במכס הישראלי לפריטים אורגניים ו/או מערכת מעקב על יבוא אורגני (שניהם פתרונות טובים אך מורכבים, עם עלות גבוהה ולא ריאליים, גם במחשבה לטווח ארוך), אין נתונים של כמויות התוצרת האורגנית המיובאת והמדינות המרכזיות מהן מייבאים, אלא הערכות בלבד.

<u>יבוא שאינו תוצרת טרייה</u>

המקור של מרבית המזון האורגני שאינו תוצרת טרייה - מזון מעובד, דגנים וקטניות, מזון לבעלי חיים הינו **מיבוא**. הגדלת הייצור של מוצרי מזון מעובדים יכולה להיות גם היא יעד ראוי לתכנית, משום שתומכת ומגדילה את סל הגידולים האפשרי לחקלאי (במיוחד במחזור הזרעים של הגד"ש, שכרגע חסרים בו גידולים), מאפשרת ליצרנים עוד נישת שוק שכרגע מכוסה כמעט כולה ביבוא, ומתכתבת עם התנועה האורגנית בהגדלת המקומיות והיצרנות המקומית. בנוסף, שוק היבוא האורגני תלוי בהסכמי סחר ובתמורות העולמית, וגם בתחום זה יש לעסוק בעידוד עיבוד וייצור מזון מקומי.

[48] על פי נתוני מנהלת ההסמכה, הגנת הצומח משרד החקלאות
[49] על פי שיחה עם און חן, יו"ר טוב השדה ואחד מהיבואנים האורגניים הגדולים בארץ.

באנגליה למשל, בשנת 2002 כחלק מתכנית הפעולה האורגנית (OAP) נקבע יעד שבו מוצרי המזון האורגני מייצור מקומי הנמכרים בשוק האנגלי, יעלו מ-40% ל-70%.

<u>יצוא</u>

האיחוד האירופי: בשנת 2023 יוצאו סה"כ 10,479 טון תוצרת אורגנית לאיחוד האירופי[50]. ניתן לראות כי הגידולים המובילים ביצוא הינם תפו"א בענף הירקות, ואשכוליות ותמרים בענף הפירות (ניתן להרחיב בנושא זה בדוח יצוא תוצרת אורגנית ישראלית לאיחוד האירופי 2018-22, שפורסם ע"י ארגון טוב השדה בספטמבר 23).

יצוא תוצרת אורגנית לארה"ב 2023	
מוצר	משקל (טון)
ירקות	805
גזר	650
פלפל	155
מוצר מעובד	723
טחינה	414
מאפים ומצות	181
שמן חוחובה	125
שמן זית	2.7
פירות הדר	82
ריכוז הדרים למיץ	82
חומרי ריבוי	ביחידות
סכום כולל	1,610

יצוא תוצרת אורגנית לאיחוד האירופי 2023	
ענף	משקל נטו
ירקות	6,221
תפוא	4,691
גזר	650
אחר	621
בטטה	195
פלפל	64
מוצר מעובד	267
שמן חוחובה	107
אחר	160
פירות	804
תמרים	499
אבוקדו	305
פירות הדר	2,982
אשכוליות מיץ וטרי	2,348
תפוזים מיץ וטרי	634
צמחי תבלין	45
חומרי ריבוי	160
סכום כולל	10,479

ארה"ב: בשנת 2023 יוצאו סה"כ 1,610 טון תוצרת אורגנית לארצות הברית[51], והמוצרים המובילים הינם גזר בענף הירקות, וטחינה במזון המעובד.

מדינות נוספות: אין נתונים מסודרים על היצוא למדינות נוספות. יש לבחון את תחום זה באופן ממוקד כחלק משיתוף ציבור עם העוסקים הרלוונטיים.

על פי נתוני מנהלת הסמכה PPIS במשרד החקלאות ובטחון המזון, בשנת 2023 היצוא של תוצרת אורגנית טרייה היוותה **6%** מכלל יצוא תוצרת טרייה בישראל.

לסיכום חלק זה, עולה כי <u>הסחר האורגני בישראל עשוי לעמוד בפני אתגרים</u> ועל כן המסקנה הבאות:

1. יש לאתר את המדינות המשמעותיות **שאינן** באיחוד האירופי ואיתן מתבצע כיום סחר אורגני, ואותן לתעדף לקידום הסכמי סחר אורגניים.
2. שימוש בכלים הקיימים של המשרד כדי למקסם את ערוצי הסחר הקיימים.
3. דגש על חיזוק הייצור המקומי ויצירת אלטרנטיבות לחומרי גלם ומוצרים מיובאים.

[50] הנתונים מתוך נתוני 2023 ממערכת TRACES של האיחוד האירופה למעקב אחר יבוא ויצוא
[51] על פי נתוני מנהלת ההסמכה, הגנת הצומח משרד החקלאות

5.6 השוק האורגני המקומי

בשוק המקומי, למגדלים האורגניים פוטנציאל מכירה ב-4 ערוצים, וההערכה היא כי קיימות **230-250 נקודות מכירה** של תוצרת טרייה אורגנית. בעבר נושא הנגישות של תוצרת אורגנית היה חסם משמעותי לצרכנים, אך כיום הסניפים הפיזיים והמשלוחים מכסים את מרבית האזורים בארץ.

1. **רשתות השיווק**: שופרסל גרין - 94 סניפים, ניצת הדובדבן- 68 סניפים, טבע קסטל-7 סניפים.
2. **חנויות טבע**: כ-20-40 חנויות טבע פרטיות.
3. **חנויות אונליין**: קיימות מספר חנויות אונליין המוכרות בנוסף לתוצרת קונבנציונלית, תוצרת אורגנית (לרוב חלק קטן). לדוגמא האורגני, הענתיות, Farmerim, קבוצות רכישה ועוד.
4. **מכירה ישירה**:

a. כיום יש **45 גני ירק** העוסקים במכירה ישירה[52] במתכונת של סלים, חנות במשק או השתתפות בשווקי איכרים, והם הענף המרכזי העוסק במכירה ישירה של תוצרת אורגנית. גן הירק הראשון שהציע מודל מכירה מסוג זה הוקם בשנות ה-80, וב-40 השנים האחרונות ענף זה התפתח בצורה משמעותית.
b. חלק נכבד מגני הירק מוכרים את התוצרת שלהם וגם **סוחרים בתוצרת** של חקלאים אורגניים אחרים וכן בתוצרת אורגנית מעובדת, במתכונת של One Stop Shop.
c. מרבית גני הירק נמצאים בשרון (11) ובשפלה (13), והשאר פזורים מהערבה ועד הגליל העליון.
d. בעשר השנים האחרונות נפתחו **כ-20 משקים נוספים**, המאופיינים במגדלים צעירים המחוברים לתנועה האורגנית מבחינה רעיונית ומבחינת הפרקטיקות, אך אינם בעלי היתר אורגני. החסם המרכזי הוא **עלויות הפיקוח בזמן ההסבה** ומחסור בתמרוץ משמעותי.
e. גם בקרב מגדלי **פירות, ביצים, זיתים ועוד** נפוצה המכירה הישירה.

כפי שצוין, מעל 98% מהתוצרת הטרייה הנמכרת בארץ היא בייצור מקומי, והיבוא זניח ומשמש כמשלים. הסיטונאים מדווחים[53] על **הבדל משמעותי בין התוצרת האורגנית בעונת החורף** (דצמבר-מאי) **לבין עונת הקיץ** (יוני-נובמבר): בחורף, התוצרת ברמה ובאיכות גבוה, לעומת הקיץ בו הנראות של התוצרת ירודה, חיי המדף קצרים יותר, והמחירים גבוהים. למעשה, בזמן שאין אספקה של תוצרת בכמויות משמעותיות מאזור הערבה, השוק בבעית חוסרים. הפער קיים בכלל המוצרים, אך הוא משמעותי בירקות ובעלים, וקטן יותר בפירות.

נכון לשנת 2023 17 המוצרים האורגניים הנמכרים ביותר (במיליוני שקלים) הם[54]: מלפפון (7.8), עגבניה (6.8), חסה (6.0), פלפל (3.7), נבטים (2.8), ירקות שורש, בצל (2.7), תפוח עץ (2.6), פרי שדה (2.0), תפוח אדמה (1.8), כרוב (1.6), קישוא, פטרוזיליה (1.5), בננה (1.4), כוסברה, גזר, בטטה (1.3).

השוק האורגני בישראל סובל מבעיות של שוק קטן: קיימות 2 חברות סיטונאיות בלבד העוסקות בשיווק של תוצרת אורגנית - יבולי בר ושדות, ושתיהן עוסקות רק בסיטונאות אורגנית. בנוסף, למרות שהביקוש נמוך יש קושי במתן מענה מלא לצרכן לאורך כל השנה. לקוח אורגני יתקשה למצוא חלק מהסחורה בקיץ, יתקשה לשלם עליה, וצריך להיות מחויב כדי לקנות בכל מחיר את האיכות של התוצרת הנמכרת.

[52] מתוך נתונים שהתקבלו ממנהלת הסמכה ונותחו ע"י טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל.
[53] מבוסס על ראיון עם החברות הסיטונאיות האורגניות.
[54] מתוך נתוני מערכת סטורנקסט, 2021-2023

מנתונים אלו יש לגזור שתי מסקנות משמעותיות - יש להשקיע במחקר, פתרונות ותמריצים למגדלים אורגניים **לתקופת הגידול בעונת הקיץ**, ובאופן המכוון לגשר על הפער בין הביקוש להיצע בעונה זו. בנוסף, קמפיין שיווקי והעלאת מודעות לתוצרת אורגנית יש **לתזמן לעונת החורף**, כאשר האיכות של התוצרת גבוה וכך גם ההיצע.

<u>הערכת המכר של פירות וירקות בשוק האורגני המקומי</u>

- ההערכה של המכר **האורגני** של פירות וירקות מבוסס על נתונים ממערכת סטורנקסט[55], מנתונים שנאספו מהרשתות הקמעונאיות, ומהערכה של שחקנים מרכזיים בשוק בנתח המכירה הישירה.
- ההערכה היא כי רשתות השיווק וחנויות הטבע מוכרות כ-**75%** מהפירות והירקות האורגנית בשוק המקומי, ואילו המכירה הישירה וחנויות אונליין מהוות כ-**25%** מהמכר.
- ההערכה של המכר של פירות וירקות **שאינם אורגניים** מבוסס על איסוף נתוני מכר קמעונאיים ממערכת סטורנקסט, ומניפולציה על נתונים אלו מתוך הנחה כי המכר ברשתות הקמעונאיות הנמדד על ידי סטורנקסט מהווה כ-50% מכלל המכר[56].
- הנתונים נאספים על פי פירות וירקות טריים (אורגני וקונבנציונלי) נמדד בטונות, ואילו עבור עלים ותבלינים טריים נמדד ביחידות. בכדי לבצע חישוב בטונות בלבד, ההנחה היא כי כל יחידה של עלים ותבלינים טריים משקלה **200 גרם**.

מכירות פירות וירקות אורגניים וקונבנציונליים 2021-2023					
מכירות במליוני שקלים					
קטגוריה		2021	2022	2023	שינוי מ-21
אורגני	פירות וירקות טריים	126	118	125	-1%
	עלים ותבלינים טריים	37	35	39	4%
	סה"כ	**163**	**153**	**163**	**1%**
לא אורגני	פירות וירקות טריים	12,245	12,281	13,224	8%
	עלים ותבלינים טריים	1,371	1,438	1,547	13%
	סה"כ	**13,616**	**13,720**	**14,771**	**8%**
אורגני מהכלל	פירות וירקות טריים	1.01%	0.95%	0.93%	-8%
	עלים ותבלינים טריים	2.64%	2.39%	2.44%	-7%
	סה"כ	**1.18%**	**1.11%**	**1.09%**	**-7%**
מכירות בטונות					
קטגוריה		2021	2022	2023	שינוי מ-21
אורגני	פירות וירקות טריים	7,471	6,848	6,773	-9%
	עלים ותבלינים טריים	955	886	900	-6%
	סה"כ	**8,426**	**7,734**	**7,672**	**-9%**
לא אורגני	פירות וירקות טריים	1,649,684	1,587,536	1,614,184	-2%
	עלים ותבלינים טריים	50,730	50,204	51,775	2%
	סה"כ	**1,700,414**	**1,637,739**	**1,665,959**	**-2%**
אורגני מהכלל	פירות וירקות טריים	0.45%	0.43%	0.42%	-7%
	עלים ותבלינים טריים	1.85%	1.73%	1.71%	-8%
	סה"כ	**0.49%**	**0.47%**	**0.46%**	**-7%**

[55] מערכת זו אוספת נתונים מ-2 מתוך 3 הרשתות המשמעותיות העוסקות במכר אורגני.
[56] מבוסס על סקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס, שנת 2021.

יש להדגיש כי נתונים אלו כוללים מכר של פירות וירקות (הכוללים עלים ותבלינים טריים) ו**אינם כוללים** גידול חיטה, דגנים אחרים וקטניות (וכל תוצרת אורגנית המשמשת לתעשייה), כותנה, מזונות בעלי חיים, וגידולים לייצור שמנים (חוחובה, זית). משום שמדובר בענפים משמעותיים בגידול האורגני, ההערכה המוצגת **הינה הערכת חסר** ויש לבצע איסוף נתונים נרחב בכדי לקבל הערכות מדויקות יותר.

בענף האורגני יש באופן כללי **מחסור משמעותי בנתונים,** ועל כן מדובר בהערכה בלבד. בנוסף, עקב חוסר בהירות בהמשך שיתוף הפעולה של רשת שופרסל עם מערכת סטורנקסט יש למצוא חלופות לאיסוף נתונים בשוק האורגני בכדי לעקוב אחר התפתחות הענף ומדדי ההצלחה של התוכנית.

<u>מסקנות מהנתונים</u>

- בשנת 2023 שווי השוק האורגני בפירות וירקות בשוק המקומי מוערך ב-**163 מלש"ח**, וכמות המכר מוערך ב-**7,672 טונות.**
- בשנת 2023 המכר פירות וירקות אורגניים בשוק המקומי היה **0.46%** בכמות ו-**1.09%** בכסף.
- בשנת 2023 הכמות של פירות וירקות אורגניים היה **0.42%** מהכלל, בעלים ותבלינים **1.71%**.
- הנתח של עלים ותבלינים טריים **גדול משמעותית** מהנתח של פירות וירקות מתוך כלל המכר. אנו מעריכים כי נתון זה נובע מפערי מחירים נמוכים יותר עבור מוצרים אלו ומחשש מוגבר של צרכנים מחומרי הדברה בעלים ותבלינים טריים.
- בטווח השנים 2021-2023, הכמות של התוצרת האורגנית בטונות במגמת ירידה, בעוד המכירות במלש"ח עולה. הסיבה לכך היא **עליית מחירים כללית**, וניתן לצפות במגמה דומה גם עבור התוצרת שאינה אורגנית.

מבחינת הצרכנים, דפוסי הצריכה משתנים לאור העלייה במודעות להשפעת התזונה על הבריאות, ולאור עניין גובר של צרכנים בתהליכי הייצור והשיווק של מזון והרצון של צרכנים לבטא בהחלטות הקנייה את הערכים שלהם. אין היום נתונים על הצרכן האורגני הישראלי או על החסמים המונעים ממנו לקנות מוצרים אורגניים, ויש להעמיק בתחום זה בכדי לדייק את הפעולות בתוכניות זו בתחום העלאת המודעות והביקוש.

<u>5.7 הזנה ורכש ציבורי</u>

כיום בישראל עדיין לא יושמה הטמעת תוצרת אורגנית בהזנה ורכש ציבורי. ברחבי העולם לעומת זאת, רכש ציבורי ותכניות הזנה לאומיות מהוות מנוע מרכזי לקידום החקלאות האורגנית, ליצירת צדק חלוקתי של מזון אורגני ולהנגשתו לילדים, חולים ואוכלוסיות מוחלשות. דוגמא לכך היא דנמרק, שם המעבר למזון אורגני במטבחים ציבוריים מקיף כיום את כל סוגי המוסדות הציבוריים, מבתי חולים, בתי אבות ועיריות, ועד למזנונים במשרדי ממשלה, בסיסים צבאיים ובתי כלא. מחקרים מלמדים שניתן לבצע הסבה מוצלחת למטבחים להגשת ארוחות אורגניות, בריאות וידידותיות יותר לאקלים ללא עלויות תפעוליות גבוהות, תוך חסכון בפסולת במטבחים, חיסכון בהוצאות בריאות של העובדים והקהל הניזון מהארוחות, והעלאת תחושת הגאווה הן של עובדי המטבח והן של המוסד בו מוגש המזון. בדנמרק בוצע מעבר נרחב של מערכות הזנה ציבורית לתזונה אורגני **ללא עלייה בתקציב הכולל,** אלא רק השקעה בתקציב הסבה והטמעה בקרב המטבחים, חברות ההסעדה, בתי הספר וכו'. עוד על כך ניתן לקרוא במסמך שיטות עבודה מומלצות ברכש ציבורי אורגני: המקרה של דנמרק.

לפרויקטים של הזנה ציבורית מספר יתרונות:

1. מגדיל באופן משמעותי ומתוכנן את הביקוש לתוצרת אורגנית.
2. עלייה בביקוש ובייצור מובילים לירידת מחירים כוללת של תוצרת ומזון אורגני.
3. צדק חלוקתי בנגישות לתוצרת אורגנית, במיוחד לילדים, חולים ואוכלוסיות מוחלשות.
4. השפעה רחבה על דעת קהל ועידוד צרכנות אורגנית לניזונים מהפרויקט ולמעגלים הסובבים אותם

<u>הזנה אורגנית במשרד החינוך</u>

ארגון טוב השדה עובד מזה כ-3 שנים עם משרד החינוך להטמעה של תוצרת אורגנית בתכנית ההזנה הלאומית. יכולת הייצור האורגני אינה יכולה בבת אחת לספק את כלל הדרישה של התוכנית, ולכן הוסכם כי המכרז הראשון יכלול יום אורגני אחד בשבוע, ומדי שנה יעלה ביום נוסף עד להגעה לסיפוק כלל התוצרת. המכרז פורסם ולהלן קול קורא מס' 01/23 שפורסם באפריל 2023 להקמת מאגר ספקים לייצור, הכנה, אריזה, הובלה ואספקת ארוחות חמות למוסדות חינוך. עקב מלחמת חרבות ברזל, יישום המכרז נדחה, ומכרז חדש עתיד להתפרסם באוקטובר 24, ולהתחיל הטמעת תוצרת אורגנית בשנת 2025.

מתוך הקול הקורא: *"משרד החינוך מעוניין לבחון שילוב ירקות אורגניים החל מהשנה הראשונה לקול קורא זה... הירקות יסומנו בתו אורגני של משרד החקלאות ויסופקו בתדירות שתיקבע ע"י משרד החינוך, באופן המתואר מעלה. בהצעת המחיר יש לגלם את עלות הירק והפרי במחיר המנה".*

תכנית ההזנה של משרד החינוך מזינה מדי יום **כמיליון ילדים**, ומחולקת לשתי תכניות:

1. תכנית הזנה לאומי: הזנת 350,000 תלמידים בעשירונים סוציו-אקונומיים 1-3 על פי הלמ"ס.
2. תכנית הזנה רשויות: הזנת 600,000 תלמידים בעשירונים סוציו-אקונומיים 4-10 על פי הלמ"ס.

הקול הקורא של משרד החינוך מתמקד כרגע בתכנית ההזנה הלאומית, ולהלן חישוב הכמויות:

- ילד מוזן ב-**100 גרם** ירקות טריים ביום, **180 ימים** בשנה, **26 שבועות הזנה**.
- לתלמידי **בתי הספר** הירקות הטריים כוללים עגבנית שרי, מלפפון מיני, פלפל סוויט בייט וגזר גמדי, ואילו לתלמידי **הגנים** בתכנית "ניצנים רשות" עגבניה, מלפפון, פלפל, קולורבי, וגזר.
- למכרז הראשון הכולל **יום אורגני בשבוע**, דרושים 35 טון ירקות ביום, **910 טון בשנה.** מהשנה הראשונה של יישום המכרז יש להתכונן לגידול זה באספקה.
- כ-80% מתוך הגידול הינו בירקות חממה (עגבניה, מלפפון, פלפל), לפי תפוקת **8 טון לדונם** לכ-**730** טון בשנה דרושה עליה של **כ-90 דונם חממות אורגניות בשנה.**

<u>הזנה אורגנית במשרד הבריאות</u>

משרד הבריאות מכיר בחשיבות של תזונה אורגנית, ועל כן בחר להכניס בשנת 2024 אלו צריכה של מוצרים אורגניים כהמלצה **במכרז הירוק** - מכרז להסעדה ואספקת מזון עבור וע"י משרדי הממשלה ויחידות הסמך הממשלתיות, בהתאם להמלצות התזונה הלאומיות לתזונה בריאה ובת-קיימא. כעת זהו מכרז שאינו מחייב ומהווה הצעה והמלצה של משרד הבריאות.

בימים אלו טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל, מנסח תוכנית עבודה משותפת עם משרד הבריאות שתהיה משלימה ושותפה לתוכנית זו.

6. היבטים שונים בחקלאות האורגנית בישראל ובעולם

6.1 מחקר, הכשרה והדרכה בחקלאות האורגנית בישראל

מחקר

עם צמיחתה של החקלאות האורגנית בישראל, הוקצו לאורך השנים מעט תקציבים וחלקות מחקר אורגניות, אך ניתן להגיד כי גם בתקופות הללו המחקר והנוכחות של החקלאות האורגנית באקדמיה נשארה נישתית.

בחלק מהמו"פים האזוריים היו חלקות אורגניות, ובחלקן ניסויים עם אוריינטציה אורגנית בחלקות קונבנציונליות. **במו"פ ערבה, חוות עדן ובחוות הבשור** בוצעו סדרה של ניסיונות בחקלאות אורגנית, **במו"פ גילת** הייתה חלקה אורגנית אחת מהחלקות הקבועות, ו**בנווה יער** הייתה חלקת נשירים אורגניים בה נערך מחקר למשך כ-8 שנים (עם סיום התקציב המטעים נעקרו), וכן חלקה אורגנית נוספת. כיום החלקה האורגנית **היחידה** שנותרה היא בנווה יער, אך נכון ל-2024 התקציב עבורה נגמר וללא תקצוב ייעודי שיופנה למחקר אורגני עשויה גם היא להיעלם.

במועצת הצמחים היה בעבר שולחן מגדלים אורגני, אך כיום הוא אינו פעיל וההיטלים שמשלמים המגדלים האורגניים מתפזרים בין השולחנות השונים. כיום אין הפרדה בין תשלומים של מגדלים אורגניים ולא אורגנים המשלמים היטלים למועצה, ועל כן אין שולחן מגדלים ומחקר ייעודי לאורגני. ההערכה היא כי גם במידה ותהיה הפרדה הסכומים לא יהיו משמעותיים, ולכן בכדי להגדיל את המחקר במסגרת המועצה יש לשקול תקציבים ייעודיים לכך שמקורם אינו היטלים בלבד.

תמיכה במחקר ופיתוח נחוצה במיוחד במגזר האורגני, משתי סיבות - הראשונה היא משום שהשוק האורגני בישראל עדיין קטן וכך גם האינטרס של חברות מסחריות להשקיע במחקר, פיתוח ורישוי תכשירים ותשומות אורגניות, ולכן בכדי להניע את התפתחות השוק יש להשקיע משאבים ייעודיים למטרה זו ולתמרץ חברות מסחריות לעשות זאת. הסיבה השנייה היא כי מחקר ופיתוח בחקלאות אורגנית מייצר פתרונות לכלל החקלאות, במיוחד לאור התפתחות עמידויות ואתגרי העתיד בהתמודדות עם משבר האקלים.

מחקר אורגני בעולם

"מנקודת מבט של תנועה אורגנית, מחקר חשוב לא רק כדי לפתור בעיות אגרונומיות או טכניות אלא גם לאסוף ראיות לגבי היתרונות של חקלאות אורגנית, ולעצב מסגרות ומדיניות מוסדיים יעילים יותר. בנוסף, יעילות מערכת הייעוץ על שיטות וטכנולוגיה היא גורם מכריע לפיתוח של חקלאות אורגנית: למרות שחקלאים הם לעתים קרובות היוזמים והבודקים של חידושים, חייב להיות מבנה תמיכה שאוסף, מעביר ומפיץ יֶדַע.

במדינה שבה החקלאות האורגנית נמצאת בשלב הראשוני שלה, לעתים קרובות יכולים חקלאים להדריך יועצים וחוקרים. לחקלאים יש חשיבות רבה בהעברת הידע ובתהליך, אך יש לתמוך ולעודד אותם על ידי מחקר והדרכה. יש קשר חזק בין שירותי מחקר לבין התרחבותה של החקלאות אורגנית. מנגנון המחקר צריך להיות מסוגל גם לספק ייעוץ אורגני ולהפיץ את התוצאות של מחקר יישומי לחקלאים[57]".

[57] מתוך GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, IFOAM, ספטמבר 2017 לינק

ברחבי העולם מדינות בחרו בפרקטיקות שונות להשקעה במחקר האורגני:

1. מכוני מחקר ייעודיים לאורגני: שוויץ - FiBL, הונגריה - ÖMKi, תוניסיה - CTAB.
2. השקעה במחקר אורגני כחלק ממוסדות מחקר קיימים: גרמניה - מכון מחקר THUNEN.
3. גישה משולבת: דנמרק - ICROFS, The International Centre for Research in Organic Food Systems.

כאשר מחקר אורגני מתבצע בתוך מוסד קונבנציונלי מבוסס, קיים סיכון שהאג'נדה הכוללת של המוסד, ערכים וסדרי עדיפויות של המוסד ושל חוקרים דומיננטיים **מעכבים את הפיתוח של מחקר אורגני.** בשבדיה לדוגמא, התקיים מחקר אורגני מאז שנות ה-90, אבל התחום עדיין לא מקובל במיוחד באקדמיה ולכן ייתכן כי השקעת משאבים בהקמת מכון מחקר אורגני ייעודי יכול היה להיות פתרון טוב יותר.

ללא קשר למודל הנבחר, רצוי מאוד שיהיה **מנגנון לאומי של תיאום המחקר האורגני**, תוך העדפת שותפויות ואסטרטגיות ארוכות טווח. מנגנון זה יכול להתבטא בצורה של תוכנית מחקר אורגני ייעודית הממומנת לתקופה רב שנתית, כגון BÖLN הגרמנית, או על ידי הקצאת תפקיד מיוחד לארגון עם תמיכה כספית מתמשכת כמו במכון המחקר ICROFS בדנמרק.

במחוז קוויבק הקנדי הקימו בשנת 2011 חווה לחדשנות ומחקר בחקלאות אורגנית, אתר מחקר בשטח של 2000 דונם. הוא מספק קרקעות ותשתיות מנוהלות הנדרשות כדי לאפשר פעילויות מחקר, פיתוח, הדרכה ומודעות ציבורית הקשורות לגידול אורגני. פרויקט זה תוכנן על ידי מכון המחקר והפיתוח של קוויבק ונתמך על ידי הקצאת מימון ממשלתי בסך 9.3 מיליון אירו.

בבחירת אסטרטגיה לקידום המחקר האורגני בישראל, יש להעמיק במודלים השונים וכן בידע ומחקרים שנצברו מהמחקרים הרבים שבוצעו ברחבי העולם.

הדרכה

לאורך השנים, החקלאים האורגניים קיבלו הדרכה פרטנית ב-3 הדרכים הבאות:

1. טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל: לאורך השנים ההדרכה האורגנית הפרטנית התבצעה ברובה על ידי טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל, ומומנה הן על ידי החקלאים האורגניים חברי הארגון והן ממיקור חוץ במימון שה"מ. בשנים האחרונות ההדרכה של הארגון הלכה והצטמצמה, ובמקביל מכרזי מיקור החוץ שמומנו על ידי המשרד נגמרו בסוף חודש פברואר 2024. כיום אין צוות מדריכים שעובד בהדרכה פרטנית, אך מתקיימים מפגשים קבוצתיים-קורסים, ימי עיון ומפגשי מגדלים. הארגון מדווח כי היקף ההדרכה אינו נותן מענה מספק עבור החקלאים, במיוחד החדשים בתחום ובזמן ההסבה.
2. מדריכי שה"מ: חקלאים אורגניים רבים נעזרים במדריכי שה"מ האזוריים/ענפים, אך מרבית המדריכים אינם בקיאים בפרקטיקות, בשיטות העבודה ובדרישות של החקלאות האורגנית. במרץ 24 נקלטה לראשונה מדריכת ירקות בהתמחות אורגנית במועצת הצמחים, בשיתוף פעולה עם שה"מ. באוקטובר 24 תתבצע לראשונה הכשרת מדריכי שה"מ בחקלאות אורגנית למדריכי מענפי הצומח, הגנת הצומח ושירות שדה, בדגש על מדריכים בענפי המטעים כמענה לחקלאים שנותרו ללא הדרכה, לאחר סיום התקן במיקור חוץ של המשרד. את הקורס מרכזים ומדריכים צוות טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל. ענף הגד"ש האורגני נשאר כרגע ללא מענה.

3. הדרכה פרטית: בעיקר של מדריכים שעסקו בעבר בהדרכה בטוב השדה.

משום שבשנים האחרונות נפח המדריכים וההדרכה הפרטנית בשה"מ בירידה, ועל פי מנהלי האגף העתיד שלו טמון בהדרכה קבוצתית וצמצום משאבים, יש לשקול אם חיזוק ההדרכה צריך לבוא דרך שה"מ או דווקא מפיתוח ארגונים וגורמי הדרכה חיצוניים למשרד.

הכשרה

מסלולי ההכשרה והלמידה של חקלאים לחקלאות אורגנית כיום דלים, ומסתכמים במסלולים הבאים:

1. קורס של 2 נ"ז סוגיות מדעיות בחקלאות האורגנית בפקולטה לחקלאות באוניברסיטה העברית
2. קורס יסודות החקלאות האורגנית של טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל
3. קורס חקלאות אורגנית למתקדמים של טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל
4. הכשרת מקצוע בחקלאות ביולוגית דינאמית של ארגון אדמה חיה, קורס שנתי שנותן כלים לחקלאות ביודינמית המושתת על פרקטיקות אורגניות.

הכשרה מקצועית בחקלאות והשמה הינה גורם משפיע בקידום דור חדש של חקלאים[58], וכפי שנבדק יש ביקוש בקרב צעירים לעסוק בחקלאות האורגנית. כדי לתת מענה לביקוש ההולך ועולה של חקלאים אורגניים בקרב הדור הצעיר יש לפתח מסלולי לימוד והכשרות מקצוע העוסקות בענף זה.

לסיכום, אין היום בארץ מגוון של אנשי מקצוע, חוקרים, מדריכים ומומחים העוסקים בחקלאות אורגנית. על כן יש לשים דגש על פיתוח המחקר, ההכשרה וההדרכה בענף, במקביל לרכישת ידע מקצועי הנצבר ברחבי העולם והטמעתו בחקלאות האורגנית בארץ. להרחבה על "מרכזי מיומנות אורגניים" עברו לנספח 13.4 בעמוד 93.

6.2 כותנה כמנוע צמיחה בגד"ש האורגני

לאורך השנים התקיים הגד"ש האורגני בישראל מגידולים מוטי יצוא כמו גזר, תפו"א, בטטה וירקות לתעשייה. עם ירידת היצוא הישראלי הצטמצמו שטחי הגד"ש האורגני, וקיים צורך בחלופה לגידולי גד"ש אורגניים.

הפימה היא זן של כותנה עם סיב ארוך במיוחד, הדורשת תנאי גידולים ספציפיים ביותר, ועל כן גידולה ברחבי העולם אינו נפוץ. בגלל רגישות הזן למחלות, פותחו זנים עמידים למחלות שאינם מתאימים לחקלאות אורגנים משום שהם מהונדסים גנטית. מעטות חברות הזרעים המוכרות זרעי פימה שאינם מהונדסים גנטית בגלל הנתח הקטן שלה בשוק בכלל ובאורגני בפרט. הזן האורגני אינו עמיד למחלות ולכן מקשה אף יותר על גידול של הפימה ברחבי העולם, והיום גדל במקומות בודדים- בקליפורניה בקנה מידה קטן ההולך ויורד,בא זורים קטנים בדרום ארה"ב ובאריזונה, בפרו ועוד. צרכני הפימה האורגנית נמצאים על פי רוב באירופה.

פימה אורגנית בישראל

[58] על פי ממצאי הדוח "דור חדש בחקלאות: כיצד לעודד כניסת דור חקלאי חדש כתשתית לחיזוק החקלאות?" ד"ר לירון אמדור, לירון ישראלי, מכון יסודות, פברואר 2022

נכון לשנת 2024 שלושה גד"שים אורגנים מגדלים כותנת פימה אורגנית על פני כ-1500 דונם, כולם בעמק חרוד (עין חרוד מאוחד, גזית, תל יוסף). את הזרעים מוכרת חברת זרעי ישראל, הפועלים לשיפור האיכות על ידי פיתוח זנים, ומעריכים כי בעשור הקרוב יגדלו שטחי הגידול ל10,000-20,000 דונם. במרץ 2024 קיבלה מועצת הכותנה אישור הסמכה לתקן GOTS, תקן עולמי לכותנה אורגנית המקדם אחריות סביבתית וחברתית.

יש לציין כי לאורך השנים מגדלי הכותנה האורגנית ייצרו פתרונות שנטמעו גם בכותנה הקונבנציונלית, כגון שימוש בחוטי בלבול והפחתת ריסוסים. כיום האתגר המשמעותי ביותר איתו מתמודדים המגדלים היא הזיפית.

<u>מספר סיבות הופכות את הפימה האורגנית למנוע צמיחה לגד"ש האורגני:</u>

1. בישראל **התנאים לגידול כותנת הפימה מיטביים,** עקב מזג האוויר המתאים - קיץ ארוך והיעדר סופות ברד וחול הפוגעות בגידול, ומשום שאין מחלה הפוגעת בפימה האורגנית (יש מזיק משמעותי, זיפית).
2. **גידול ממוכן בלי הרבה ידיים עובדות**.
3. מיעוט האזורים המתאימים לגידול **מייצר ביקוש גדול מההיצע.** יש כיום קניין איטלקי מחויב לחוזה של 7 שנים עם מגדלי הכותנה, כעת אנו בשנה השלישית.
4. משום שהביקוש אינו מוגבל, הגידול לא מייצר תחרות בין מגדלים מה שמאפשר **שיתוף חופשי של ידע.**
5. הכותנה מהווה **Cash Crop לגד"ש האורגני** ותאפשר גידולים נוספים במחזור שלא היו עם התכנות כלכלית ללא הכותנה. כך יגבר הייצור המקומי של גידולים אורגנים נוספים, ויענה על הבעיה העתידית ביבוא מוצרים אורגניים.
6. גידול עם יתרון יחסי **לאיכות גבוה על פני כמות** ומותאם לשטחים המוגבלים בישראל.
7. שוק הטקסטיל מיטבי לייצוא משום שהוא **מחזיק מעמד באחסון ואין לו חיי מדף.**

הפימה האורגנית יכולה להיות מנוע צמיחה לא רק לגד"ש האורגני אלא גם למגדלי כותנה ככלל, הסובלים מירידת מחירים, תנודות וחוסר יציבות בשוק. בכדי לבסס את הגידול כמשמעותי ובעל התכנות לגד"ש האורגני יש למצוא פתרון מקצועי לבעיית הזיפית ולבעיות נוספות שעשויות לעלות בהמשך.

<u>6.3 תקנים אורגניים וסביבתיים</u>

<u>הטמעת התקן והפיקוח האורגני בישראל</u>

על אף שהחוק והתקנות האורגנית קיימות בישראל כבר מעל 15 שנים, החקלאים מתקשים לעמוד בדרישות הפיקוח - תכנית אורגנית, ניהול סיכונים, תכנון ההסבה בצורה מיטבית ועוד, **וחסר גורם שינגיש את התקן האורגני ואת דרישות הפיקוח לחקלאים.** לעתים חברות הפיקוח משלימות במידה מסוימת את הפער, אך זה אינו תפקידם והם אינם צריכים או יכולים להדריך את החקלאי ברמה הדרושה לו. בנוסף, יועצים של תקינה בחקלאות לא בהכרח מכירים את הנושא האורגני, בעיקר בתקן האמריקאי.

עבור עוסקים קטנים, עלויות הפיקוח ובדיקות המעבדה גבוהות בצורה משמעותית, ומכבידות במיוחד בתקופת ההסבה. בנוסף, החקלאים האורגניים בישראל העוסקים בשוק המקומי לא בהכרח מבינים את ערך הפיקוח במכירת התוצרת, ורואים את הפיקוח כאיום ולא ככלי. מגמה זו נובעת בין השאר מכך

שהצרכנים לא בהכרח מכירים את הסמלים האורגניים וכיצד לחפש אותם, לא דורשים זאת מהחקלאים והקמעונאים, ונמשכים אחר מיתוג תוצרת כ"טבעית, אקולוגית, מופחתת ריסוסים" ועוד גם כשהמיתוג לא בהכרח תואם את המוצר עצמו.

*על כן, יש **להנגיש לחקלאי האורגני את נושא הפיקוח** לפני תקופת ההסבה ולסייע לו בעמידה בתקן, **ולהנגיש לצרכן הישראלי את נושא הפיקוח האורגני**.*

<u>הטמעת תקנים נוספים לתקן האורגני</u>

תקנים בחקלאות הוא נושא המתפתח מזה מספר עשרות שנים ברחבי העולם. מי שמוביל את הדרישות לתקנים הם לרוב הסופרמרקטים והתאגידים הגדולים. בשנים האחרונות, מה שהוביל את נושא התקינה בקרב אותם קניינים באיחוד האירופי הם תקני בטיחות מזון, אך בשנים האחרונות מופיעה מגמה של **תקנים סביבתיים.**

לחקלאי האורגני יהיה **קל באופן משמעותי לעמוד בתקנים כאלו** (למשל - תקן LEAF של רשת הסופרמרקטים הענקית TESCO), כמו גם בתקנים סביבתיים נוספים שמתפתחים ברחבי העולם. זוהי סיבה נוספת לקדם את החקלאות האורגנית ולסייע לחקלאים בתהליכי הסבה.

בנוסף, לתנועה האורגנית לאורך השנים רצון להתפתח ולהתקדם, ולעמוד בסטנדרט שהציבה לעצמה - ליישם בחקלאות את עקרונות הבריאות, סביבה, אחריות והוגנות. עם זאת, התקן האורגני אינו מכסה את כלל ההיבטים, ובמיוחד של סביבה, רווחת בעלי חיים ורווחת עובדים. עם התפתחותם של תקנים של Fair Trade, תקנים סביבתיים והתפתחותה של החקלאות המחדשת (שהתקנות שלה נמצאות יחסית בתחילת הדרך, ואחת הבעיות בחוסר הסטנדרטים היא הסכנה המוכחת ל-GreenWash), החקלאות האורגנית נדרשת לסוגיה. עולה השאלה כיצד לקדם את האורגני צעד אחד קדימה מבחינת סטנדרטים, ולא להישאר במקום בזמן שהצרכנים עוברים לקנות מוצרים בתקנים אחרים.

אחד הפתרונות לסוגיה זו היא **אימוץ תקנים נוספים לתקן האורגני**. במידה ועולה הביקוש לתקן קיים, תקנים אלו יכולים להיות מנוע לייצוא תוצרת אורגנית בסטנדרט גבוה, ואף להשפיע על השוק המקומי. כעת נבחן מספר תקנים כאלו ואת התכנותם בחקלאות האורגנית בישראל:

1. תקן ROC: תקן לחקלאות אורגנית מחדשת, נכתב על ידי מכון רודייל לחקלאות אורגנית. יש היום חקלאי אורגני שעוסק ביצוא לקוסמטיקה בארה"ב ובוחן את יישומו במשק שלו. לאחר בחינה נראה שהיישום של תקן זה בצורה נרחבת בארץ לא רלוונטי כרגע, ממספר סיבות:
    a. התקן הוא אמריקאי ואינו מותאם לסדרי גודל ולתנאים של גידול האורגני הישראלי.
    b. התקן חדש ולכן עוד אין אימוץ שלו הוא הכרה של באופן רחב על ידי מרבית הצרכנים.
    c. עלויות הפיקוח בארץ יהיו גבוהות ביותר, ואלא אם מספר חקלאים יתאגדו יחדיו אין לכך התכנות, אלא אל מול דרישה של לקוח ספציפי.
2. תקן DEMETER: תקן לחקלאות ביו-דינמית, אין היום גוף פיקוח שנותן את התקן בארץ. בעבר היו מספר עוסקים שפוקחו על ידי מפקחים שהגיעו במיוחד לארץ, אך כיום למיטב ידיעתנו אין עוסקים מפוקחי תקן זה בארץ. ארגון אדמה חיה העוסק בקידום חקלאות ביו-דינמית בישראל מקדם בימים אלו מהלך להטמעת והנגשת התקן בקרב חקלאים אורגניים ישראלים, אך קשה להעריך מה ההתכנות הפרקטית והכלכלית למהלך.

3. תקן GOTS לכותנה אורגנית: הורחב בפרק הקודם בנושא כותנת פימה אורגנית. בגלל הביקוש, לתקן הזה יש התכנות וחשוב לוודא שמועצת הכותנה מצליחה לשמור על רציפותו.
4. תקן אורגני-מחדש לשוק המקומי: בימים אלו בוחנת עמותת "ישראל אורגנית" אפשרות ליצירת תקן אורגני-מחדש ישראלי לשוק המקומי (בדומה ל-ROC האמריקאי), שיהיה תקן נוסף לפיקוח האורגני הקיים ויתכתב עם הטרנד הצומח של חקלאות מחדשת. משום שחקלאות "מחדשת" היא מושג חדש וחסר סטנדרטיזציה, מהלך כזה יכול לאורך זמן לפגוע במיתוג האורגני ולא לחזק אותו, ואף לבלבל צרכנים בקשר למידת הזיקה הסביבתית והבריאותית של התקן האורגני. אם מטרת התקן לקחת את הגידול האורגני עוד שלב קדימה מבחינה סביבתית ומבחינת בריאות הקרקע, הסברה היא שהשינוי צריך להתרחש על ידי הטמעה של פרקטיקות, ולא מכיוון התקינה והצריכה.

המסקנה היא שאין היום תקן אורגני "מתקדם" שיש לו התכנות ריאלית ליישום בקנה מידה רחב. היוזמות של מגדלים לאימוץ תקנים צפויות להיות בקנה מידה מצומצם, ובאופן פרטני מול ביקוש מלקוח ליצוא. על כן **יש לחזק את המודעות של הצרכנים הישראלים לתקן והסמלילים האורגנים הקיימים.** במידה ואחד התקנים יתפוס תאוצה ויהיה משמעותי לפיתוח הייצוא האורגני, יש לדון באמצעים להנגשתו למגדלים האורגניים.

חלק ד: תכנית פעולה אסטרטגית

7. ניתוח נתונים ומידע לגיבוש התוכנית

7.1. צפי לגדילה בשטחים האורגניים

כפי שראינו בסקירה, נכון ל-2023 כ-46,000 דונם בממשק אורגני מהווה 1.15% מכלל השטחים החקלאיים בישראל, ואילו אחוז המשקים מהווה 2.1% מכלל המשקים בישראל.

1.09% מהמכר במיליוני שקלים של תוצרת טרייה בשוק המקומי היא אורגנית, 0.42% מהמכר בטונות בשוק המקומי של פירות וירקות הם אורגניים, ו-1.71% מהמכר ביחידות בשוק המקומי של עלים ותבלינים הם אורגניים, והייצוא של פירות וירקות טריים מהווה 6% מכלל היצוא.

יותר מ-98% מהתוצרת הטריה האורגנית הנמכרת בשוק המקומי מקורה בגידול ישראלי, ואילו במזון המעובד מרבית המזון מקורו ביבוא, ואין נתונים מדויקים על כך.

צפי למספר שטחים אורגניים 2024-2035

יעד: הגדלת הקרקע החקלאית בממשק אורגני ל-10% מכלל שטחי החקלאות הישראלית עד שנת 2035
יעד ביניים: הגדלת הקרקע החקלאית בממשק אורגני ל-3.5% מכלל שטחי החקלאות הישראלית עד שנת 2030

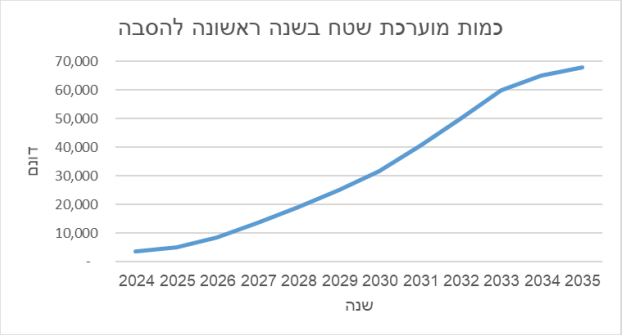
צפי לכמות שטחים בממשק אורגני

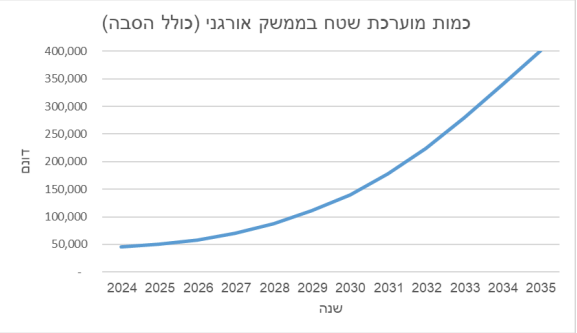
בכדי להגיע ליעד שנקבע, דרושה הסבה של 354,000 דונם לממשק אורגני, בטווח של 10 השנים הקרובות. המגמה של השנים האחרונות הייתה ירידה בשטחים האורגניים, אך משום שתוכנית זו מהווה תקדים לתמיכה ממשלתית בחקלאות אורגנית, במקביל אליה מתקיימות תוכניות ויוזמות שונות, וקיימים תקדמים בעולם של עמידים ביעדים דומה - בתקצוב ותכנון נכון היעד הנבחר הוגדר כריאלי.

בכדי לחשב את העלייה הצפויה בכמות השטחים, נלקח בחשבון סגירה של משקים אורגניים ו/או משקים שמפסיקים לגדל בממשק אורגני, בירידה שנתית של 2% בשטחים. המשקים האורגניים בזמן הסבה חושבו על פי זמן הסבה ממוצע של שנתיים (זמן הסבה אורגנית עד שלוש שנים, כתלות בסוג הגידול ובתנאי השטח).

שנה	כמות מוערכת שטחים בממשק אורגני כולל הסבה (דונם)	כמות מוערכת ירידה בשטחים אורגניים (דונם)	כמות מוערכת שטחים בשנה ראשונה להסבה (דונם)	כמות מוערכת שטחים בהסבה (דונם)	מס' משקים מוערך בשנה ראשונה להסבה	מס' מוערך משקים אורגניים	אחוז שטחים אורגניים מתוך כלל השטחים החקלאיים בישראל
2024	46,000	920	3,500	2,000	30	353	1.15%
2025	50,080	920	5,000	8,500	50	383	1.25%
2026	57,578	1,002	8,500	13,500	60	433	1.44%
2027	69,927	1,152	13,500	22,000	70	493	1.75%
2028	87,528	1,399	19,000	32,500	80	563	2.19%
2029	110,778	1,751	25,000	44,000	90	643	2.77%
2030	140,062	2,216	31,500	56,500	100	**733**	**3.50%**
2031	177,761	2,801	40,500	72,000	120	833	4.44%
2032	224,206	3,555	50,000	90,500	140	953	5.61%
2033	279,722	4,484	60,000	110,000	150	1,093	6.99%
2034	339,127	5,594	65,000	125,000	150	1,243	8.48%
2035	400,345	6,783	68,000	133,000	150	**1,393**	**10.01%**

בכדי להגיע ליעד של 10% שטחים בממשק אורגני עד שנת 2035, בוצעה הערכה של כמות השטחים בכל שנה, ונקבע יעד ביניים של 3.5% מהשטחים בממשק אורגני, עד שנת 2030.

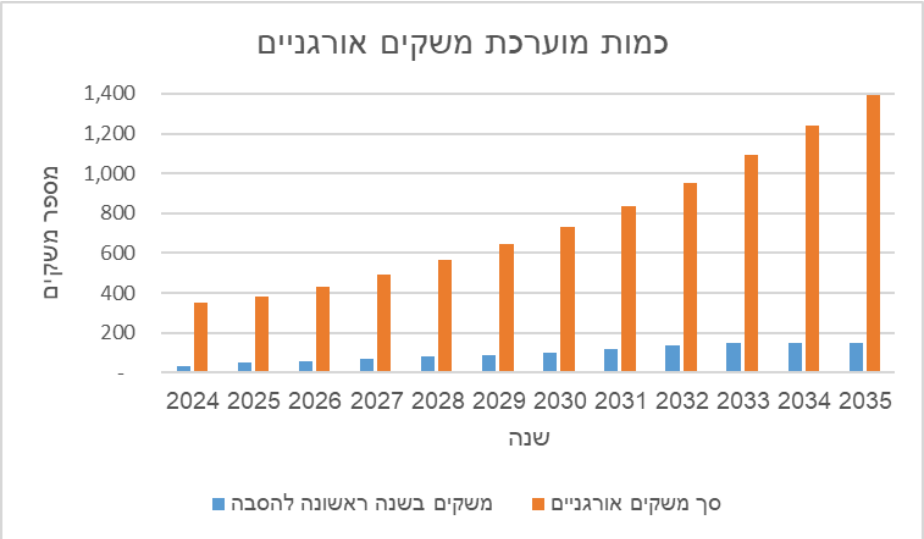

יחד על העלייה בשטחים, צפויה עלייה בגודל הממוצע למשק אורגני (כעת עומד על כ-130 דונם), בגלל הסבה משמעותית של שטחי גד"ש.

<u>צפי לגדילה במשקים האורגניים</u>

עם הגדילה בשטחים, גם מספר המשקים האורגניים המפוקחים צפוי לעלות. ההערכה היא כי עבור העלייה בכמות השטחים, עד שנת 2035 עבור 400,000 דונם אורגני יהיו כ-1,400 משקים אורגניים[59].

[59] החישוב הינו הערכה בלבד ונעשה על פי צפי להרכב משקים וכמות דונם מוערכת לשטח לשנת 2035, שכולל צפי להרחבה של משקים קיימים, וצפי להצטרפות של משקים חדשים.

7.2 צפי לגדילה במכר האורגני

יחד עם העליה בכמות השטחים הצפי הוא לעלייה בכמות המכר, בשלושת ערוצי המכירה. להלן פירוט חישוב המכר בשלושת תחומים אלה. עקב מחסור בנתונים רשמיים בוצעה הערכה ואקסטרפולציה להשלמת נתונים.

צריכה פרטית

- נתון המוצא נסמך על נתוני המכר לשנת 2023, העומד על כ-7,500 טון ומוצג בפרק 5.6.
- הגידול בצריכה הפרטית מוערך ב-15% בשנה, ומורכב מגידול באוכלוסייה של כ-2% בשנה[60] וגידול שינבע מהתפתחות הענף בעקבות תוכנית זו, המוערך ב-13% בשנה.
- הנחה כי התוצרת האורגנית הטרייה שתימכר בשוק המקומי תמשיך להיות בעיקרה מתוצרת מקומית כפי שמראים הנתונים כעת (מעל 98%) ועל כן לא נכללו נתוני יבוא.
- בגלל הביקוש המוגבל, כיום יש כמות משמעותית של תוצרת אורגנית הנמכרת כקונבנציונלית, ולכן הנתונים של המכר לשנת 2023 **הם נתוני חסר**.

צריכה ציבורית

- כפי שנסקר בתוכנית זו, בשנת 2025 עתידה תוכנית ההזנה הלאומית של משרד החינוך, המזינה 350,000 תלמידים בשנה, להתחיל בהטמעת ירקות אורגניים. התכנית תתחיל בהטמעת יום אחד של ירקות אורגניים בשבוע ובכוונת התוכנית מדי שנה לעלות יום נוסף עד שבכל 5 הימים בתוכנית ההזנה יהיו ירקות אורגניים.
- על פי החישוב שנסקר בתוכנית זו, עבור 350,000 תלמידים יום אורגני בשבוע יוסף ייצור של 910 טונות מדי שנה.
- ההנחה היא כי בשנת 2028 תוטמע תזונה אורגנית גם בתכנית הזנה רשויות של משרד החינוך, שתזין עוד 650,000 תלמידים בשנה. עבור כמות זו של תלמידים מדובר בתוספת של כ-1600 טונות בשנה, במתכונת דומה של התחלה ביום אחד בשבוע, ועלייה הדרגתית לירקות אורגניים בכלל הימים.
- ההנחה היא כי בשנת 2031 יתחילו עוד 5 תוכניות הזנה במתכונת דומה.

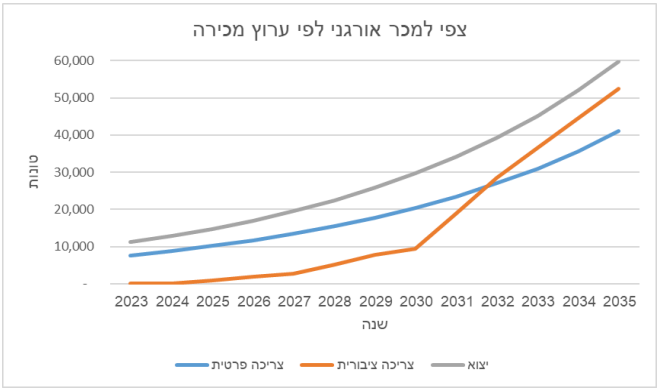
יצוא

- נתוני הבסיס לחישוב זה, שהינם נתוני היצוא של שנת 2023 ומהווים 6% מכלל היצוא של תוצרת טרייה מישראל, הינם נמוכים במיוחד בעקבות השפעות המלחמה, ועל כן מדובר בהערכת חסר.
- ההערכה היא כי העלייה בכמות המכר ביצוא תעלה בכ-15% בשנה, בעקבות התפתחות המחקר בתחום, התאמות זנים מועדים וגידולים, התפתחות של ענף כותנת הפימה לייצוא, פתיחת שווקים נוספים כמו איחוד האמירויות ומדינות המזרח הרחוק, ועוד.

מפאת מחסור בנתונים, נתוני התפוקות והמכר כוללים פירות, ירקות עלים ותבלינים בלבד, **ואינם כוללים** גידול חיטה, דגנים אחרים וקטניות (וכל תוצרת אורגנית המשמשת לתעשייה), כותנה, מזונות בעלי חיים, וגידולים לייצור שמנים (חוחובה, זית). משום שמדובר בענפים משמעותיים בגידול האורגני, ההערכה המוצגת **הינה הערכת חסר,** וכי הכמויות שמייצאת ישראל והערך הכספי שלהם **גבוה הרבה יותר**. יש לבצע איסוף נתונים נרחב בכדי לבצע הערכות מדויקות יותר.

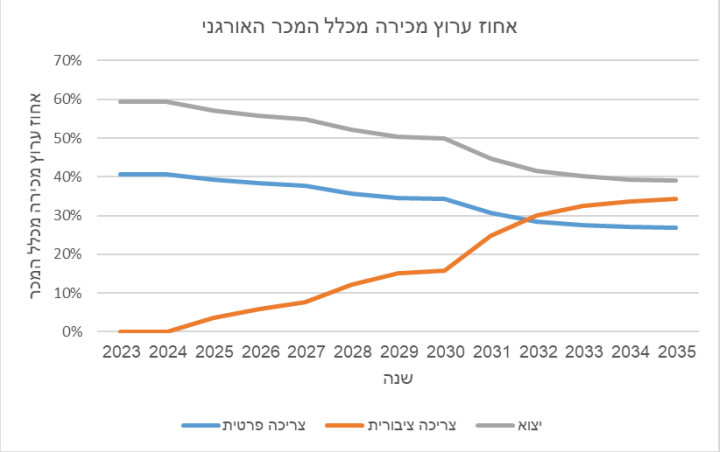
[60] נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2023

צפי למכר אורגני (טונות) 2023-2035

צפי למכר אורגני (טונות) 2023-2035						
שנה	צריכה פרטית	צריכה ציבורית	יצוא	סה"כ מכר	אחוז מהכלל - צריכה פרטית	אחוז מהכלל - יצוא
2023	7,672	-	11,174	18,846	1%	6%
2024	8,823	-	12,850	21,673	1%	7%
2025	10,146	910	14,777	25,833	1%	8%
2026	11,668	1,820	16,994	30,482	1%	9%
2027	13,418	2,730	19,543	35,691	1%	11%
2028	15,431	5,240	22,474	43,145	2%	12%
2029	17,746	7,750	25,845	51,341	2%	14%
2030	**20,408**	**9,350**	**29,722**	**59,480**	**2%**	**16%**
2031	23,469	18,950	34,181	76,599	2%	18%
2032	26,989	28,550	39,308	94,847	3%	21%
2033	31,038	36,550	45,204	112,791	3%	24%
2034	35,693	44,550	51,984	132,228	3%	28%
2035	**41,047**	**52,550**	**59,782**	**153,379**	**4%**	**32%**

צפי לאחוז ערוץ מכירה מתוך כלל המכר האורגני

אחוז ערוץ מכירה מתוך כלל המכר האורגני 2023-2035 (טונות)				
שנה	צריכה פרטית	צריכה ציבורית	יצוא	סה"כ מכר
2023	41%	0%	59%	18,846
2024	41%	0%	59%	21,673
2025	39%	4%	57%	25,833
2026	38%	6%	56%	30,482
2027	38%	8%	55%	35,691
2028	36%	12%	52%	43,145
2029	35%	15%	50%	51,341
2030	**34%**	**16%**	**50%**	**59,480**
2031	31%	25%	45%	76,599
2032	28%	30%	41%	94,847
2033	28%	32%	40%	112,791
2034	27%	34%	39%	132,228
2035	**27%**	**34%**	**39%**	**153,379**

מסקנות מהנתונים

- הצפי הוא כי עד שנת **2030**, המכר האורגני יעמוד על כ-**60,000 טונות בשנה**, ואילו עד שנת **2035** יעמוד על כ-**150,000 טונות בשנה** (ללא תפוקות הגידולים שצוינו לעיל, שאינן נכללות בחישוב).
- הנתח של ערוצי המכירה השונים מתוך כלל המכר האורגני צפויים להשתנות, ובעיקרים הצריכה הציבורית תהפוך נתח משמעותי.

7.3 חסמים מרכזיים בהתפתחות הענף האורגני בישראל

בכדי לפתח אסטרטגיה מתאימה לפיתוח הענף האורגני בישראל יש לזהות את החסמים המרכזיים בהתפתחות ענף זה בהקשר המקומי והגלובלי. יש לציין כי החקלאות והיצרנות האורגנית בישראל מושפעים גם ואולי בעיקר ממגמות שאינן קשורות ספציפית לאורגני, כמו מחירי מים בחקלאות, ירידה ביצוא לאיחוד האירופי, ועוד. בגורמים אלו לא נדון בחלק זה.

מיפוי החסמים בענף האורגני מסתמך על 3 מקורות: חסמים אופייניים להתפתחות המגזר האורגני ברחבי העולם, ראיונות וניסיון שנצבר לאורך השנים ובמהלך בניית תוכניות זו בארגון טוב השדה, וסקר מקוון שנעשה כחלק מתהליך שיתוף ציבור לבניית תוכנית זו.

על פי המסמך שניסח הארגון האורגני העולמי IFOAM "**הנחיות לתמיכה ציבורית בחקלאות אורגנית**"[61], מסמך מפורט ומקצועי בו נעזרנו רבות בניסוח פרק זה בתוכנית, מצוין כי במדינות בהן החקלאות האורגנית עודנה מגזר קטן מאוד, שעדיין לא השיג את יתרונות הגודל שלו, ישנם מספר גורמים מבניים ומכשולים התנהגותיים המעכבים את התפתחותן של שרשראות אספקה אורגניות. אלה העיקריים שבהם:

- היעדר מידע שוק והיעדר ערוצי הפצה נאותים.
- היעדר ארגונים מקצועיים המתפקדים היטב המתאמים את הצרכים של המגזר האורגני.
- היעדר שירותי תמיכה, כגון שירותי ייעוץ, ספקי תשומות וכו'.
- התנהגות מונעת-סיכונים של חקלאים ושאר גורמים בשרשרת המזון, המגבילה את המעבר לממשק ושיווק אורגני (גם אם הן מתפקדות טוב יותר מבחינה כלכלית).
- החשש מלחץ והדרה חברתית של חקלאים אם יעשו הסבה לאורגני, בעוד שכניהם וחברים אחרים באגודות מקצועיות עוסקים כולם בחקלאות קונבנציונלית.
- קנה המידה הקטן של המגזר מהווה מכשול לכניסה של שחקנים מהמגזר הקמעונאי, ולכן גם אינו מניע מחקר, אקדמיה ופוליטיקאים לעסוק בתחום האורגני.

כאמור לצורך מיפוי החסמים ולמטרות נוספות בוצע **שיתוף ציבור,** שני שאלונים שנפתחו במערכת המקוונת של המשרד בתאריך 29.07.2024 ונסגרו בתאריך 27.08.2024.
שאלון 1: שיתוף ציבור לעוסקים/ות בחקלאות, יצרנות, תשומות והדרכה, 121 ענו לשאלון.
שאלון 2: שיתוף ציבור לעוסקים/ות בשיווק, קמעונאות, סיטונאות, יצוא ויבוא, 38 ענו לשאלון.

בשאלון 1 בשיתוף הציבור נדרשו המשתתפים/ות לדרג ע"פ סדר חשיבות את החסם המגביל את התרחבות החקלאות האורגנית בישראל, להלן אחוז המצביעים ופירוט:

1. עלויות ייצור: פיקוח, תשומות, כח אדם ועוד (19%): מחירים גבוהים של תשומות נובעים מהשפעות עולמים ומקומיות של החקלאות ככלל, אך גם כדאיות של חברות מסחריות להשקיע בענף. מחירי הפיקוח עולים בגלל עלויות תפעול גבוהות ותחרות בין חברות הפיקוח. שימוש מוגבר בכוח אדם מעלה את עלויות הייצור, ולכך יש למצוא פתרונות מקצועיים ייעודים. בשאלה על חסמים רגולטוריים במשק, התשובה הנפוצה ביותר לחסמים המקשים על העיסוק בחקלאות ויצרנות אורגנית היו **עלויות גבוהות,** והתשובות כללו עלויות גבוהות של פיקוח, מים ועובדים, מיכון והתאמת המשק לתקן אורגני.
2. אתגרים מקצועיים: מחקר, ידע, הכשרה והדרכה (17%): כפי שנסקר בתוכנית, היעדר מסלול הכשרה לחקלאות אורגנית, שירותי ייעוץ והדרכה רציפים ומקצועיים וכן ייעוץ ייעודי לחקלאות אורגנית בחברות המסחריות מהווים חסם משמעותי. כך גם היעדר מחקר ופיתוח ומענה על אתגרים מקצועיים.
3. ביקוש מוגבל בשוק המקומי (16%): השוק האורגני המקומי קטן וניכר חוסר מודעות צרכנים וחוסר בבידול של המוצר האורגני אל מול מוצרים מקבילים, וחוסר היכרות של צרכנים עם הפיקוח והסימול האורגני. הביקוש המוגבל גורם למחסור חמור בתחרות בענפי הסיטונאות והקמעונאות. כשהתבקשו העונים למנות חסמים רגולטוריים משמעותיים המקשים על העיסוק בחקלאות

[61] מתוך GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, IFOAM, ספטמבר 2017, עמוד 18 לינק

ויצרנות אורגנית, העידו על **שוק קטן לצריכת תוצרת** (5 משפטים): שוק צרכני קטן שלא מצדיק ייצור בקנה מידה גדול, וקשיים בשיווק והפצה של תוצרת אורגנית.

4. <u>קושי מקצועי וכלכלי בהסבת המשק לאורגני (15%)</u>: בתקופת ההסבה, בה החקלאי טרם נהנה מהפרמייה של התוצר האורגני שהוא מגדל, המגדל האורגני יחווה לרוב פחיתה ביבול, נדרשות השקעות בהקמה או בהסבה של המשק, ולכך מצטרפות עלויות הפיקוח האורגני. סמיכות לחלקה שאינה אורגנית יכולה להקשות על ההסבה או לגרור עלויות גבוהות ליצירת חיץ. למשקים קטנים שממשק הגידול שלהם הוא אורגני או קרוב לאורגני אין תמרוץ מובהק לביצוע פיקוח, משום שמחיר הפיקוח לעומת ההכנסות שלהם משמעותי ביותר ויש למגדלים חשש מההליך הבירוקרטי. כשנשאלו החקלאים **איזו תמיכה תהיה האפקטיבית ביותר מבחינתם**, תמיכה בתקופת ההסבה לאורגני דורג רביעי מתוך שש אפשרויות, 16.2% אחוזי הצבעה.
5. <u>חסמים רגולטוריים (13%)</u>: התקנות האורגניות דורשות שינויים בכדי לאפשר קיום וגידול של הענף, וכך גם פתרון לחסמים במכירה ישירה במשק המשמעותי למגדל האורגני. כהתבקשו הנשאלים למנות חסמים רגולטוריים המקשים על העיסוק בחקלאות ויצרנות אורגנית, העידו על **רגולציה נוקשה ולא עדכנית** (12 משפטים) - תקנים רגולטוריים מיושנים, קשיים בקבלת אישורים למוצרים ותכשירים חדשים, הדרישה לכלול את סמל ארגון הפיקוח על האריזה, הקושי לקבל אישור חומרים אורגניים, ובנוסף **בירוקרטיה וסרבול בתהליכים** (8 משפטים) - רישוי ארוך מסורבל ויקר. בשאלון 2 כשהתבקשו המשתתפים למנות **חסמים רגולטוריים המקשים על העיסוק בסחר של תוצרת חקלאית ומזון אורגני**, צוין כי הרגולטור אינו מקבל את הרגולציה האירופאית, תהליכי הסמכה לחקלאות אורגנית ארוכים ומסובכים, מגבלות על חומרים מותרים, פיקוח מחמיר מאוד, וחוסר פיקוח על מי שלא אורגני.
6. <u>אתגרים וחסמים בייצוא (8%)</u>: היעדר פיתוח שוק ותחרותיות של מוצרים אורגניים מישראל בשוק העולמי, וכן אתגרים במגבלות הסכמי הסחר ליצוא ויבוא, מייצרים חסם בתחום זה. בשאלון 2 כשהתבקשו המשתתפים למנות **חסמים המגבילים את היבוא של תוצרת חקלאית ומזון אורגני**, ציינו דרישות רגולטוריות לאפס שאריות וחומרי הדברה והעדר הכרה בתקן אמריקאי כמספק.
7. <u>מבחר מוגבל של תשומות לגידול והייצור האורגני (8%)</u>: חברות מסחריות חסרות תמריץ לרישוי תכשירים, המגוון של חומרי ריבוי, קומפוסט, תכשירים עם רישוי אורגני דל, ואין יבוא ופיתוח של כלים מתאימים לחקלאות אורגנית. בשאלון 1 ציין משתתף כי "נחוצים תכשירים מאושרים לאורגני להתמודדות עם מזיקים שגורמים לירידה משמעותית היבול, מחקר והמלצות יעזרו".

<u>היעדר ארגונים מקצועיים המתפקדים היטב בקידום ותיאום הצרכים של המגזר האורגני</u>: חסם משמעותי נוסף, כפי שנבחן נפוץ במדינות ברחבי העולם. טוב השדה, הגוף היציג של העוסקים האורגניים קידם את התחום לאורך שנים, ומסיבות שונות נפח פעילותו ירד באופן משמעי בין השנים 2015-2023. לכך ניתן לייחס, בין השאר, חוסר הכרה של משרד החקלאות והארגונים המקצועיים עם הענף ועם המשאבים והתיאום הנחוץ להתפתחותו. בתחילת שנת 2023 בוצעו שינויים בארגון ומונה צוות הנהלה בשכר, וניכר כי הגברת הפעילות והנוכחות של הארגון בפורומים השונים משפיעה בצורה חיובית על קידום הענף.

בבחינת אפשרויות הפעולה שיענו על חסמים אלה, יש להתייחס לתוצאות המלאות של שיתוף הציבור המוצגים כנספח למסמך זה, וכן ליישם את השלבים הבאים במתווה שיתוף הציבור.

7.4 ניתוח SWOT

החקלאות והיצרנות האורגנית מתחלקת לענפים שונים- צומח, בעלי חיים, יצרנות ועוד, והמאפיינים שלה משתנים ביחס לשוק המקומי לעומת שוק הייצוא. לפניכם ניתוח SWOT המתייחס לענף באופן נרחב. בהמשך, ניתן לעשות ניתוחים באופן פרטני עבור כל ענף גידול/ייצור, ועבור שוק מקומי/יצוא.

חוזקות Strengths	חולשות Weaknesses
- קידום הענף משרת אינטרסים של משרדי ממשלה ובעלי עניין מגוונים מתחומי בריאות, סביבה, חינוך, אקלים ועוד. - בישראל חוק אורגני ומערכת פיקוח מוסדרת. - הגידול והסחר האורגני מאפשר רווחיות גם במשקים בקנה מידה קטן. - מגמת משיכה של דור צעיר ונשים לעסוק באורגני. - בשוק האורגני מנגנונים מפותחים של מכירה ישירה - הגידול האורגני משתלב עם ענפים נוספים כמו חינוך ותיירות - בשוק המקומי מנגנונים מפותחים של מכירה ישירה - פתרונות רבים לחקלאות הקונבנציונלית נבעו ונובעים מתוך הגידול האורגני.	- שוק קטן עם תחרותיות נמוכה. - הענף מורכב מיחידות ייצור קטנות יחסית שחלקן אינן ממצות את מלוא פוטנציאל היעילות בייצור. מבנה הייצור גם מקשה על מיתוג ומחליש את כוח המיקוח של החקלאים בשיווק. - לחקלאות אורגנית יש מסר מורכב - סביבה, בריאות, אחריות, הוגנות, רווחת בעלי חיים. לעתים קשה לתקשר את המסר הזה למקבלי החלטות וצרכנים - עלויות ייצור גבוהות. - צורך מוגבר בידיים עובדות. - אזור בעולם עם רגישות למחלות, גם בגידול האורגני. - גידול אינטנסיבי ורחף ומקשה על "ניקיון" האורגני. - קרבה לשטחים חקלאיים מקשה או לא מאפשר הסבה. - המנגנון האורגני מושתת על החוק האורגני, והשינוי והתיקון שלו דורשים זמן ומשאבים רבים.
הזדמנויות Opportunities	**איומים Threats**
- הצריכה האורגנית במגמת גדילה ברחבי העולם - העולם הולך לכיוון של תקינה סביבתית - גיבוש התוכנית במקביל לתוכנית הלאומית לביטחון מזון - גיבוש התוכנית במקביל להטמעת מזון אורגני בתכנית הזנה לאומית של משרד החינוך - עלייה ברגולציה בריאותית וסביבתית בישראל, כגון חוק המזון ו"מה שטוב לישראל טוב לאירופה" - חיכוך גובר עם תושבים בישובים חקלאים ובשולי ערים - עלייה במודעות ובצורך לפתרונות בחקלאות בעקבות משבר האקלים, למשל בתכשירים להגנת הצומח. - עלייה במודעות לצרכנות בריאה ומתחשבת בסביבה - עלייה במודעות ציבורית לשאריות חומרי הדברה במזון ועיסוק של משרד הבריאות מדי שנה בנושא - בעת הנוכחית קשב ציבורי ומשאבים לחקלאות ככלל ולאזורי גבול הצפון ועוטף עזה בפרט. - השכלה ויכולות גבוהות של חקלאים, יחד עם מגוון בתי הגידול ואזורי האקלים בישראל, יכולים לאפשר כניסה לשווקי פרימיום במוצרים אורגניים (למשל, כותנת פימה). - בשוק המקומי איום חלש יחסית של יבוא, בגלל דרישות פיטוסניטריות מחמירות.	- מודעות נמוכה, חוסר ידע ואף התנגדות בקרב מקבלי החלטות ואקדמיה - בגלל המלחמה והקושי הכלכלי שהיא מייצרת, ללא שיווק נכון של התוכנית והבנת תועלתיה עשוי להיות קשב נמוך לנושא האורגני בקרב מקבלי החלטות - מגמה כללית של ירידת התמיכה בישראל בחקלאות ויצרנות מקומית, וכן שחיקה ברווחיות הכללית של החקלאים בישראל - קשב ומשאבים בקרב מקבלי החלטות ובעלי עניין לחקלאות מחדשת - עלייה במחירי תשומות - בגלל שקידום הענף משרת אינטרסים של משרדים ובעלי עניין שונים, דרוש שיתוף פעולה וסנכרון - קושי בתחום הייצוא עקב דעת קהל פוליטית שלילית באיחוד האירופי וערך מטבע מקומי חזק

7.5 היבטים משמעותיים בבניית התוכנית האסטרטגית

ביזור משאבים

בגלל ייחודיות של הענף האורגני, והמשאבים הדרושים לפיתוח כלל שרשרת האספקה, התוכנית תכלול הצעות המתמקדות בכלים ובתקציבים של משרד החקלאות, וכן הצעות לשיתופי פעולה עם משרדי ממשלה נוספים, גופים אזרחיים וגופים מסחריים. למען הצלחתה של תוכנית זו יידרש שיתוף פעולה **משמעותי** והקצאת משאבים לגופים אזרחיים - ארגוני מגדלים, גופים מסחריים, רשויות מקומיות ועוד, שלהם היכולת לייצר שינוי משמעותי, במיוחד מבחינת פיתוח הביקוש בשוק המקומי בו התערבות של משרד החקלאות אינו צפוי להיות משמעותי.

פיתוח הייצוא ככלי לפיתוח שוק מקומי

בנוסף, על אף שהתוכנית שמה לדגש את **השוק המקומי,** הפיתוח של החקלאות בישראל כלל תלוי מאוד **ביצוא** וכך גם בשוק האורגני. פיתוח היצוא חשוב גם בפני עצמו וגם כמנוע להסבה מסיבית של שטחים חקלאיים וגם להוזלה במחירים ועלייה בזמינות של תשומות, עלייה באיכות המוצר, ועוד.

דחיפת היצע ומשיכת ביקוש

בתוכניות לפיתוח הענף האורגני ברחבי העולם מקפידים על מדיניות מאוזנת בין **דחיפת היצע PUSH** אל מול **משיכת ביקוש PULL**, ביחס לתנאים הייחודיים של כל מדינה ומדינה. בבחינת ההצעות למימוש המטרות והעוגנים ובחלוקת המשאבים, יש לוודא חלוקה מאוזנת בין שני גורמים אלו. לשם כך נפרוס פעולות **הצעות** לפעולות אפשריות על הרצף שבין שניהם, לאורך שרשרת האספקה של המוצר האורגני:

דחיפת היצע >>>			**<<< משיכת ביקוש**
חקלאים ותשומות	**חברות יצרנות מזון**	**חברות שיווק מזון**	**צרכנים**
• תמיכה ישירה • מחקר ופיתוח • הכשרה והדרכה • זמינות ואיכות תשומות	• פיתוח מוצרים • הפצת מידע על שווקים • סיוע באיתור חומרי גלם ושיתופי פעולה עם חקלאים	• פיתוח שווקים מקומיים • עידוד רשתות קמעונאיות • קידום יצוא	• העלאת מודעות צרכנית • הרחבת נקודות מכירה • הזנה ציבורית

8. עוגנים אסטרטגיים ומהלכים מרכזיים

יעד: נתח הקרקע החקלאית בממשק אורגני 10% מכלל שטחי החקלאות הישראלית בשנת 2035
יעד ביניים: נתח הקרקע החקלאית בממשק אורגני 3.5% מכלל שטחי החקלאות הישראלית בשנת 2030

מטרות:

1. לספק לחקלאים תמריצים כספיים להסבה לחקלאות אורגנית, ולהמשך פעילותם האורגנית.
2. להטמיע פרקטיקות מתוך החקלאות האורגנית באופן נרחב בכלל החקלאות הישראלית.
3. לקדם רגולציה השומרת על גבולות הגזרה האורגניים, ובמקביל מותאמת לתנאים בשטח ומאפשרת ייצור וסחר אורגני משמעותי.
4. לקדם ולתעדף מחקר ופיתוח בנושא חקלאות אורגנית.
5. לספק לחקלאי האורגני תשומות וכלים מספקים ובהישג-יד לגידול והייצור.
6. לפתח מסלולי הכשרה, ייעוץ והדרכה לחקלאי האורגני, מתחילת הדרך ועד לשלבים מתקדמים.
7. לחזק את הייצור המקומי ולייצר אלטרנטיבות לחומרי גלם ומוצרים מיובאים.
8. לקדם תחרות מספקת בשרשרת האספקה האורגנית.
9. לחזק את כושר התחרותיות של יצרנים מקומיים בשוקי היצוא.
10. להגביר מודעות צרכנים וביקוש למזון אורגני.
11. לפתח כלים למעקב, מדידה ואיסוף נתונים על חקלאות וסחר אורגניים.

בכדי להשיג את היעד ואת מטרות אלו, הוגדרו **5 עוגנים אסטרטגיים:**

עוגן 1: תמיכה בחקלאי האורגני בהסבה, התרחבות והתמדה
עוגן 2: תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה
עוגן 3: חיזוק משולש הידע - מחקר, הכשרה והדרכה
עוגן 4: קידום התעשייה ושרשרת האספקה האורגנית
עוגן 5: הרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני
תהליכי רוחב: תשתית משרדית לתמיכה ביישום התוכנית

8.1 בחינת מהלכים שונים להגשמת התוכנית

חלק זה ייבחן אפשרויות הצעות שונות ליישום העוגנים האסטרטגיים:

עוגן אסטרטגי 1: תמיכה בחקלאי האורגני בהסבה, התרחבות והתמדה

תיאור: תמיכות של המשרד פוגשות את החקלאי בשלבים שונים לאורך דרכו. כיום, למשרד החקלאות אין כלים המתעדפים את פעילותו של החקלאי האורגני, על אף התרומה שלו לכלל חקלאות ישראל, לשירותי המערכת ולהיבטים הסביבתיים והבריאותיים. בנוסף, יש כלים קיימים לתמיכה בחקלאים שאינם נגישים לחקלאי האורגני ואינם מתאימים לפעילותו.

מטרה: לייצר מנגנון תמיכה, עידוד ותעדוף של החקלאי האורגני בכל שלושת שלבים השונים של התבססות המשק: הסבה, התרחבות והתמדה.

הצעות למהלכים מרכזיים:

במחקר שבחן סובסידות בחקלאות האורגנית, מסתבר שסיוע במימון הוצאות ההסבה של המשק לאורגני, וסיוע מקצועי בעמידה בדרישות הפרוטוקול האורגני, הדרכה בגידול, פיתוח והנגשה של שווקים וסיוע בחשיפה לציבורה הם הנתיבים שרוב החקלאים מעוניינים לקבל בהם סיוע ממשלתי. כלומר, בהסבה לאורגני **החקלאים מעוניינים בשירותים מסייעים,** יותר מאשר בתמיכה מתמשכת[62]. המהלכים המרכזיים בתכנית, המוצגים לפניכם, תומכים ומיישמים את גישה זו. בנוסף, ההצעות מסתמכות על פרקטיקות שיושמו ונבחנו במדינות שונות בעולם, חלקם נסקרו מוקדם יותר בתמיכות (למשל: תמיכות ישירות באיחוד האירופי).

1. חבילת עידוד לחקלאי בהסבה לאורגני

תקופת ההסבה רגישה לחקלאי הן מבחינת הגידול והן מבחינה כלכלית, ואינה רק תהליך מעשי וכלכלי אלא גא תהליך למידה. לדוגמא, בהסבה של מטע קיים פעמים רבות נצפית ירידה של יבול בתקופת ההסבה ולמטע לוקח זמן לפתח עמידות ולחזון להניב יבולים באופן משמעותי. בנוסף, בחקלאות האורגנית לא רק החלקה צריכה לעבור הסבה, אלא גם החקלאי. עליו לאמץ את צורת ההתבוננות, את הגישה והפרקטיקה האורגנית, ולרכוש ידע וכלים ב-3 תחומים במקביל: הגידול המקצועי, החוק האורגני ודרישות הפיקוח, והשוק והצרכן האורגני. השקעה בחקלאי דווקא בזמן הקריטי של ההסבה תשפיע על המקצועיות והחוסן שלו לשנים קדימה.

1.1. סבסוד משמעותי של עלויות הפיקוח האורגני בתקופת ההסבה: בכדי לא להציף את השוק בתוצרת אורגנית לא יינתן סבסוד מלא.

1.2. סבסוד ייעוץ עסקי ומקצועי בהסבה לחקלאות אורגנית: הכשרה ומימון של יועצים חיצוניים (למשל, שיעבדו במעוף או בטוב השדה, או בשיתוף פעולה בפרויקט החדש של משרד החקלאות ובטחון המזון עם משרד הכלכלה ו**המכון לייצור מתקדם**) שיספקו לחקלאי שירות של ייעוץ בהסבה לאורגני והתאמות לעמידה בתקן האורגני. היועץ ילווה את החקלאי בתהליך ההסבה למספר מוגדר של פגישות, ויתקן מענה בדגש על תכנון הסבה, הכרות עם דרישות התקן והחוק האורגני, והכנה לפיקוח האורגני על ידי הכנת תכנית אורגנית והערכת סיכונים.

[62] Conversion subsidies for organic production: results from Sweden and lessons for the United States לינק

1.3. יצירת סדרת הדרכות מקוונות להכרות החוק האורגני ועמידה בתקן בהסבה לאורגני: סדרת הדרכות מקוונות חינמיות שתלווה את החקלאי בהסבה לתחומים השונים: צומח, בעלי חיים, תכשירים, יצרנות ועוד. זו דרך זולה ונגישה להעברת ידע, שההשקעה בה היא חד-פעמית.

1.4. מימון השתתפות בקורס יסודות החקלאות האורגנית: ההכרות של החקלאי עם עקרונות החקלאות האורגנית, צורת ההתבוננות, הגישה והפרקטיקה האורגנית וכן חיבור לעוסקים נוספים בתחום ולארגון המגדלים האורגניים, ישפיע על ההצלחה העתידית שלו וימנע אתגרים בהמשך. בנוסף, זוהי אסטרטגיה חסכונית עם אימפקט גבוה.

2. תמיכה ישירה בחקלאי האורגני

ההיגיון המרכזי מאחורי התמיכה הישירה היא פיצוי ותגמול של חקלאים אורגניים על ההשפעות החיוביות שהם מייצרים (סביבתיות וחברתיות), או לחילופין על הפחתת ההשפעות השליליות שלהם בבחירתם בחקלאות האורגנית.

תמיכות ישירות נחשבות אפקטיביות בשלבי פיתוח מוקדמים של מגזר אורגני, כמו המצב הקיים כעת במדינת ישראל, ויכולים לספק תמריץ הכרחי להסבה של חקלאים לחקלאות אורגנית בתקופה שבה הביקוש בשוק לא מפותח מספיק כדי לעשות זאת בצורה משמעותית (פעולה זו חייבת כמובן להתאזן על ידי פעולות להגדלת הביקוש). הם יכולים לייצר תחרותיות למוצרים אורגניים מקומים במדינות בהן היבוא האורגני במוצרים מסוימים הוא משמעותי, כמו המצב הקיים בישראל כעת בתחום המזון המעובד ומזון לבעלי חיים. בנוסף, ניתן להשתמש באסטרטגיה זו בכדי לתמרץ ענפים או גידולים ספציפיים בחקלאות האורגנית, בצורה דינמית לפי השלבים השונים של התפתחות השוק (לדוגמא: תשלומים משמעותיים עבור קטניות ודגנים להזנת בעלי חיים, אם יש שאיפה לספק באופן מקומי את הזנת בעלי החיים האורגניים).

כפי שצוין בפרק 3.3.3 בתכנית זו, תמיכה ישירה נהוגה כמתודה רווחת לעידוד חקלאות אורגנית ברחבי העולם. התמיכה מתחלקת לתמיכה בתקופת ההסבה ולתמיכה כתחזוקה ותגמול עבור התרומה לשימור הקרקע, התרומה הסביבתית ותרומה עבור שירותי מערכת. משום שבישראל קיימת מערכת מפותחת של פיקוח והתעדה, היישום של תמיכות ישירות פשוט ונגיש ביותר.

לצורך הערכת תקציבים דרושים תמיכה ישירה בחקלאות האורגנית יש לבצע עבודת עומק, אך הערכה התבצעה על פי תקציבים מקובלים באיחוד האירופי ולפי חישוב של 10-20% תמיכה מוגברת בתקופת ההסבה. החישוב בוצע לפי תשלום עבור השטחים הקיימים + הסבה של 35,000 דונם בשנה.

בכדי לתמוך גם במשקים קטנים באופן שיהיה להם משמעותי, אפשר לגבש מתווה של תשלום דיפרנציאלי על פי מדרגות, כך שהתמיכה פר-דונם תושפע מגודל המשק. קיימות שיטות להטבות מס לחקלאים אורגניים שייעודן תמיכה בחקלאים קטנים, שהסובסידות של תמיכה ישירה אינה משמעותית עבורם. בנוסף, במידה ואפשרות זו לא תיכנס לתכנית, ניתן לבצע תמיכה ישירה למשקים אורגניים בהסבה בלבד.

3. תמיכה בעלויות פיקוח

ממחקרים שנעשו בעולם, מסתמן שהפיקוח האורגני הוא גורם מכריע בהתפתחות הענף ברמה המקומית, ונפוץ כפרקטיקה לתמיכה וקידום של הענף האורגני (כחלק מתכניות רחבות יותר לקידום חקלאות אורגנית). סיבה משמעותית לתמיכה בעלויות הפיקוח, באופן חלקי או מלא, היא לעזור להבטיח

גישה שווה של השירות לכלל החקלאים והיצרנים המעוניינים בו. לרוב גופי ההסמכה מתמחרים את השירות שלהם ביחס למיקומם בארץ, ולכן דווקא באזורים מרוחקים יותר, בהם נפוצה יותר הפעילות החקלאית, החקלאים נאלצים לשלם עלויות גבוהות יותר, מה שיכול להיחשב כתחרות בלתי הוגנת.

בנוסף, עלויות הפיקוח בטווח די דומה (נטע בין 4,000-8,000 ש"ח), ואילו גודל המשקים והמחזור הכספי שלהם שונה בצורה משמעותית. כלומר, עלויות הפיקוח למשקים קטנים, שגם ככה סובלים מבעיות של עסק קטן, גדולות בצורה משמעותית ואף מונעות ממשקים ויצרנים לעשות פיקוח אורגני.

מכך נוצר מצב שיצרנים וחקלאים רבים מוכרים את התוצרת שלהם במותגים מתחרים - "אורגני ללא פיקוח", טבעי, אקולוגי, ושמות נוספים, שלא בהכרח עומדים בקריטריונים של הפיקוח ולמעשה מחלישים את התו האורגני עבור אלו שכן בוחרים בפיקוח.

סבסוד של 50-100% בעלויות הפיקוח יכול לפתור את בעיות אלו, ויכול להיות מותנה בקריטריונים נבחרים, למשל - גודל משק קטן-בינוני (לדוגמא: 10-50 דונם), משקים באזורים פריפריאליים, משקים המגדלים/מייצרים תוצרת שנבחרה כמועדפת, ועוד. בנוסף, ניתן לבחון תמיכה בעלויות הפיקוח בשנים הראשונות לאחר ההסבה, כתמיכה קבועה, או ככלי ממשלתי לקידום האורגני לשנים הראשונות של תכנית זו.

4. **תמיכה בהשתתפות בהשקעות בפיתוח והרחבת משקים אורגניים**

תמיכה ייעודית בפיתוח חוות אורגנית, המאפשרת תמיכה ייעודית בענף בכדי להגביר צריכה ולתמוך, לדוגמא, בתכנית ההזנה הלאומית. בענף הירקות, התמיכה תתבטא בשיקום והשמשה של בתי צמיחה, בענף המטעים תתבטא בתמיכה בנטיעות. חלק זה לא יכלול תמיכה בענף הגד"ש, והיא תתבטא בתעדוף והתאמה של תמיכות בנוהל השקעה במיכון חוסך כח אדם. תמיכה בענף ההטלה תתבטא בשאיפה כחלק מהתמיכה הכללית בענף ההטלה.

התמיכה בפיתוח חוות אורגניות פשוט במיוחד עקב ההסמכה והתיעוד של משרד החקלאות של החקלאים האורגניים. עם זאת, ייתכן כי השקעה מסוג זה מוקדמת לשלב שבו נמצא השוק האורגני בארץ ולסטגנציה שאנו רואים כרגע בביקוש. יש לשקול זאת רק בהמשך במידה והביקוש יעלה בענף ספציפי בשוק המקומי או לחילופין ביצוא.

התמיכה יכולה להתמקד בענפים בהם צפוי גידול (למשל: ירקות חממה לתכנית ההזנה) או בענפים בהם יש פער תשתיתי ומקצועי בין ביקוש להיצע (למשל: ירקות וירק בקיץ). בנוסף, התמיכה יכולה להיות בהשקעות ו/או במיכון מותאם לחקלאות אורגנית (למשל- מיכון חוסך כח אדם, טרקטורים, מהפכי קומפוסט ועוד) (יש לשים לב לחפיפה עם סעיפים 1.5.2 ו-2.4), ותיושם בסבסוד של 25-75% מההוצאה ו/או תעדוף בהלוואות בריבית מופחתת וזיכוי מס.

בהשקעות במיכון, יש לשקול תמיכה על בסיס קולקטיבי, לקבוצות חקלאים וקואופרטיבים החולקים ציוד ומכונות, למשל. לתמיכה בקבוצות יש פוטנציאל לטפח שיתוף פעולה גם בדרכים אחרות, למשל בשיווק.

5. **תעדוף חקלאות אורגנית בתמיכות קיימות**

עבודה רוחבית בתמיכות ובתקציבים הקיימים של המשרד, עבודה רוחבית כך שיתעדפו ויונגשו לחקלאי האורגני. מייצג אמירה של המשרד על העדפה ליצרנות האורגנית.

5.1. <u>פקטור 20% בתמיכות קיימות:</u> בכל תמיכה של המשרד, חקלאי אורגני יקבל פקטור של 20% בתמיכה. לדוגמא: מיכון חוסך כח אדם, תיירות בחקלאות, מענקים ללוחמים לחקלאות, ועוד.

5.2. <u>התאמת תנאי סף ותוכן מקצועי:</u> בחלק מהתמיכות הקיימות תנאי הסף והדרישות אינן תואמים לחקלאי האורגני, והתוכן המקצועי שלהן אינו נותן מענה לחקלאי האורגני. לדוגמא, בהתאמת מיכון לחקלאות אורגנית בתמיכה של מיכון חוסך כח אדם, ומתן מענה לתגמול לחקלאות האורגנית בתמיכות בחקלאות משמרת של האגף לשימור קרקע.
תמיכה במיכון חוסך כח אדם קריטית להגברת היעילות והפחתת הצורך בכח אדם במשק, נושא משמעותי במיוחד בחקלאות האורגנית. בהשקעות במיכון, יש לשקול תמיכה על בסיס קולקטיבי, לקבוצות חקלאים וקואופרטיבים החולקים ציוד ומכונות, למשל. לתמיכה בקבוצות יש פוטנציאל לטפח שיתוף פעולה גם בדרכים אחרות, למשל בשיווק.

<u>עוגן 2: תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה</u>

<u>תיאור</u>: החקלאות האורגנית בישראל מתמודדת עם אתגרים רבים מבחינת התנאים הבסיסיים שיאפשרו לה לשגשג: מחסור במגוון ובאיכות של תשומות, רגולציה בסטגנציה, וחוסר התאמה של המערכת לתנאים והצרכים הייחודיים שיאפשרו לחקלאות והיצרנות האורגנית לשגשג.

<u>מטרה</u>: הרחבה והנגשה של גורמי ייצור לחקלאי האורגני ושינויים רגולטוריים שיתמכו את הענף.

1. עדכון חקיקה והסרת חסמים רגולטוריים

כפי שצוין בסקירה, התקנות האורגני לא עברו שינוי משמעותית מאז שתוקננו, למרות השינויים והתמורות שעברו על החקלאות האורגנית ברחבי העולם. במקביל לשמירה על אמינות גבוה ופיקוח ההדוק, הרגולציה צריכה לתמוך ולאפשר את החקלאות האורגנית ולא להוות חסם במקומות שאינם מהותיים מבחינה מקצועית או מונעים מפרקטיקות חיובית להיטמע. לאחר אישור התכנית יש לתעדף את עדכוני התקנות השונות לפי ההשפעה של כל תיקון והדחיפות שלו.

1.1. עדכון <u>התקנה הצמחית</u>: קידום התיקון שהוצע ב-2021 והוספת תקן יין כחלק מהתקנה, ולאחר מכן הוספת התייחסות לטיפולים לאחר קטיף ונושאים נוספים.

1.2. עדכון <u>תקנת תכשירים</u>: הוצאת רשימת התכשירים מתוך התקנה והקניית סמכות לאישור/ביטול אישור של תכשירים בחקלאות אורגנית בידי האגף להגנת הצומח וועדת רישוי התכשירים האורגניים. בנוסף, הארכת רישוי תכשירים אורגניים מכל 3 שנים לכל 6 שנים, בדומה לתכשירים קונבנציונליים.

1.3. עדכון <u>תקנת גידול בע"ח</u>: בדגש על הסרת חסמים בכניסה לגידול האורגני (למשל - הקטנת גודל החצר בענף הלול בכ-50%, בחינת אפשרות להארכת הגיל של הסבה בעלי חיים לאורגניים - זאת לאחר בחינה של התקנים בארצות הברית והאיחוד האירופי).

1.4. <u>תקנות נוספות:</u> תקנת סמליל אורגני, תקנת שאריות חומרי הדברה ופקטור מיצוי: תקנת 0.01 = 0 ויישום פקטור במוצרים אורגניים ממוצים.

1.5. קידום תקנות לתחומים <u>שאינם מכוסים בתקנות האורגניות הקיימות</u>, בדגש על חקלאות ימית (דגים, Aquaculture). החקיקה לתחום זה דחופה משום שחברת control union כבר לא מפקחת בארץ, והמוצרים שאינם נכללים בתקן האורגני בעצם נופלים בין הכסאות כאשר

היצרנים רוצים לייצא. התחומים הנוספים הם טקסטיל, דבש, וקוסמטיקה. יש לציין כי תחום הקוסמטיקה גם הוא לא נכלל בחוק האורגני אך כך נהוג במדינות האחרות בעולם.

1.6. הקלה ברגולציה בייצור קומפוסט אורגני: ככתוב לעיל, קיים כיום מחסור בקומפוסט אורגני איכותי ומגוון ספקים. יש צורך בהקלת הרגולציה על שאריות חומרי הדברה בקומפוסט אורגני, ולאפשר המצאות של חומרים ברמה המותרת בקרקע. במקביל, יש לערוך הדרכה מקצועית לחקלאים, יועצים וחברות הפיקוח להטמעת נושא זה בהערכת סיכונים בתכנית האורגנית של המשק.

1.7. בחינת הסרת חסמים רגולטוריים בשילוב בעלי חיים במשק.

2. הסרת חסמים רגולטוריים למכירה במשק: רלוונטי למשקים אורגניים ולא אורגניים כאחד, ומהווה חסם רגולטורי משמעותי בהתפתחות של משקים קטנים ובינוניים.

3. התאמת גורמי ייצור בייצור האורגני

3.1. התאמת מקדם עובדים זרים בענפים נבחרים בייצור האורגני, לפי תחשיבי גידול מעודכנים.

3.2. פיצויים בעתות משבר: החלת פקטור קבוע של 20% בעלויות הייצור עבור משק אורגני בכלל הענפים

3.3. ביטוח אורגני: התאמת פוליסת ביטוח ייחודית של קנ"ט לאורגני

4. זמינות תשומות להגנת הצומח

החקלאות האורגנית מהווה היום נתח קטן מתוך החקלאות הישראלית, שקטנה גם היא ביחס למדינות אחרות בעולם. מכך נובע שיש מחסור במגוון ובאיכות של תשומות לחקלאות האורגנית. בתהליך הגדילה של הענף יש לקדם ולעודד חומרים המתאימים לחקלאות האורגנית, גם מתוך הנחה כי חומרים אלו ילכו ויהיו נפוצים יותר בשימוש רחב גם בענפי החקלאות האחרים.

4.1. ייזום רישוי תכשירים ו/או הרחבת תוויות: תהליך רישוי התכשירים ארוך ומורכב, ודורש יוזמה של היצרנים. יצרן שמכוון לנישה או מוצר קטן לא בהכרח ישקיע משאבים בניסויי שדה על כל גידול אורגני, וכך נוצר מצב בו יש חומרים מתאימים לגידול האורגני בשוק, אך המגדל לא יכול להשתמש בהם מסיבה של רישוי וסימון. על כן מוצע ייזום רישוי תכשירים במימון המשרד, כפי שנעשה ב-minor crops (לדוגמא - איה ואספרגוס). יש לבחון האם יש תקדים לכך בחקיקה האירופית.

4.2. Grouping בתכשירים אורגניים: שינוי נהלים והנחיה לועדת רישוי תכשירים אורגניים בהגנת הצומח שיאשר Grouping בתכשירים אורגניים לקבוצות של ירקות, פירות ועלים. יש לבחון האם יש תקדים לכך בחקיקה האירופית.

4.3. עידוד ייצור ויבוא תשומות לחקלאות אורגנית - חומרי ריבוי, תכשירים להגנת הצומח, דישון: עידוד הייצור והיבוא דרך מענקים, הקלה במס ועוד.

5. עידוד ייצור קומפוסט איכותי במרחב המשק

הקומפוסט הוא גורם משמעותי בחקלאות האורגנית. בארץ היום קשה להשיג קומפוסט איכותי בגלל חוסר כדאיות ואפשרות של יצרני הקומפוסט להחזיק את הקומפוסט באתר הייצור עד לבשלות מלאה וערכים מייטביים ליישום. הקומפוסט שקונים החקלאים אינו בשל, אינו מיטבי מבחינת זמינות החומרים לצמח, ולא תומך בצורה מיטבית בפוריות הקרקע ובממשק הגידול ככלל. הכנת הקומפוסט במרחב

המשק מאפשרת לחקלאי לייצר תשומה באיכות מיטבית, להשתמש בפסולת צמחית ממרחב המשק כדי לייצר קומפוסט ולטפל בפסולת החקלאית במקור, ולשפר את פוריות הקרקע.

שיפור איכות הקומפוסט ועידוד חקלאים לייצר קומפוסט במרחב המשק רלוונטי גם לחקלאות הקונבנציונלית ויכול לתרום לה בצורה משמעותית, ובנוסף תורם לנושא פינוי הפסולת הצמחית במרחב המשק. ניתן לשלב בפרויקט כזה פיתוח ידע מקומי בנושא Biocylic Vegan agriculture: שיטה לייצור ויישום קומפוסט צמחי במרחב המשק. סעיף זה צריך לכלול מספר מרכיבים: פיתוח והטמעה של הידע ושיטות שונות בחוות מודל, סבסוד והנגשה של כלים מתאימים, ועוד.

<u>עוגן אסטרטגי 3: חיזוק משולש הידע - מחקר, הכשרה והדרכה</u>

<u>תיאור</u>: מחקר ופיתוח הם גורם משמעותי בהצלחה של החקלאות האורגנית - הגנת הצומח, מיכון, פיתוח זנים ועוד, ויש להם פוטנציאל השפעה נרחב על החקלאות הישראלית ככלל.

בתחום ההכשרה וההדרכה - ברחבי העולם, המדינה כרגולטור מתקצבת הכשרות מקצועיות, מעודדת הקמה של יוזמות שעושות הכשרות מקצוע, ותומכת בהכשרה מקצועית. בנוסף, החקלאות האורגנית יכולה להפיץ את הפרקטיקות האורגניות גם לכלל החקלאות הישראלית, ולעודד לא רק הסבה לאורגני אלא אימוץ פרקטיקות אורגניות. ככל שהידע יטמע בקרב מדריכים, אגרונומים ואנשים שמהווים שנמצאים בממשק מקצועי עם חקלאים, כך החקלאות כולה תנוע לכיוון יותר בריא ומקיים.

הדרכה פרטנית היא משאב יקר ועל כן תחום זה בדגש על התייעלות וצמצום שימוש במשאבים, בעיקר על ידי השקעה בהדרכת מדריכים ו/או הדרכות קבוצתיות. בחלק זה יש דגש על הכשרה של אנשי pivot שעובדים עם חקלאים אורגניים ולא אורגניים, כדי להרחיב את השימוש בפרקטיקות אורגניות לחקלאים רבים ככל האפשר. בכל אחת מהאפשרויות, יש לשים דגש על "יבוא" של ידע אורגני מחו"ל: שיתופי פעולה מחקריים עם גופי מחקר ברחבי העולם, עידוד חילופי סטודנטים במכוני מחקר העוסקים בחקלאות אורגנית, עידוד השתתפות בקורסים וסיורים בין-לאומיים, ועוד.

כפי שראינו בסקירה, אין היום מענה מסודר לרכישת ידע מקצועי בתחום הגידול של חקלאות אורגנית. יש פער גדול מאוד בין הבנת החקלאות האורגנית כמכלול לעומת עמידה בחוק ובתקן האורגני, ופערי ידע יכולים לגרום לרמה נמוכה של יישום החקלאות האורגנית, לשימוש לא נכון בכלים ובפרקטיקות ולהשקעה של המשרד בחקלאים שלאו דווקא יצליחו כאורגניים בהמשך. בנוסף, ליישום נכון של פרקטיקות בחקלאות האורגנית יש ערך סביבתי משמעותי.

כפי שראינו בסקירה, ההפרדה של ההדרכה לגוף חיצוני יצרה הפרדה בין ההדרכה האורגנית לקונבנציונלית, בעוד שהחקלאות הקונבנציונלית יכולה להיתרם רבות מהאורגנית ויש ערך בשילוב של ההדרכה האורגנית כחלק ממערכת ההדרכה של שה"מ. עם זאת, בשנים האחרונות נפח המדריכים וההדרכה הפרטנית בשה"מ בירידה, והאגף הולך לכיוון של הדרכה קבוצתית וצמצום משאבים, ועל כן יש לשקול אם חיזוק ההדרכה צריך לבוא דווקא מהכיוון של שה"מ או דווקא מגורמים חיצוניים.

<u>מטרה</u>: לאפשר פיתוח ידע, מחקר, הכשרה והדרכת במטרה להגביר את היצרנות של החקלאות האורגנית ולשפר את התרומה הסביבתית והבריאותית שלה.

<u>מהלכים מרכזיים:</u>

1. **עידוד מחקר ופיתוח ידע במנגנונים הקיימים**

החקלאות האורגנית תשאף להפיץ את הידע הקיים ולהמשיך לפתח ולשכלל אותו, לפתור בעיות קיימות ולהגביר את ההשפעה המיטיבה על הסביבה והבריאות. המחקר יתמקד בתחומים האקוטיים לחקלאות האורגנית - טיפול בעשבייה, מיכון חוסך כח אדם, הגנת הצומח, הגברת יבול, התאמת זנים ועוד. בנוסף, הטמעת הידע תהיה לא רק בחקלאות האורגנית אלא בחקלאות ככלל.

1.1. תקציב אורגני ייעודי בקול קורא מדענית ראשית: תעדוף מחקרים המשיקים לתחום האורגני/תקציב ייעודי והגשה נפרדת בקול הקורא הכללי של המדענית הראשית.
1.2. הקמת ועדת מו"פ אורגני במכון וולקני: והקצאת תקציבים ייעודיים לתחום.
1.3. ועדה מקצועית אורגנית במועצת הצמחים: הקמה מחדש של הועדה ותקצוב של משרד החקלאות. כרגע ההיטלים שגובה המועצה מהחקלאים האורגניים אינם משמעותיים להקמת שולחנות ויש צורך בתמיכה ייעודית של המשרד בשולחנות המגדלים.
1.4. תקציב אורגני ייעודי בקרן שה"מ: לשימוש המדריכים האורגניים ומדריכים ככלל.
1.5. תקצוב חלקות אורגניות במו"פים אזוריים ו/או בחירת מו"פ מוביל למחקר אורגני: כפי שנסקר
1.6. משלחות מחקר אורגניות: תקצוב משלחות מחקר לסיורים וקורסים אורגניים לחוקרים, מדריכי משרד החקלאות ואנשי מפתח בתחום.

2. **הקמת מכון מחקר יישומי ייעודי לחקלאות אורגנית בחבל תקומה**

כפי שנסקר בפרק 6.1, בוצע בעבר מחקר בארץ בתחום החקלאות האורגנית אך הוא דעך בשנים האחרונות. אחת הסיבות לחוסר ההצלחה של חלק מהמחקרים היו קושי בהתמקצעות של החוקרים בתחום הגידול האורגני. במקביל, הידע האורגני שנצבר ברחבי העולם מתמקד בעיקר בצפון אמריקה ובאירופה, והמחקרים אינם מתמקדים בהכרח בתנאי הגידול, תנאי האקלים והגידולים האורגניים בעלי פוטנציאל הגידול במזרח התיכון.

הקמת מכון מחקר יישומי ייעודי לחקלאות אורגנית (בהשראת מכון המחקר FIBL בשוויץ), שיוקם בחבל תקומה, יהיה פורץ דרך במחקר של חקלאות אורגנית בתנאי מדבר וסף-מדבר, ויהווה בסיס לשיתוף פעולה אזורי מזרח-תיכוני. בבסיסה של החקלאות האורגנית עקרונות ה**אחריות וההוגנות,** ושיתוף פעולה אזורי יוסיף נופך הוליסטי ויישם את העקרונות האורגניים לא רק בגידול החקלאי אלא גם בפן האנושי והפוליטי.

בנוסף, הקמת מכון המחקר דווקא בחבל תקומה ייתן יתרון לחקלאות האורגנית באזור הנגב המערבי ויהיה חלק משלים למהלך הכולל של הטמעת חקלאות חדשנית ומתקדמת באזור זה. ניתן להקים מכון מחקר שכזה בתוך מכון מחקר קיים (למשל, במו"פ גילת) ולפתחו בהדרגה.

3. **משקי מודל ("חוות מגדלור") אורגניות לפיתוח והנגשת ידע מהשטח**

חוות "מגדלור" (lighthouse farms) היא פרטיקה נפוצה בעולם לחוות דוגמא להיבטים של ייצור בר קיימא, ומשמשות חוות ניסוי אמיתיות המקדמות הבנות מדעיות של יישום עקרונות ופרקטיקות. בניגוד למו"פים, אלו חוות מסחריות שעוסקות הלכה-למעשה בפרקטיקות, מתפקדות ונבחנות מחוץ למכוני המחקר בתנאים של "החיים האמיתיים" מבחינה גאוגרפית, אקלימית, ומסחרית. בנוסף, מטרתן של חוות אלו לפתח, להפיץ ולהנגיש ידע לחקלאים.

מתוך אתר האיחוד האירופי: מעבדות חיים אורגניות וחוות מגדלורים באירופה:

*לאור תוכנית הפעולה האורגנית החדשה לאיחוד האירופי, **המכירה בחשיבות המחקר והחדשנות האורגני**, חילופי ידע על חקלאות אורגנית, בניית מערכות ידע וחדשנות חקלאות אורגניות, המחקר של **TP Organics** המבוסס על מיפוי סינון מקרים קיימים באירופה, מציג שבע מעבדות חיים אורגניות וחמש חוות מגדלור אורגניות. היוזמות הנבחרות מציגות לא רק חדשנות טכנולוגית אלא גם חברתית, כלכלית, ארגונית וממשל, תוך יישום ריבוי של גישות ומתודולוגיות ברחבי אירופה כדי למצוא פתרונות אורגניים מקומיים ולשפר את שיתוף הידע והחדשנות במגזר האורגני. בשיתוף שחקנים רבים, הם מדגימים עד כמה המגזר האורגני חדשני בשיפור שיטות אורגניות, בניית יכולת והשראה לשינוי של מערכת המזון החקלאי בכלל.*

התוצאות מצביעות על פעולות שיש לנקוט כדי לאפשר למעבדות חיים אורגניות ולחוות מגדלורים למצות את מלוא הפוטנציאל שלהן: תמיכה באירועי למידת עמיתים, השקעה בפלטפורמות מקוונות ובמדיה חברתית, פגישות של חקלאים אורגניים וקונבנציונליים, העלאת המודעות למושגי מעבדת החיים וחוות המגדלור במגזר האורגני, השקעות בקורסים והדרכות לחקלאים, הקמת רשת של שירותי ייעוץ אורגניים, ועוד.

פיתוח "חוות מגדלור" אורגניות יבוצע על ידי מענק הקמה ותחזוק של 5 חוות מגדלור באזורים שונים בארץ, ובענפים אורגניים שונים (כולל בגידול בעלי חיים). חוות אלו ייבחנו על פי ניסיון החקלאים ומאפייני המשק, ועל פי שיתוף פעולה קודם ועתידי עם מחקר אקדמי, ארגונים אזוריים, מו"פ, ארגוני מגדלים ועוד. המענק יסייע לחקלאים ביצירת פלטפורמה להדרכה והנגשה של התחום לחקלאים נוספים, אורגניים וקונבנציונליים כאחד.

בהמשך, אפשר לצפות שפיתוח חוות כאלו יאפשרו שיתוף פעולה עם פרויקטים דומים ברחבי העולם ואף תקצוב מהאיחוד האירופי, התומך בהקמת פרויקטים במודל זה.

4. חיזוק מערך ההדרכה האורגני בשה"מ

כפי שצפינו בסקירה, במשך שנים רבות ההדרכה האורגנית הייתה במיקור חוץ ונעשתה על ידי הארגון לחקלאות אורגנית בישראל. שילוב של ההדרכה האורגנית בתוך שה"מ מנגישה את הכלים והידע של החקלאות האורגנית לכלל החקלאים ומצמיחה דור של מדריכי שה"מ שמכירים את הכלים והגישה האורגנית, כך שיכולים להשפיע באופן רוחבי מבפנים על פעילות המשרד וההדרכה בו.

4.1. תקני מדריכים: הקצאת 3 תקנים למדריכים אורגניים בשה"מ - ירקות, מטעים וגד"ש, שישמשו כמדריכים אורגניים ויעסקו בהטמעת פרקטיקות מהחקלאות האורגנית בחקלאות ככלל.

4.2. לחילופין - מדריכים ב"התמחות" בחקלאות אורגנית: בנוסף לתחום ההתמחות, הענף והאזור בו הם מדריכים.

4.3. הכשרה אורגנית שנתית קבוצתית ופרטנית לכלל המדריכים: ולמתכננים של מחוזות משרד החקלאות, בשיתוף שימור קרקע במחוזות.

4.4. ימי עיון אורגניים ושילוב תכנים בתכנית ימי העיון הקיימת של שה"מ: שילוב תכנים בימי העיון בענפים השונים וגם קיום ימי עיון אורגניים ייעודיים.

5. פיתוח וסיבסוד מערך הכשרה אורגני אקדמי, מקצועי ופרטי

מתוך ההנחה שהכלים של משרד החקלאות להכשרה של חקלאים היא מוגבלת, הצעה זו עוסקת במענק/קול קורא/סבסוד גופים חיצוניים למשרד החקלאות, עבור פיתוח מערך ההכשרה וההדרכה האורגני ועבור שימור ידע. המטרה היא לפתח ולסבסד הכשרה אורגנית שתתמוך את החקלאי בכל שלבי ההתפתחות שלו - הכשרה ייעודית במוסדות האקדמית, הכשרות מקצוע, וכן הכשרות בשלבים שונים של התפתחות מקצועית. בנוסף, תחזוקה והעברה של ידע על ידי למידת עמיתים. להלן דוגמאות להצעה זו:

5.1. פיתוח הכשרה אקדמית במוסדות להשכלה גבוה: הקמת מסלול ייעודי לחקלאות אורגנית בפקולטה לחקלאות באוניברסיטה העברית או במכללת תל חי, והרחבת האפשרות לקורסים בחקלאות אורגנית במסלולים הקיימים במוסדות לימוד אלה.

5.2. פיתוח הכשרת מקצוע: למשל, הכשרה תעסוקתית מקצועית ו/או מסלול "כיתה ועבודה" של משרד העבודה, שמטרתם להגדיל את כמות המועסקים במשק. פיתוח הכשרה ייעודית לאורגני שתכלול קורס, הכשרה פרקטית והשמה.

5.3. סבסוד השתתפות בקורסים והכשרות קיימים: המופיעים בסקירה של הקורסים המוצעים כיום. בדגש על סבסוד לאגרונומים ואנשי מקצוע הנמצאים בממשק עם חקלאים רבים, למשל אגרונומים בחברות מסחריות (דשנים, זרעים וכו), מדריכים אזוריים, התארגנויות אזוריות, מדריכים פרטיים ועוד. כך יוכלו לתת שירות מיטיב גם לחקלאים האורגנים, וגם להפיץ פרקטיקות אורגניות לכלל החקלאים.

5.4. פיתוח קורסים מתקדמים בחקלאות אורגנית: מענה לחקלאים עם ניסיון ואפשרויות להדרכה מתקדמת: ברגע שיש בעלי מקצוע אורגניים, יש ליצור מנגנונים לשיפור הכישורים המקצועיים שלהם, על ידי עידוד קורסים למתקדמים.

5.5. סבסוד מפגשי מגדלים אזוריים וענפיים ללמידה מרוכזת וללמידת עמיתים, אליהם יוזמנו גם חקלאים קונבנציונליים, מדריכי שה"מ, ומתעניינים. בהובלת טוב השדה.

5.6. סבסוד ימי עיון, כנסים ומפגשים מקצועיים העוסקים בחקלאות ויצרנות אורגנית

5.7. תמיכה בפרויקט שימור ידע: איסוף מידע מחקלאים ומדריכים אורגניים ותיקים ואיסוף ידע מהעולם

עוגן אסטרטגי 4: קידום התעשייה ושרשרת האספקה האורגנית

תיאור: כיום מרבית המזון המעובד והמזון עבור בעלי חיים האורגני מיובא ממדינות שונות. בנוסף, התחרות בשרשרת האספקה קטנה מאוד ומייצרת שוק קטן ולא תחרותי.

מטרה: לתמוך בפיתוח מוצרים אורגניים בייצור מקומי, לפתח ולעודד יעילות תחרות ושיתופי פעולה בשרשרת האספקה האורגנית.

שותפים מרכזיים: יצרני מזון, סיטונאים, משרד הבריאות, משרד הכלכלה והתעשייה, ארגונים אזרחיים, קמעונאים, יבואנים ויצואנים, מסעדנות.

הצעות למהלכים מרכזיים

1. תכנית "מאיץ" לפיתוח מוצרי תעשייה אורגניים

במיוחד במדינות עם שרשרת אספקה אורגנית לא מפותחת, כמו ישראל, תמיכה ביצרנים אורגניים מוסיפה ערך בכמה היבטים - פיתוח אספקה מקומים שומרת את הכסף בכלכלה מקומית, מאפשרת ייצוא של חומרים מעובדים ולא חומרי גלם (עסק רווחי יותר מתוצרת טריה, ותביא יותר הכנסות לכלכלה הלאומית), מפתחת התמקצעות בעיבוד מזון אורגני, יוצרת מזוון מוצרים מקומיים זמינים בשוק, ומעודדת ריבונות מזון והפחתה של התלות בפריטי מזון מעובדים מיובאים.

תמיכה כספית בחדשנות ופיתוח בענף המזון האורגני, תינתן לחברות מסחריות ייצור מזון ויכולה לכלול תמיכה בפיתוח מוצרים, תמיכה בהתאמת המפעל לקו ייצור אורגני, תמיכה בהשתתפות של חברות בירידים ותערוכות בארץ ובעולם, הפצת והנגשת ידע בנושא, ועוד. בדרך כלל, תמיכה כספית כזו אינה ייעודית לאורגני, אך מועמדים אורגניים לתמיכה הקיימת מקבלים עדיפות גבוה יותר למענקים. יש מדינות שבוחרות לסבסד באופן ייעודי יצרנות מזון אורגנית.

בדנמרק, קבוצת פיתוח מוצרים אורגניים במשרד הכלכלה המקומי היה כה מוצלח שבמשך שלוש שנים במימון של כ-672,000 אירו לשנה יצר תרומה של 230 מוצרים חדשים ב-50 חברות קטנות, עם צמיחה של כ-62 מיליון אירו ו-25% עלייה ביצירת מקומות עבודה.

בתכנית כזו ניתן לתמרץ מוצרים מסוגים שונים - מוצרים צמחיים עתירים בחלבון, מוצרים המבוססים על שיטות מסורתיות מקומיות, מוצרים המבוססים על גידולים ייחודיים (למשל- לחמים מחיטת לחם עתיקה), ולבחור להתמקד במוצרים עם פוטנציאל מסחרי גבוה לשיווק בשוק המקומי ולהחליף מוצרים מיובאים.

במידה ויש תכנית קיימת של משרד הכלכלה/הרשות לחדשנות/ברשויות המקומיות, יש להתאים את תנאי הסף בתכנית ואף לתעדף את היצרנים האורגניים.

1.1. <u>תמיכה בפיתוח מוצרים אורגניים בעזרת שירותי ייעוץ והדרכה</u>: ייעוץ מקצועי לפיתוח מוצרים, סדנאות לחקלאים ויצרנים אורגניים (קטנים וגדולים) בנושא הכרות עם התקן לעיבוד מזון אורגני, אריזות, אחסון, שיווק ומיתוג מוצרים אורגניים ופוטנציאל בשוק, עם מומחים לפיתוח מוצרים ומומחי שיווק אורגני בינלאומיים.

1.2. <u>תמיכה בהשקעות לפיתוח קו ייצור אורגני</u>: תמיכה ייעודית להסבת קו הייצור לאורגני.

1.3. <u>תמיכה בהשתתפות בירידים ותערוכות בארץ ובעולם</u>

2. מענקים לקבוצות בפיתוח שרשרת האספקה האורגנית

תכנית מענקים פרויקטים לפיתוח שרשרת האספקה האורגנית תומכת בפיתוח שרשרת האספקה, מעודדת איכות ותחרותיות בשוק המקומי והעולמי, מעודדת שיתופי פעולה בין בעלי עניין שונים בשרשרת האספקה האורגנית ופותרת בעיות וצווארי בקבוק מהשטח. בנוסף, תמיכה כזו מאפשרת הגדלה של יעילות שרשרתה אספקה הקיימת, ובעזרתה ניתן לתעדף ענפים ספציפיים.

תמיכה כזו צריכה להתקיים רק עד השלב שבו התחרות מספקת, המערכת עובדת והשוק גדול מספיק בכדי שהמערכת תתפקד בפניה עצמה. התכנית צריכה להיות גמישה, מכיוון שצווארי בקבוק חדשים צצים כשהשוק הולך ומתפתח. בנוסף, תמיכה בפרויקטים כאלו מעודדת השקעות של החברות עצמן והשקעות חיצוניות, ואדוות ההשפעה שלה יכולות להיות משמעותיות.

בפרויקטים אלו מענקים יוענקו לצוותי עבודה שיכללו חוקרים, חקלאים, סיטונאים, יצרנים וקמעונאים בעלי עניין, שמציעים תכנית מחקר ויישום שיענה על בעיה ספציפית בשרשרת האספקה האורגנית, וביניהם גורם מרכזי המוביל את הפרויקט מנהל אותו מבחינה ארגונית ותקציבית.

מענקים לפרויקטים כאלו יוכלו לפתור, לדוגמא, את הבעיה הנוכחית של יצירת מחזור זרעים אורגני רווחי בגד"ש, ולתמוך אותו בפתרונות מקצועיים ומסחריים. דוגמאות אפשריות לפרויקטים:

3. <u>פער ההיצע והאיכות האורגני בעונת הקיץ</u>: כפי שציינו בתוכנית זו בפרק 5.6 בחלק על השוק האורגני המקומי, בחודשי הקיץ קיימת בעיה באספקה של ירקות, ירק ופירות אורגניים. יש אפשרויות שונות לפתרון הבעיה - השקעה בחממות עם מערכת מיזוג, פיתוח זנים מותאמים לגידול אורגני ומפגינים עמידות לחום, השקעות בפיתוח משקים באזורים שיכולים לספק מוצרים אלו, ועוד.
4. <u>גידול מקומי של מזונות גסים וגרעינים להזנת בעלי חיים</u>: פרויקט המחבר בין הגד"שים לבין מגדלי בעלי החיים ליצירת שרשרת אספקה מקומית של מזון אורגני.
5. <u>גידול ואספקת דגנים וקטניות אורגניים</u>: איתור צרכים של התעשייה המקומית בחומרי גלם כמו חיטת לחם, סויה, שומשום, קינואה, קצח, כוסמין ועוד, וחיבור לקבוצת מחקר, חקלאים, וקמעונאים בכדי לתת ליצרנים וגם לקמעונאים במוצרים כמו טחינה, לחם, טופו, דגנים ועוד. כרגע חומרי הגלם שלהם מיובאים, וכפי שראינו בפרק בנושא סחר, הסכמי הסחר האורגניים נמצאים בנקודת מפנה ועשויים להיות קשיים ביבוא האורגני של חומרי גלם אלו מהמדינות שכרגע מספקות אותם.
6. <u>גידול ושיווק כותנת פימה אורגנית</u>: כפי שנסקר בתכנית, כותנת הפימה האורגנית יכולה להיות מנוע צמיחה משמעותי בגד"ש האורגני, אך היא חווה בעיות בכל שרשרת האספקה - בעיות מקצועיות בגידול, בעיות לוגיסטיות בעבודה עם המנפטות, בעיות ביישום תקן GOTS, בשיווק התוצרת, ועוד. תמיכה בפרויקט כזה ובשותפים השונים בו - חוקרים, חקלאים, מועצת הכותנה, מדריכים ויועצים, מנפטות וחברות הפיקוח- תביא יחד את כל השותפים ותאפשר מקסום של הפוטנציאל הגדול בפרויקט (פרויקט דומה נעשה בקירגיסטן בין השנים 2003-2015).
7. <u>יצירת מותג אורגני למגדלי זית בחקלאות בעל</u>: פרויקט שיחבר בין מגדלי זית בחקלאות בעל, מדריכים ויועצים, חברות הפיקוח, משווקים וקמעונאים. פרויקט כזה יכול לייצר פרמיית הכנסה משמעותית למגדלים, לסייע להם בהסבה לאורגני ולהשפיע על ממשק הגידול בשטחים נרחבים.
8. <u>התאגדות לולנים אורגניים להקמת מכון מיון עצמאי</u>

<u>עוגן אסטרטגי 5: הרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני</u>

<u>תיאור:</u> ברחבי העולם הביקוש לתוצרת אורגנית הולך ועולה, ואילו ישראל מדשדשת מאחור. אחת הסיבות לכך היא המודעות הנמוכה של צרכנים ליתרונות התוצרת והגידול האורגני, מיתוסים על איכות, נראות ונגישות מזון אורגני, ומחסור בהשקעה מערכתית בתחום של שיווק והעלאת מודעת, שהוא כלי מוכר וחשוב לפיתוח השוק ברחבי העולם. קידום הכלים, ההכשרה והמקצועיות של החקלאי האורגני לא ישאו פרי אם בהגיעו למכירת התוצרת, יתקל בצרכן שאינו מודע או בשוק בסטגנציה.

יש חשיבות בבחירת הגופים שיעסקו בפרסום של תוצרת אורגנית. גופים העוסקים במקביל גם בשיווק תוצרת אורגנית וגם בשיווק תוצרת קונבנציונלית, נתקלים בבעיה מהותית - פרסום של מוצרים אורגניים עשוי להאיר באור שלילי מוצרים קונבנציונליים, שלרוב מהווים המרכיב העיקרי בהכנסה של אותם גופים.

גישה זו אינה בהכרח נכונה וניתן לשווק תוצרת קונבנציונלית באופן חיובי, אך היא נפוצה בקרב הגופים המסחריים וגם במועצת הצמחים, העוסקת בשיווק של תוצרת חקלאית טרייה. על כן, יש לסייע לגופים המסחריים בפרסום חיובי של תוצרת אורגנית, באופן שלא יפגע בתדמית של כלל המוצרים שהם מוכרים, ובמקביל לעבוד ולתמוך עם גופים שעוסקים בשיווק/קידום הענף האורגני באופן בלעדי, ואינם נתקלים בקונפליקט זה.

מטרה: לפתח את השוק המקומי ושוק היצוא ולהגדיל את המודעות והביקוש בקרב צרכנים.

1. פיתוח תשתית וכלים להרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני

הנתונים כיום לגבי השוק הפרטי, הן ברשתות השיווק והן במכירה הישירה, מוגבלים. הידע על הצרכן האורגני מוגבל ומבוסס בעיקר על השערות, ובנוסף חסרים כלים למעקב ומדידה אחר היבוא (אין פריט אורגני במכס) והצריכה האורגנית בישראל. בנוסף, יש לפתח אסטרטגיה שיווקית מרכזית שתסתמך על הממצאים בשטח שתוביל את השיווק בתכניות ממשלתיות לשוק המקומי, ותשמש גם את הקמעונאים והחקלאים העוסקים במכירה ישירה.

8.1. הקמת צוות פיתוח שוק: בכדי להוביל את התכנית בתחום זה, מומלץ להקים צוות שיכלול שותפים מכלל שרשרת האספקה וכן מומחים מהארץ והעולם, ובנוסף שותפים **ממשרד הבריאות והמשרד להגנת הסביבה** שהם השותפים הטבעיים למהלך זה (אגף התזונה במשרד הבריאות מעורב בבניית תכנית זו ומעוניין להיות שותף פעיל).

8.2. סקר שוק להכרת הצרכן ומגמות בצריכה האורגנית בישראל: יש לבצע סקר שוק מקצועי ונרחב שיכלול שאלונים וכן קבוצת מיקוד צרכנים, בכדי לבחון לעומק את המניעים, החסמים והתפיסות של הצרכן על המוצר האורגני, ומכך להסיק לגבי הפעולות בתחום זה. מומלץ לפנות לחוקר בפקולטה לחקלאות ו/או שותפים בינלאומיים ליישום הצעה זו.

8.3. פיתוח כלים למעקב ומדידה: יש לפתח אמצעים למעקב ומדידה אחר התפתחות השוק בכדי למדוד את השפעת תכנית זו ולקבל תמונה מהימנה על המתרחש בשטח.

8.4. פיתוח אסטרטגיה שיווקית מרכזית: לקידום הצריכה האורגנית בשוק המקומי. למשל, בחינת שינוי הסימול האורגני (להלן), גיבוש סלוגן, קביעת שבוע/חודש אורגני, ועוד.

8.5. בחינת שינוי הסימול האורגני: כפי שהוצג, הלוגו הנוכחי של PPIS בתוספת הלוגו של חברת הפיקוח אינו עונה על המטרה שלו בצורה מוצלחת, וכן תופס מקום יקר על האריזה של המוצרים (שני לוגואים במקום אחד). שינוי שיטת הסימול יכול להיות סימן ליציאה לדרך חדשה ביחס של משרד החקלאות לאורגני, וגם בהנגשה של הסימול לצרכן. עם זאת, במרץ 23 החברה הגדולה ביותר לפיקוח אורגני איבדה את הסמכתה מה שגרם לכ-50% מהעוסקים האורגניים לשנות את התוויות ולהחליף את לוגו חברת הפיקוח בחברה אחרת. המהלך גרר עלויות רבות, ולכן החלפת הלוגו דווקא עכשיו יכול להביא להתנגדות רחבה מהעוסקים האורגניים. אם יוחלט לשנות את הסימול, יש לעשות זאת בהקדם האפשרי, בגלל הצפי בהתפתחות השוק האורגני וגדילה במספר העוסקים.

2. הזנה ורכש ציבורי

כפי שצוין הזנה ציבורית היא אסטרטגיה רווחת עם מקרי בוחן מוצלחים ונחקרים לקידום החקלאות האורגנית בעולם. אחד מיתרונותיה הגדולים הוא "צדק חלוקתי", הנגשה של מזון אורגני בריא לשכבות אוכלוסייה חלשות. בנוסף, להזנה הציבורית אפשרות להגדיל את היצרנות באופן משמעותי וגם לייצר

אימפקט תודעתי, חינוכי ושיווקי. הזנה ציבורית עונה על מטרותיהם של מספר משרדים ממשלתיים וכן ארגונים אזרחיים העוסקים בחקלאות אורגנית, תזונה ובריאות, ולכן יש לייצר מסגרת שתאפשר עבודה בין משרדית ועם שותפים מהחברה האזרחית. כפי שנסקר בפרק 5.5.6, משרד הבריאות ומשרד החינוך כבר שותפים ומקדמים במקביל מהלכים אלו.

2.1. <u>מינוי רפרנט/ית מהמשרד לנושא הזנה ציבורית והקמת צוות עבודה בין-משרדי</u>: בגלל החשיבות וגודל ההשפעה הצפוי של ההזנה הציבורית על הייצור והצריכה האורגנית, מומלץ למנות אחד/ת מעובדי המשרד הקיימים באגף רלוונטי כאחראים על הקשר בין משרד החקלאות למשרד הבריאות, החינוך, והגנת הסביבה, וכן ארגוני מגדלים, ארגונים אזרחיים וחברות הסעדה, לקידום פרויקטים של הזנה ציבורית.

2.2. <u>תמיכה בייצור ועמידה ביעדים של פרויקטים של הזנה ציבורית</u>: כרגע בפרויקט ההזנה הלאומי של משרד החינוך, ובמכרז הירוק של משרד הבריאות בנוגע לבתי חולים ומשרדים ממשלתיים.

3. הגדלת הצריכה הביתית בשוק המקומי

הגדלת הצריכה הביתית של מוצרים אורגניים היא מהגורמים המרכזיים להגדלת הצריכה האורגנית. צווארי הבקבוק העיקריים לגידול בצריכה הביתית של מוצרים אורגניים, היא **זמינות** מוצרים בערוצי המכירה השונים, **מודעות** צרכנים ליתרונות בצריכה אורגנית, ו**אטרקטיביות** המוצר בהיבטי מחיר ואיכות.

קמפיינים לחינוך צרכנים הם מנגנון חשוב בהעלאת מודעות צרכנים למוצרים אורגניים. עם זאת, במיוחד בשווקים קטנים ומתפתחים- כמו אצלנו בישראל, **לתעשייה האורגנית עצמה אין מספיק משאבים** כדי לממן קמפיינים המוניים של העלאת מודעות וחינוך ציבורי, שעשויים להיות יקרים מאוד.

בכלכלת שוק, מידע חסר לקונה הוא הסיבה העיקרית לכשל שוק, וההערכה היא כי זו אחת הבעיות המרכזיות בשוק האורגני בישראל: מבלי שהצרכנים יבינו את היתרונות מאחורי התווית האורגני, ויכירו את התווית האורגנית, השוק האורגני פועל ברמה לא אופטימלית. משום שצריכה אורגנית עוסקת בבריאות הציבור, כמו גם בחקלאות ומוצרי מזון עם השפעה סביבתית מיטיבה, יש היגיון בהשקעה ממשלתית בהעלאת המודעות לצריכה של ענף זה. בנוסף, משום שמעל 98% מהתוצרת הטרייה האורגנית מקורה בייצור מקומי, הגברת הצריכה עונה גם על המטרה של הגדלת הצריכה המקומית.

שיתוף פעולה עם המגזר האורגני הפרטי **מומלץ מאוד** בכל הנוגע לפעילויות קמפיין צרכני. שיטת פעולה נפוצה היא כזו בה ארגון המטריה האורגני (ארגון מגדלים/יצרנים) מנהל את הקמפיינים. המשרד הממשלתי הרלוונטי ותורמים חיצוניים פוטנציאליים מממנים את הקמפיינים במימון משותף, וחברות מהתעשייה האורגנית המקומית תורמות מימון. תמיכה ממשלתית יכולה לתמרץ ולמנף תרומות פרטיות - בקנדה, למשל, מימון ממשלתי על סך 400,000 אירו הושלם על ידי 600,000 אירו מהמגזר הפרטי.

בשנת 2023 נעשה ניסיון של ארגון טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל שהוא הגוף היציג של המגדלים והעוסקים האורגניים, לגייס את הקמעונאים, הסיטונאים והמשווקים האורגניים המשמעותיים לפרויקט מסוג זה. כל עסק תרם סכום צנוע והתשתית לפרויקט הוקמה, אך הופסקה בעקבות תחילתה של מלחמת חרבות ברזל. בנוסף, הפרויקט נתקל בקשיים מכיוון שהשוק האורגני קטן וכרגע המשאבים בו דלים, ועם הסכומים שניתן לגייס ללא תמיכה ממשלתית/פילנתרופית משמעותית התקשו לייצר אימפקט משמעותי בקרב קהל הצרכנים.

עידוד הצריכה הביתית היא פעולה משלימה ומשמעותית לכל הפעולות שייבחרו ב-5 העוגנים שבתוכנית. בגלל הצורך בדיוק פעולות אלו, מומלץ להקצות תקציב לשיתוף פעולה עם מכון המחקר FIBL העוסק בפיתוח והטמעה של פרויקטים להעלאת מודעות ציבורית אורגנית ברחבי העולם.

3.1. קמפיינים ממשלתיים לקידום מכירות של תוצרת אורגנית טרייה: הקמפיינים יתבססו על האסטרטגיה השיווקית המרכזית שתפותח. רעיונות לקמפיינים - הכרות עם הסימול האורגני ומאגר ההיתרים האורגנים,, הנעה לפעולה על ידי אימוץ הדרגתי של תוצרת אורגנית, שבירת מיתוסים על אורגני(לא יפה, לא נגיש, חיי מדף קצרים וכו'), קידום המוצרים המשמעותיים מבחינת שאריות חומרי הדברה (למשל - ירוקים, ענבים) ואלו עם פרמיית מחיר מצומצמת, ועוד. ניתן להכריז על "שבוע אורגני" שבו מדי שנה יוגברו פעילויות קידום והעלאת מודעות.

3.2. תקצוב קמפיין אורגני מרכזי בניהול ארגון המגדלים האורגני: תקצוב חלקי של הפרויקט שהתחילו טוב השדה ב-2023 תוך התחייבותם לגייס סכום נוסף מגורמים פילנתרופים וכן מהתעשייה.

3.3. מענקי תמיכה וליווי מקצועי בפעילויות פרסום וקידום מכירות מקוון ופיזי: תמיכה בפעילויות פרסום לגופים מסחריים/עמותות/רשויות מקומיות שיקדמו תוצרת אורגנית בערוצי תקשורת שונים, פודקאסטים, הקמת אתר עם מידע והנגשה של נקודות מכירה, תמיכה באירועי טעימות ותערוכות אורגנים, בהשתתפות בירידים ותערוכות בארץ, הפצה והנגשה של ידע לקמעונאים, קידום פרויקטים של צריכה אורגנית במגזר המסחרי (אחריות תאגידית), קיום תחרות שנתית ל"חקלאי האורגני המצטיין" או "מוצר אורגני המצטיין של השנה", ועוד. את מענקי התמיכה ילוו אנשי מקצוע מהארץ והעולם, בכדי לדייק את המסרים ולמקסם את ההצלחה שלהם.

3.4. מענקי תמיכה וליווי מקצועי בפיתוח מיזמי שיווק שיתופיים ויוזמות מקומיות כמו שווקי איכרים אורגניים: שווקי איכרים משרתים בצורה מוצלחת חינוך של צרכנים בנוגע לחקלאות אורגנית, ומתכתבים עם שאר המסרים הקשורים לצרכנות אורגנית: הפחתת טביעת הרגל הפחמנית, מקומיות, כלכלה מעגלית. תמיכה בעסקים, ארגוני מגדלים, התאגדויות ורשויות מקומיות לקידום הקמת שוק איכרים אורגנים ו/או הטמעת חקלאים אורגניים בשווקים קיימים מגדילה את נקודות המכירה והגישה לעוד צרכנים וכן את המודעות.

3.5. הכשרה אורגנית לציבור מקצועי (דיאטנים/ות, רופאים): שיתוף פעולה עם משרד הבריאות

3.6. קידום החקלאות האורגנית בשיתופי פעולה של המשרד עם גופים חיצוניים: לדוגמא, שילוב אורגני בפיילוט של משרד החקלאות עם TNS. זהו פיילוט להגדלת הצריכה המקומית של ירקות ופירות, חיזוק החקלאים המקומיים, צמצום אובדן המזון וחינוך צרכנים, על ידי שיווק ישיר ומכירה דיגיטלית. בפיילוט ייבחר אשכול רשויות ובו יוקמו מרכזי חלוקה/מרכז חלוקה אחד בתחום המועצה, אליו תגיע התוצרת של החקלאים ומתנדבים יחלקו לסלים. ניתן לשלב עבודה עם חקלאים אורגניים ולהנגיש תכנים בנושא באתר, במרכזי החלוקה, ובמסרים לתקשורת.

4. קידום היצוא

הגדלת הייצוא של מוצרים אורגניים היא דרך עבור מדינות להרוויח מטבע חוץ ולשפר את מאזן המסחר. הייצור האורגני יכול לעזור למדינות לעבור לייצוא של מוצרי פרימיום על בסיס איכות, גורם רלוונטי למדינה קטנה כמו ישראל שאין לה יתרונות מבחינת כמות או עלות ייצור. בנוסף, תמיכה בייצוא חשובה משום שהיא מנוע צמיחה מרכזי בשוק המקומי, מעלה את הביקוש לתשומות אורגניות, ומעלה את האיכות של הגידול. על כן יש להשתמש בכלים הקיימים של המשרד כדי למקסם את ערוצי הסחר הקיימים לקידום הענף האורגני.

תוניסיה, לדוגמא, הגדילה את ערך היצוא האורגני מ-7 מיליון אירו ב-2004 ל-35 מיליון אירו ב-2008, ולכ-140 מיליון אירו ב-2015. השינוי מייצג שיעור צמיחה ממוצע של 30% בשנה במהלך העשור, ונבע ממדיניות ממשלתית מאוד פרו-אורגנית, שהתמקדה מאוד בתחום היצוא האורגני.

בקונטקסט הפוליטי הנוכחי, ובגלל ההיסטוריה של ישראל כיצואנית משמעותית בתוצרת טרייה אורגנית ולאחר מכן ירידה חדה בתחום, השקעה בתחום היצוא צריכה להיות ממוקדת מאוד הן מבחינת המוצרים והן מבחינת מדינות היעד. מסתמן שיעדים מבטיחים יותר ליצוא אורגני יהיו ערב הסעודית והמזרח הרחוק, ולא השוק האירופי המעודד ייצור מקומי ונמנע מתוצרת ישראלית בגלל ההקשר הפוליטי.

4.1. <u>קידום הסכמי סחר</u>: כפי שנבחן בפרק על הסכמי הסחר הקיימים, מרכיב זה חשוב בהיבט התשתית המאפשרת את הסחר האורגני. יש לוודא כי בכל הסכם סחר שעולה על הפרק או בכל נסיעה דיפלומטית של המשרד יעלה הנושא האורגני וינוסח פרק בהסכם המתייחס לענף זה. בנוסף, יש לאתר מתוך 13 המדינות איתן מתאפשר כיום סחר בעקבות ההסכם האקוויולנטי עם האיחוד האירופי את המשמעותיות שאיתן מתבצע כיום סחר (**ואינן** באיחוד האירופי), ואותן לתעדף לקידום הסכמי סחר אורגניים עד פקיעת תוקף ההסכם עם האיחוד בשנת 2026.

4.2. <u>סבסוד/מימון השתתפות באירועי סחר אורגניים בינלאומיים</u>: סוג התמיכה הנפוץ ביותר בתחום היצוא הוא סבסוד או מימון השתתפות באירועי סחר אורגני בינלאומי, כמו יריד BIOFACH השנתי בנירנברג או תערוכת Organic & Natural בדובאי. עלויות נסיעה ושטח דוכן יקרים מאוד עבור חברות קטנות שמתחילות בעסקי היצוא האורגני, וההשתתפות (עם או בלי דוכן) מאפשרות לחברות ליצור קשרים עסקיים ראשוניים בחו"ל, כמו גם לקבל ידע על המגמות והביקוש במגזר זה. ממשלות לעתים מתארגנות ומסבסדות ביתן אחד תחת דגל המדינה, אך באקלים הפוליטי הנוכחי נדמה שפעולה כזו יכולה להזיק לחברה יותר מלקדם אותה. בנוסף, משלחת של עובדי משרד החקלאות המשמעותיים בקידום תוכנית זו לתערוכות אלו יכולה לתרום רבות לקשרים הבינלאומיים ולהבנת הפוטנציאל של החקלאות והייצור האורגני.

4.3. <u>תעדוף/פקטור במענקים לפיתוח ושימור שווקים</u> כחלק מעבודת אגף סחר חוץ במשרד (כשיתוקצב - בשנים 23-2022 לא תוקצב).

4.4. <u>ליווי והנגשת ידע והזדמנויות בשוק היצוא</u>: סמינרים מקצועיים, הדרכה וייעוץ כדי לספק לשוק היצוא מידע, או לחילופין מימון לעמותות וארגונים אזרחיים לספק שירות זה. בנוסף למפגשים וליווי פרטני ניתן ליצור סקירה שנתית של המגמות העולמיות בשוק האורגני - למשל, תרגום נקודות מרכזיות מתוך הסקירה השנתית של מכון המחקר FIBL והארגון האורגני העולמי IFOAM.

4.5. <u>מימון/סבסוד מחקר שווקים מוכוון יצוא אורגני</u>: במכוני מחקר או אפילו בחברות המסחריות עצמן

4.6. <u>סיוע באימוץ תקנים רלוונטים ליצוא:</u> סיוע למגדלים ויצרנים לאימוץ תקנים הנדרשים עבור התחרותיות שלהם בשוק הבינלאומי, למשל: תקן ROC, GOTS, LEAF, DEMETER. סיוע באימוץ התקנים יהיה רק במידה ויש דרישה אמיתית מהשטח, ומסתמן שבטווח הקרוב נושא זה פחות רלוונטי. אימוץ תקנים נוספים בשוק המקומי אינו רלוונטי כרגע כלל.

<u>תהליך רוחב - תשתית משרדית לתמיכה ביישום התוכנית</u>

<u>תיאור</u>: יש לייצר תשתית שתאפשר את יישום התכנית בצורה המיטבית, תוך שימוש בידע מקצועי חיצוני למשרד. בנוסף, בתחקיר ואיסוף הידע לבניית תכנית זו, זוהו בקרב עובדי משרד החקלאות ובטחון המזון פערי ידע גדולים בקשר לחקלאות האורגנית. מרבית עובדי המשרד לא היו מודעים לכך שקיים חוק

אורגני, ולא ידעו להצביע על ההבדלים המקצועיים בין החקלאות האורגנית לקונבנציונלית. לאחר אימוץ מדיניות משרד החקלאות לקידום החקלאות האורגנית בישראל, אישור תכנית אסטרטגית ותקצובה, יש לקדם את הידע והמודעות של עובדי המשרד בתחום האורגני. בנוסף, כפי שצויין לגופים אזרחיים תפקיד משמעותי בקידום התכנית ויש לייצר תשתית ותקציבים מותאמים לכך.

מטרה: תמיכה תשתיתית ומקצועית למשרד החקלאות שתאפשר את הצלחת התכנית, והעלאת מודעות כללית בקרב עובדי המשרד.

1. הטמעה בתכנית העבודה המשרדית: הטמעת התכנית ביעדי המשרד ובמשימות הליבה, בתכנית הלאומית לבטחון מזון, וכן בתכניות העבודה של האגפים השונים. בנוסף, הטמעת התכנית בעבודה המשותפת עם המשרד להגנת הסביבה ומשרד הבריאות
2. מינוי יחידת מטה אחראית על התחום האורגני ופתיחת תקן לפרויקטור/ית לביצוע תוכנית זו: כיום, מנהלת הסמכה היא הגורם היחיד במשרד העוסק באופן יומיומי וכחלק מתכנית עבודתו בחקלאות האורגנית. עם זאת, זהו גוף שעוסק ברגולציה בלבד. בכדי שהתכנית האסטרטגית תיושם ותקודם לטווח הארוך, יש למנות יחידת מטה מבין יחידות המשרד שתוביל מדיניות ויישומה ותהיה אחראית על קידום החקלאות האורגנית ויישום התכנית האסטרטגית. מפני שהמשרד עובר שינויים מבניים ומוקמת מנהלת בטחון מזון, יש לשקול האם התחום האורגני ויישום התכנית יהיו תחת מנהלת זו, בתחום האחריות של מנהל אגף שימור קרקע וחקלאות בת קיימא, אגף אסטרטגיה, או יחידת מטה אחרת. בנוסף, יש למנות רפרנטים אורגניים ביחידות משמעותיות נוספות לענף האורגני.
3. ליווי מקצועי בהעמקת ויישום התוכנית: תקציב ייעודי לייעוץ מגורמים מקומיים ובינלאומיים, שיעבדו במקביל לגיוס שותפים ומשאבים נוספים מפילנתרופיה, האיחוד האירופי ועוד.
4. התמקצעות והיכרות עובדי משרד החקלאות עם הענף האורגני
   4.1. סדנאות TAIEX (למידת עמיתים): שיסייעו בגיבוש המדיניות והטמעת תכנית הפעולה.
   4.2. סקר לזיהוי פערי ידע בקרב עובדי המשרד: ישמש לשתי מטרות - הראשונה היא זיהוי מגמות, התנגדויות ופערי ידע בקרב עובדי המשרד כבסיס לתכנית הכרות של העובדים עם הנושא, והמטרה השנייה היא בכסיס לסקר צרכנים.
   4.3. תכנית השתלמויות וסיורים: בכללם יום חשיפה והכרות עם החוק האורגני

הצעות שנבחנו וסווגו כלא רלוונטיות לשלב זה

הצעות אלו נבחנו ונמצאו כלא רלוונטיות לשלב זה, אך עשויות להיות רלוונטיות בהמשך.

1. תקן אורגני למסעדות ופיתוח הקשר עם עולם המסעדנות
2. חיזוק הקשר עם השלטון המקומי לתמיכה במגדלים ברמה האזורית
3. פיתוח גינות קהילתיות אורגניות וקידום חקלאות אורגנית בבתי ספר חקלאיים
4. צריכה אורגנית במגזר העסקי: חיזוק שיתופי פעולה וליצור שותפויות עם עסקים המוכנים לקדם שימוש במוצרים אורגניים במסגרת מדיניות הקיימות הארגונית/אחריות תאגידית שלהם. באחריות תאגידית של חברות, ובשיתוף עם ארגונים אזרחיים העוסקים בבריאות וסביבה.
5. פיתוח ממשק אורגני באזורים ציבוריים: אותם העקרונות המיושמים בחקלאות האורגנית המסחרים, יכולים להיות מיושמים בניהול של שטחים ציבוריים (קידום של הפרקטיקה ולא של חקלאות אורגנית מסחרית עם פיקוח) - צדי כבישים ושבילים, פארקים ושמורות טבע, בוסתנים של קק"ל. חצרות בית ספר, מגרשי משחקים, מגרשי ספורט, אזורים סביב מבני ציבור, גנים

בוטניים, גדות נהר ומסילות ברזל, ועוד. פרויקטים מסוג זה מומלץ לבצע בשיתוף פעולה עם השלטון האזורי, שלו יש הכוח והאינטרס להפחית את השימוש בחומרי הדברה ולעבור לממשק ניהול שמפחית את החשיפה של תושבים לחומרים מסוכנים. לפרויקטים מסוג זה השפעה ישירה על כמות גדולה מאוד של תושבים, ובנוסף הם מכילים מרכיב של העלאת מודעות לצריכה אורגנית, לחשיפה לחומרי הדברה, ולחשיבות שמירה על הסביבה והמגוון הביולוגי. משום שפרויקט מסוג זה אינו נוגע בחקלאות וייצור מזון מסחרי, הוא אינו מתאים כפרויקט בהובלת משרד החקלאות, אך ייתכן כי פיתוח פרויקט משותף בהובלת **המשרד להגנת הסביבה ומשרד הבריאות** יוכל להועיל גם לתודעה הציבורית לחקלאות וצריכה אורגנית ולהשפיע באופן חיובי על הענף כולו.

6. <u>סבסוד מלא/חלקי של תשומות לחקלאות אורגנית</u>: סבסוד מלא/חלקי של תשומות בחקלאות אורגנית ו/או הקלות מס לרוכשים תשומות לחקלאות אורגנית היא פרקטיקה נפוצה ברחבי העולם, הן לתמיכה בחקלאות אורגנית והן להפחתת שימוש בחומרים רעילים ומסכונים בחקלאות ככלל. בכדי להימנע משימוש יתר, יש לסבסד את התשומות בכפוף לתכנית סדורה ולעמידה בתנאים שיקבעו מראש. אפשר לשקול מנגנון של סבסוד שימוש בתשומות אורגניות גם לחקלאים שאינם אורגניים, אם יוכיחו הפחתה או החלפה של שימוש בחומרים רעילים ומסוכנים אחרים, וכך להשפיע באופן נרחב על כלל החקלאות בישראל. בנוסף, אפשר לעשות זאת בעזרת מנגנון שיערב את המחוזות של משרד החקלאות ו/או רשויות מקומיות, ויתגמל ויתמרץ את האזורים בהם יראו מעבר לשימוש נרחב בתשומות אלו. התכנית יכולה להיות מלווה בפן הדרכתי-יישומי, שיעזור לחקלאים שאינם מכירים את החומרים האורגניים לרכוש ידע ולהטמיע את השימוש בהם בצורה מוצלחת. עם זאת, חשוב כי ההדרכה על שימוש בתשומות אורגניות תועבר על ידי גופים מקצועיים פרטיים המחזיקים בידע - דוגמאות מהעולם (מתאילנד, למשל) מראות כי העברת ידע על ידי הגורמים הלא נכונים, יכולה להיגמר בכישלון ובשימוש לא נכון בתשומות הנ"ל. יש לשים לב לנקודה תפיסתית משמעותית בתמיכה מסוג זה: תמיכה בתשומות אורגניות עשויה להדגיש את התפיסה **המוטעית** הרווחת בקרב קובעי מדיניות וחקלאים, שחקלאות אורגנית עוסקת בהחלפת כימיקלים בתשומות אורגניות. התפיסה **הנכונה** של החקלאות האורגנית היא שניהול אורגני צריך לשאוף דווקא למערכת שבה תשומות **נחוצות פחות**. בנוסף, יש לתמוך בתשומות אורגניות עם יעילות מוכחת: צריך להיות אימות מסוים של התשומה לפני שהיא נכנסת לתכנית הסבסוד.

8.2 בחינת ההצעות השונות ותעדוף

בחינת ההצעות השונות בכל אחד מהעוגנים ותקצובם בהתאם בוצעה במספר שלבים:

1. בוצעה **הערכה גסה לתקציב שנתי** לכל אחת מההצעות, פירוט ותקציב הוצג בטבלאות.
2. כונסה **קבוצת מיקוד** של 16 אנשים מתחומים שונים (מחקר, הדרכה, קמעונאות, חקלאות, יצרנות, ועוד), שדנה בהצעות ובחלוקת המשאבים בין 5 העוגנים. סיכום והקלטת קבוצת המיקוד להלן.
3. התכנס **צוות חשיבה** שכלל את אגף אסטרטגיה, מנהלת ההסמכה וצוות טוב השדה.
4. נערך **שיתוף ציבור מקוון** לשתי קבוצות אוכלוסייה שונות, תוצאות בהמשך.

בחינת ההצעות השונות ותעדוף

בחלק זה סקירה מרוכזת של ההצעות על פי העוגנים האסטרטגיים כפי שהוצג בפני קבוצת המיקוד וצוות החשיבה. מתוך הצעות אלו עלו ההצעות שנבחרו כדחופות, ישימות ובעלות השפעה רחבה ביחס לחסמים, לניתוח SWOT, ליעדים ולמטרות שנבחרו.

עוגן 1: תמיכה בחקלאי האורגני בהסבה, התרחבות והתמדה				
	הצעה	פירוט	הערכת תקציב 25	יתרונות	חסרונות
1.1	**חבילת עידוד לחקלאי בהסבה לאורגני**	• סבסוד משמעותי בעלויות הפיקוח • מימון ייעוץ עסקי ומקצועי וסבסוד קורס יסודות החקלאות האורגנית • יצירת תשתית של הדרכות מקוונות • תמיכה לדונם בהסבה, כתלות בקבלת היתר אורגני בסופה	1.5 מלש"ח שנתי + השקעה חד פעמית של 0.5 מלש"ח לתשתית להדרכות מקוונות	• תמיכה משמעותית בזמן קריטי • תקציב נמוך והשפעה משמעותית • תמיכה שמשפרת גם ידע מקצועי ועסקי ומשפרת את סיכויי ההצלחה של ההסבה	• צריך לפתח מנגנון שיגביל אנשים מלהיכנס להסבה רק כדי לקבל מענק ולא לסיים אותה
1.2	**תמיכה בעלויות פיקוח**	• סבסוד עלויות פיקוח • הסבסוד מיועד למשקים בקריטריונים נבחרים, למשל: גודל קטן-בינוני, משקים בפריפריה	0.5-1 מלש"ח	• שוויון הזדמנויות • הגדלת כמות החקלאים האורגנים המפוקחים • הגברת האמינות • תיקון העיוות המבני של תשלום על התעדה	• עשוי להשפיע לרעה על מחירי הפיקוח ככלל • אין היגיון בהפרטת הפיקוח מצד אחד, וסיבסוד שלו מצד שני
1.3	**תמיכה ישירה**	• לפי ענפים, אפשרות לתמיכה מוגברת 10-20% בזמן ההסבה	10-30 מלש"ח	• תגמול חקלאים עבור פעילות חיובים לסביבה והחברה • מגדיל תחרותיות מול אלטרנטיבת היבוא • מאפשר תמיכה בענפים ספציפיים לפי השלבים השונים של התפתחות השוק • תמריץ משמעותי בתקופה בה הביקוש גדל	• דורש תקציב משמעותי, ועליה מתמדת בתקציב עם העלייה בשטחים • עשוי לגרום לחוסר איזון בין ביקוש להיצע • מתודה נפוצה במדינות המציעות בתמיכות ישירות כחלק ממדיניות
1.4	**תמיכה בהשקעות בפיתוח והרחבת משקים אורגניים**	• סבסוד השקעות במשקים אורגניים ו/או תעדוף בהלוואות בריבית מופחתת וזיכוי מס • תמיכה בהשקעות ו/או במיכון ייעודי לאורגני • התמקדות בענפים בהם צפוי גידול או שיש פער בין ביקוש להיצע	5-15 מלש"ח שנתי	• השפעה ממוקדת בכלים שרוצים לעודד שימוש בהם בחקלאות אורגנית • השקעה בענפים ספציפיים	• עשוי לגרום להשקעה בתחום שאין בו בהכרח עלייה בביקוש ולהציף את השוק
1.5	**תעדוף אורגני בתמיכות קיימות**	• על בסיס תקציבים וכלים קיימים של המשרד • פקטור 20% בתמיכות קיימות • התאמת תנאי סף ותוכן בתמיכות קיימות	ללא תקציב נוסף	• אמירה לגבי תמיכת המשרד בחקלאות אורגנית • תעדוף משמעותי בלי צורך בתקציב נוסף	• דרושה עבודה עם כל ענף בנפרד • ייתכן ודרוש חוק/רגולציה תומכת

עוגן 2: תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה				
	הצעה	פירוט	הערכת תקציב 25	יתרונות	חסרונות
2.1	**עדכון חקיקה והסרת חסמים רגולטוריים**	• עדכון תקנה צמחית, תקנת תכשירים, תקנת גידול בע"ח, סמלילים, ייצור קומפוסט • קידום תקנות לתחומים שאינם מכוסים (יין, חקלאות מים)	תעדוף בייעוץ המשפטי של הגנת הצומח ו/או outsourcing	• פעולה הכרחית להתפתחות האורגני.	• לא בהכרח יפתור את הצוואר בקבוק שנוצר בייעוץ המשפטי
2.2	**הסרת חסמים רגולטריים במכירה במשק**	• החרגת/הסדרת רגולציה של מכירה ישירה של תוצרת חקלאית במרחב המשק	לא דרוש תקציב נוסף	• רלוונטי לא רק למשק האורגני. • תמיכה במשקים קטנים ובינוניים ובמכירה ישירה	• ישימות נמוכה
2.3	**התאמת גורמי ייצור בייצור האורגני**	• התאמת מקדם עובדים זרים • פקטור פיצויים בעתות משבר (מס רכוש) • פוליסת ביטוח אורגני בקנ"ט	דרושה הערכת תקציב		• בגלל העלייה בכמות העובדים הזרים, נעשה פחות רלוונטי
2.4	**זמינות תשומות אורגניות**	• ייזום רישוי תכשירים • GROUPING בתכשירים אורגניים • עידוד ייצור ויבוא תשומות לחקלאות אורגנית: תכשירים, דישון, חומרי ריבוי ועוד	1 מלש"ח	• השפעה גדולה לתקציב צנוע • מעודד חברות להשקיע בחומרים אורגנים • השפעה נרחבת על כלל החקלאות ולא רק אורגני • מתכתב עם תכנית להפחתת חומרים וחוק המזון	• ישימות נמוכה מבחינת התעדוף של הגנת הצומח, ובנוסף מנגנון פעולה חדש של האגף
2.5	**עידוד ייצור קומפוסט איכותי במרחב המשק**	• תמיכה במיכון מותאם, הדרכה וייעוץ • אפשרות לעידוד קומפוסט ממקור צמחי	1 מלש"ח	• רלוונטי לא רק לאורגני • בעיה קיימת של פסולת צמחית • על סדר היום של אגף אגרואקולוגיה בשה"מ	• נושא חשוב אבל לא דחוף

עוגן 3: חיזוק משולש הידע - מחקר, הכשרה והדרכה				
	הצעה	פירוט	הערכת תקציב 25	יתרונות	חסרונות
3.1	**עידוד מחקר ופיתוח ידע במנגנונים הקיימים**	• תקציב אורגני ייעודי מדענית ראשית • ועדת מו"פ אורגני מכון וולקני • ועדה אורגנית במועצת הצמחים • תקציב אורגני בקרן שה"מ • תקצוב חלקות אורגניות במו"פים אזוריים ו/או בחירת מו"פ מוביל למחקר אורגני • משלחות מחקר לחו"ל	5-10 מלש"ח	• שילוב מחקר אורגני בתוך גופי מחקר קיימים ישפיע גם על החקלאות הקונבנציונלית	• האג'נדה של המוסדות הקיימים, ערכים וסדרי עדיפויות דומיננטיים יכולים לעכב את הפיתוח של מחקר אורגני
3.2	**הקמת מכון מחקר יישומי לחקלאות אורגנית בחבל תקומה**	הקמת מו"פ ייעודי בחבל תקומה שיעסוק בחקלאות אורגנית בתנאי מדבר ויהווה בסיס לשיתוף פעולה אזורי מזרח תיכוני	תקציב משמעותי בשיתוף מנהלת תקומה וגיוס שותפים משמעותיים נוספים	• מכון מחקר אורגני ייעודי מתמקצע בתחום ולא מושפע מאג'נדות חיצוניות • מחקר מותאם לצרכים הספציפיים של הענף • שילוב תחום חדשני בחבל תקומה • בסיס לשת"פ בינ"ל	• תקציב משמעותי ביותר • מפריד את המחקר האורגני משאר המוסדות
3.3	**משק מודל ("מגדלור") אורגניות לפיתוח והנגשת ידע**	תמיכה בהקמת 5 חוות מגדלור - חוות חקלאיות מסחריות קיימות, שיפותחו וישמשו להדגמת פרקטיקות והדרכה, באזורים שונים בארץ ובענפים אורגניים שונים	1-2 מלש"ח ל-5 חוות	• חיבור הנעשה בשטח • הפצה של הפרטיקות לחקלאות הקונבנציונלית • ליצור עוד שותפים פעילים	

	מהשטח				
3.4	**חיזוק מערך ההדרכה האורגני בשה"מ**	• הקצאת 3 תקנים למדריכים אורגניים • תקציב שנתי בשה"מ לפיתוח ידע אורגני: העמקת הידע של כלל המדריכים • שילוב תכנים אורגניים בימי עיון של שה"מ	0.5-1 מלש"ח כתלות בתקנים ותקציבים קיימים/נוספים	• הטמעת הידע האורגני המקצועי בתוך משרד החקלאות • תקציב קטן להשפעה רוחבית משמעותית	• שה"מ בצמצום, עדיף להשקיע תקציבים בתחום בהתפתחות • מצריך פתיחת תקנים חדשים/הורדה מתחומים אחרים
3.5	**פיתוח מערך הכשרה אורגני אקדמי, מקצועי ופרטי**	• תמיכה במוסדות אקדמיים וגופים פרטיים לפיתוח הכשרה אקדמית, הכשרות מקצוע, סבסוד השתתפות בקורסים, למידת עמיתים, ימי עיון וכנסים מקצועיים, ועוד.	0.5-5 מלש"ח כתלות בסעיפי תקציב אחרים	• ביזור מקורות הידע וההכשרה ותמיכה בגופים שכבר עוסקים בנושא • עידוד הקמה של מסלולים שעדיין לא קיימים	

עוגן אסטרטגי 4: קידום התעשייה ושרשרת האספקה האורגנית

	הצעה	פירוט	הערכת תקציב 25	יתרונות	חסרונות
4.1	**תכנית "מאיץ" לפיתוח מוצרי תעשייה אורגניים**	• סבסוד השקעות יצרנים • שירותי ייעוץ והדרכה ומהנדסי מזון • סבסוד השתתפות בירידים ותערוכות בארץ ובעולם	1-3 מלש"ח	• ריבונות מזון והפחתת התלות במוצרים מיובאים • יצוא של מוצרים מעובדים רווחי יותר • עידוד שיתופי פעולה בין חקלאים ליצרנים • מעודד השקעות נוספות של בעלי עניין באורגני	• עיבוד מזון לא נכלל תחת הפעילות של משרד החקלאות • פחות דחוף מהצעות אחרות
4.2	**מענקים לקבוצות פיתוח בשרשרת האספקה האורגנית**	סבסוד וליווי "קבוצות פיתוח" של בעלי עניין אורגניים (חוקרים, חקלאים, יצרנים, משווקים, סיטונאים, קמעונאים ועוד) המציעים תוכנית מחקר ויישום שמטרתה מענה על בעיה בשרשרת האספקה האורגנית. למשל, גישור על פער היצע ואיכות תוצרת טרייה בקיץ, גידול מקומי של מזונות לבע"ח, פיתוח שרשרת האספקה לגידול ושיווק כותנת פימה אורגנית, ועוד.	1.5 מלש"ח	• מענה לבעיות בשטח • מחזק יעילות שרשרת אספקה • מגביר שיתופי פעולה בין בעלי עניין • מעודד השקעות נוספות של בעלי עניין באורגני • מאפשר תעדוף תמיכה בענפים ספציפיים • משמעותי בשלב הנוכחי של שוק קטן • תקציב נמוך עם השפעה רחבה • מקסום פוטנציאל קיים	• .

עוגן אסטרטגי 5: הרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני

	הצעה	פירוט	הערכת תקציב 25	יתרונות	חסרונות
5.1	**פיתוח תשתית וכלים להרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני**	• הקמת צוות פיתוח שוק • סקר שוק להכרת הצרכן ומגמות בצריכה האורגנית בישראל: • פיתוח כלים למעקב ומדידה • פיתוח אסטרטגיה שיווקית מרכזית • בחינת שינוי הסימול האורגני	0.5-2 מלש"ח, יישום במיקור חוץ	• שימוש בחומרים לכלל הפעולות השיווקיות ודיוק האסטרטגיה והשקעת כספים • מעודד השקעות נוספות של בעלי עניין באורגני	• שינוי הלוגו יכול לעורר חוסר שביעות רצון ועלויות לעוסקים
5.2	**הזנה ורכש ציבורי**	• מינוי רפרנט/ית מהמשרד לנושא הזנה ציבורית והקמת צוות עבודה בין-משרדי • תמיכה בייצור ועמידה ביעדים של פרויקטים של הזנה ציבורית	כרגע לא דרוש תקציב	• השפעה משמעותית על הגדלת הביקוש בצורה ריכוזית • צדק חלוקתי של מזון אורגני • אמירה משמעותית של המדינה על תמיכה באורגני	• עשוי ליצור בעיות בשרשרת האספקה

5.3	**הגדלת הצריכה הביתית בשוק המקומי**	• קמפיינים ממשלתיים לקידום מכירות אורגני • תקצוב קמפיין אורגני בניהול אזרחי • מענקי תמיכה וליווי פעילויות פרסום וקידום מכירות • מענקי תמיכה וליווי להקמת שווקי איכרים אורגניים • הכשרה אורגנית לציבור מקצועי)דיאטנים, רופאים ועוד)	8-10 מלש"ח	• חשיפה רחבה ומשמעות בהצהרה של המדינה על תמיכה בחקלאות האורגנית	• השקעה משמעותית שיכולה להניב תוצאות אחרי פרק זמן ארוך
5.4	**קידום היצוא**	• קידום הסכמי סחר • סבסוד השתתפות באירועי סחר אורגניים בינלאומיים • תעדוף במענק לפיתוח שווקים • ליווי והנגשת ידע והזדמנויות יצוא • מימון מחקר שווקים מוכוון יצוא • סיוע באימוץ תקנים רלוונטים ליצוא	0.5-5 מלש"ח	• הגדלת הזדמנויות עבור העוסק האורגני • מיצוי הפוטנציאל של שוק היצוא והגדלת מטבע חוץ • תמיכה בהוזלת עלויות ועליה באיכות בשוק המקומי	• היה בעבר יצוא אורגני שנחלש • האקלים הפוליטי לא מעודד יבוא •

תהליכי רוחב: תשתית משרדית לתמיכה ביישום התוכנית			
	הצעה	**פירוט**	**הערכת תקציב 25**
0.1	**הטמעה בתכנית העבודה המשרדית**	• יעדי המשרד ומשימות הליבה • תכניות העבודה • התכנית הלאומית לביטחון מזון • תוכנית העם משרדי הבריאות והגנ"ס	לא דרוש תקציב נוסף
0.2	**מינוי יחידת מטה אחראית על האורגני**	• מינוי יחידת מטה • מינוי רפרנטים אורגניים ביחידות משמעותיות נוספות	ככל הנראה לא דרוש תקציב נוסף
0.3	**ליווי מקצועי בהעמקת ויישום התוכנית**	• ייעוץ מגורמים מקומי • ייעוץ מגורמים בילנאומיים	0.5 מלש"ח
0.4	**התמקצעות והיכרות עובדי המשרד עם הענף האורגני**	• סדנאות TAIEX (למידת עמיתים) עם גורמים מקצועיים מה-EU • סקר לזיהוי פערי ידע ותכנית השתלמויות וסיורים לעובדי המשרד	0.1 מלשח

9. הצעה לתוכנית 2025-2035

9.1 הצעה וגאנט לתוכנית 2025-2035

מיקוד התוכנית בשנים אלו		בניית יכולות וחיזוק התשתית המקצועית, המחקרית, הרגולטורית והניהולית וטיפול בנושאים אקוטיים			קידום המחקר וההדרכה, ובמקביל חיזוק שרשרת האספקה, תמיכה בהשקעות וביצוא וצריכה המקומית			השקעה בתחום היצרנות האורגנית ובהשקעות בפיתוח משקים אורגניים			המיקוד בטווח הזמן הנ"ל יגובש בהתאם להתפתחות התוכנית.
עוגן		**2025**	2026	2027	2028	2029	**2030**	2031	2032	2033	2034	**2035**
1	**1.1**	חבילת עידוד לחקלאי בהסבה: סבסוד ייעוץ והדרכה + תמיכה לדונם					תעריף ביניים לתמיכה לדונם		תעריף מופחת לתמיכה לדונם			
	1.4				תמיכה ייעודית בהשקעות בפיתוח והרחבת משקים אורגניים							
	1.5	פקטור 20% בתמיכות קיימות והתאמת תוכן מקצועי ותנאי סף										
2	**2.1**	עדכון תקנות צומח, תכשירים , בע"ח, יין, קומפוסט, סמלילים			כתיבה וחקיקה תקן חקלאות מים ובחינת חסמים רגולטוריים נוספים			בחינת רישוי אורגני רוחבי ו/או שינוי הסמל האורגני ו/או הסרת חסמים רגולטוריים שזוהו				
	2.2,2.3				הסרת חסמים רגולטוריים במכירה ישירה במשק			פוליסת ביטוח ייעודית לאורגני בקנ"ט				
	2.4,2.5		ייזום רישוי תכשירים וקידום GROUPING- בתכשירים אורגניים					עידוד ייצור ויבוא תשומות לחקלאות אורגנית: תכשירים, דישון, חומרי ריבוי ועוד עידוד ייצור קומפוסט איכותי במרחב המשק				
3	**3.1**	5% מתקציבי מחקר קיימים לאורגני					7% מתקציבי מחקר קיימים לאורגני			10% מתקציבי מחקר קיימים לאורגני		
	3.2,3.3		הקמת משק מודל אורגני בחבל תקומה		הקמת 4 משקי מודל אורגניים נוספים ברחבי הארץ בענפים שונים				הקמת מו"פ אורגני ייעודי או כחלק מאחד המו"פים הקיימים			
	3.4	תקציב שנתי לפיתוח ידע אורגני בשה"מ והטמעת תכנים בימי עיון וכנסים										
	3.4		תקן הדרכה וניהול תחום מטעים אורגני			תקן הדרכה וניהול תחום גד"ש אורגני						
	3.5		תכנית הכשרה להדרכה וייעוץ אורגני				פיתוח מערך הכשרה אורגני אקדמי, מקצועי ופרטי					

עוגן		2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
מיקוד התוכנית בשנים אלו			בניית יכולות וחיזוק התשתית המקצועית, המחקרית, הרגולטורית והניהולית וטיפול בנושאים אקוטיים		קידום המחקר וההדרכה, ובמקביל חיזוק שרשרת האספקה וקידום היצוא והצריכה המקומית		השקעה בתחום היצרנות האורגנית ובהשקעות בפיתוח משקים אורגניים					המיקוד בטווח הזמן הנ"ל יגובש בהתאם להתפתחות התוכנית.
4	4.1,4.2				פיתוח שרשרת אספקה אורגנית				תכנית "מאיץ" לפיתוח מוצרי תעשייה אורגניים			
5	5.1,5.3		פיתוח תשתית וכלים להרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני				קמפיינים להכרות עם הסימול האורגני והגדלת הצריכה הביתית בשוק המקומי + פיתוח כלים למדידה והערכה של השוק האורגני					
	5.2		מינוי רפרנט/ית לתחום הזנה ורכש ציבורי והקמת צוות בין-משרדי לנושא		שיתוף פעולה עם משרדי החינוך, בריאות וסביבה לקידום הזנה ורכש ציבורי אורגני							
	5.4		גיבוש תוכנית ייעודית לקידום יצוא אורגני וקידום הסכמי סחר רלוונטים		יישום תוכנית לקידום יצוא אורגני							
רוחב	0.1		הטמעה בתוכנית העבודה המשרדית									
	0.2		מינוי יחידת מטה אחראית על אורגני									
	0.3		ליווי מקצועי בהעמקת וישום התוכנית		עבודה שוטפת ליישום התוכנית, מדידה והערכה							
	0.4		התמקצעות והיכרות עובדי המשרד עם הענף האורגני									

9.2 הצעה מפורטת ותקציב לתוכנית 2025-26

הצעות שנבחרו והערכת תקציב מבוקש לשנים 2025-2026

הצעה לתוכנית אסטרטגית 2025-26					
עוגן	הצעה	פירוט	תקציב חד פעמי	תקציב שנתי	הערות
1	**חבילת עידוד לחקלאי בהסבה לאורגני**	• מימון ייעוץ עסקי ומקצועי וסיבסוד קורס יסודות החקלאות האורגנית • תמיכה לדונם בהסבה, כתלות בקבלת היתר אורגני בסופה • יצירת תשתית של הדרכות מקוונות • תכנית להכשרת מדריכים ויועצים אורגניים	הדרכות מקוונות: 0.1 מלש"ח תכנית להכשרת מדריכים ויועצים: 0.2 מלש"ח	תמיכה לדונם, הדרכה וייעוץ: 3 מלש"ח	סבסוד לפי דונם בהתאם ליחידת המטה שתבחר. יש לקבוע קריטריונים לתמיכה לפי דונם ולשקול האם להבדיל בין משק אורגני חדש לבין הרחבת משק אורגני קיים (למשל בתקרה לפי מספר דוננים), ולקבוע תנאים שיאפשרו קבלת התמיכה כהתניה בסיום הסבה. הדרכות, ייעוץ ותשתית הדרכות מקוונות יהיה באחריות שה"מ. במקביל, יש לבצע מהלכי capacity building על ידי תכנית להכשרת יועצים ומדריכים אורגניים, מפאת המחסור הקיים היום באנשי מקצוע רלוונטיים והכנה לביקוש בשנים הבאות.
1	**תעדוף אורגני בתמיכות קיימות**	• על בסיס תקציבים וכלים קיימים של המשרד • פקטור 20% בתמיכות קיימות • התאמת תנאי סף ותוכן בתמיכות קיימות	-	לא דרוש תקציב נוסף	יש להקים צוות מקצועי שיעבוד עם כל האגפים על התמיכות השונות, ושההוראה תהיה גורפת לכלל התמיכות של המשרד. התמיכה המשמעותית ביותר כרגע היא מיכון חוסך כוח אדם.
2	**עדכון חקיקה והסרת חסמים רגולטוריים**	• עדכון תקנה צמחית, תקנת תכשירים, תקנת גידול בע"ח, סמלילים, ייצור קומפוסט • קידום תקנות לתחומים שאינם מכוסים (יין, חקלאות מים)		תעדוף בייעוץ המשפטי ו/או outsourcing	סדר העדיפות שנקבע לעדכון התקנות הוא תקן סמלילים, תקן יין, תכשירים וקומפוסט, בעלי חיים, ולאחר מכן חקלאות מים. אם הבחירה היא outsourcing דרושה הערכת תקציב.
2	**זמינות תשומות אורגניות**	• ייזום רישוי תכשירים • GROUPING בתכשירים אורגניים • עידוד ייצור ויבוא תשומות לחקלאות אורגנית: תכשירים, דישון, חומרי ריבוי ועוד	0.4 מלש"ח	-	התקציב הינו לניסויי שדה ורישום. עבודה על GROUPING מדובר על עבודה פנימית של המשרד ואינה דורשת תקציב נוסף.
3	**עידוד מחקר ופיתוח ידע במנגנונים הקיימים**	• תקציב אורגני ייעודי מדענית ראשית והקמת ועדת שיפוט אורגנית - 5% מתקציב המחקר • ועדת מו"פ אורגני מכון וולקני • תקציב אורגני ייעודי בקרן שה"מ - 5% מתקציב המחקר	-	לא דרוש תקציב נוסף, 5% מתקציבים קיימים	הוחלט על הסבת תקציבים קיימים למחקר אורגני. בדגש על תמיכה בחלקת האורגנית בנווה יער, החלקה האורגנית היחידה כיום, שהתקציב שלה למחקר נגמר ב2024.
3	**הקמת משק מודל אורגני כחלק ממשקי המודל במשק תקומה**	תמיכה בהקמת משק מודל ("מגדלור") - חוות חקלאיות מסחריות קיימות, שיפותחו וישמשו להדגמת פרקטיקות והדרכה, באזורים שונים בארץ ובענפים אורגניים שונים	-	לא דרוש תקציב נוסף	ייעוד אחד ממשקי המודל המתוכננים לקום בחבל תקומה למשק מודל אורגני. בהמשך, גם במשקי המודל שיקומו במנהלת שיקום הצפון. מתקציבי מנהלת תקומה.
3	**חיזוק מערך ההדרכה האורגני בשה"מ**	• תקציב שנתי בשה"מ לפיתוח ידע אורגני: העמקת הידע של כלל המדריכים • שילוב תכנים אורגניים בימי עיון של שה"מ • תקן למדריכ/ת מטעים אורגניים		0.1 מלש"ח תקן למדריך נוסף מתוך תקציב קיים	תקציב שינוהל על ידי שה"מ.
5	**פיתוח תשתית וכלים להרחבת הביקוש והמכר בשוק האורגני**	• הקמת צוות פיתוח שוק • סקר שוק להכרת הצרכן ומגמות בצריכה האורגנית בישראל • פיתוח כלים למעקב ומדידה • פיתוח אסטרטגיה שיווקית מרכזית	2 מלש"ח		התקציב הינו הערכה בלבד. אם התקציב יספיק ניתן לכלול גם קמפיין לעידוד צריכה, המסתמך על האסטרטגיה והנתונים שנמצאו וגובשו.

5	**הזנה ורכש ציבורי**	• מינוי רפרנט/ית מהמשרד לנושא הזנה ציבורית • הקמת צוות עבודה בין-משרדי • ניסוח נייר עמדה משותף עם משרדי חינוך, בריאות, והגנת הסביבה והטמעה בתוכנית הלאומית לביטחון מזון	-	לא דרוש תקציב נוסף	מומלץ כי הרפרנט יהיה ממנהלת ביטחון מזון או מיחידת המטה שתיבחר.
5	**גיבוש תוכנית ייעודית לקידום הייצוא האורגני וקידום הסכמי סחר**	• גיבוש תוכנית ייעודית לקידום הייצוא • קידום הסכמי סחר, בדגש על כאלה המושפעים מההסכם עם האיחוד האירופי שצפוי לפוג תוקף ב-2026		0.2 מל"שח לתוכנית יצוא	
רוחב	**הטמעה בתכנית העבודה המשרדית**	• יעדי המשרד ומשימות הליבה • תכניות העבודה • התכנית הלאומית לביטחון מזון	לא דרוש תקציב נוסף	-	
רוחב	**מינוי יחידת מטה אחראית על האורגני**	• מינוי יחידת מטה • מינוי פרויקטור/ית לתוכנית • מינוי רפרנטים אורגניים ביחידות משמעותיות • הקמת צוות עבודה תוך-משרדי • הקמת צוות בין-משרדי ובניית תוכנית עם משרדי הבריאות, החינוך והגנ"ס	דרוש תקן פרויקטור/ית	-	יחידות המטה המוצעות הן היחידה לשימור קרקע ומנהלת ביטחון מזון.
רוחב	**ליווי מקצועי בהעמקת, יישום ודיוק התוכנית**	• ייעוץ מגורמים מקומי • ייעוץ מגורמים בינלאומיים	0.5 מלש"ח	-	
רוחב	**התמקצעות והיכרות עובדי המשרד עם הענף האורגני**	• סדנאות TAIEX (למידת עמיתים) עם גורמים מקצועיים מה-EU • סקר לזיהוי פערי ידע ותכנית השתלמויות וסיורים לעובדי המשרד	-	0.1 מלש"ח	
סה"כ תקציב שנתי 2025			**6.5 מלש"ח**		

9.3 הערכת תקציב ראשונית לתוכנית 2025-2035

להלן הערכת תקציב **ראשונית** על פי עיקרי התכנית והגאנט המוצע. חשוב להדגיש כי התקציב עבור 2025-2026 נבחן בקפידה, ואילו דרושה עבודת המשך להערכת מדויקת של התקציב הכולל הדרוש לתוכנית:

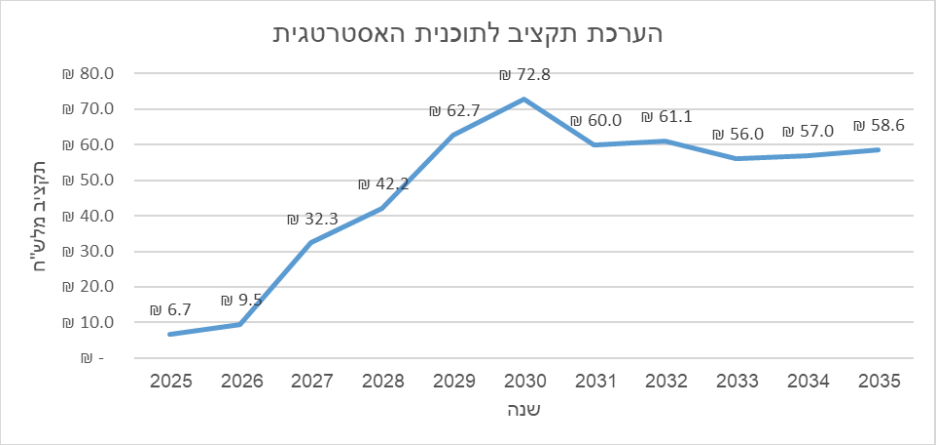
הערכת תקציב תכנית 2025-2035 (מלש"ח)																
	עוגן	1 - תמיכה בחקלאי האורגני			2 - תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה						3 - חיזוק משולש הידע					
	סעיף	1.1	1.4	1.5	2.1,2.2,2.3.	2.4	2.5	3.1	3.2	3.3	3.4	3.4	3.3	3.5	3.5
שנה	דונם	תמיכה בהסבה	תמיכה בהשקעות	פקטור 20% תמיכה	עדכון חקיקה, הסרת חסמים	ייזום וירישוי תכשירים, GROUPING	עידוד ייצור קומפוסט ותשומות	הסתת תקציבי מחקר לאורגני	משק מודל בחבל תקומה	מו"פ אורגני וייעודי	הקמת 4 משקי מודל	פיתוח ידע בשה"מ	תקנים להדרכה אורגנית	תכנית הכשרה למדריכים וייעצים	פיתוח מערך הכשרה אקדמי ופרטי
2025	46,000	₪ 3.2	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 0.4	₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 0.1	₪ -	₪ 0.2	₪ -
2026	50,080	₪ 6.0	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 0.4	₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 0.1	₪ -	₪ 0.2	₪ -
2027	57,578	₪ 11.6	₪ 8.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 5.0	₪ 0.1	₪ -		₪ 2.0
2028	69,927	₪ 17.5	₪ 10.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ -	₪ -	₪ -	₪ 5.0	₪ 0.1	₪ -		₪ 2.0
2029	87,528	₪ 17.0	₪ 12.0	₪ -	₪ -		₪ 5.0	₪ -	₪ -	₪ 10.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		₪ 2.0
2030	110,778	₪ 22.2	₪ 12.0	₪ -	₪ -		₪ 5.0	₪ -	₪ -	₪ 10.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		₪ 2.0
2031	140,062	₪ 20.4	₪ 10.0	₪ -	₪ -		₪ 5.0	₪ -	₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		
2032	177,761	₪ 25.5	₪ 8.0	₪ -	₪ -		₪ 5.0	₪ -	₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		
2033	224,206	₪ 31.4	₪ 6.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ -	₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		
2034	279,722	₪ 36.4	₪ 4.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ -	₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		
2035	339,127	₪ 40.0	₪ 4.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ -	₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ 0.1	₪ -		

		4 - תעשייה ואספקה		5 - הרחבת הביקוש והמכר				רוחב - תשתית משרדית			
		4.1	4.2	5.1	5.2	5.3	5.4	1	0.2	0.3	0.4
שנה	תקציב שנתי מוערך (מלש"ח)	מענקי פיתוח שרשרת אספקה	מאיץ לפיתוח תעשייה אורגנית	תשתית וכלים להרחבת הביקוש והמכר	רפרנט/ית הזנה ציבורית וצוות בין משרדי	קמפיינים שוק מקומי + פיתוח כלים למדידה והערכה	גיבוש תוכנית ליצוא + יישום	הטמעה בתכנית עבודה	מיבוי יחידת מטה	ליווי מקצועי וייעוץ	התמקצעות והכרות לעובדי המשרד
2025	₪ 6.7	₪ -	₪ -	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.2	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ 0.1
2026	₪ 9.5	₪ -	₪ -	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.2	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ 0.1
2027	₪ 32.3	₪ -	₪ 2.0		₪ -	₪ 2.0	₪ 1.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ 0.1
2028	₪ 42.2	₪ -	₪ 2.0		₪ -	₪ 4.0	₪ 1.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ 0.1
2029	₪ 62.7	₪ 2.0	₪ 2.0		₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ 0.1
2030	₪ 72.8	₪ 2.0	₪ 2.0		₪ -	₪ 10.0	₪ 5.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -
	₪ 60.0	₪ 2.0	₪ 2.0		₪ -	₪ 8.0	₪ 4.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -
	₪ 61.1	₪ 2.0	₪ 2.0		₪ -	₪ 8.0	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -
	₪ 56.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ 6.0	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -
	₪ 57.0	₪ -	₪ -		₪ -	₪ 4.0	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -
	₪ 58.6	₪ -	₪ -		₪ -	₪ 2.0	₪ 2.0	₪ -	₪ -	₪ 0.5	₪ -

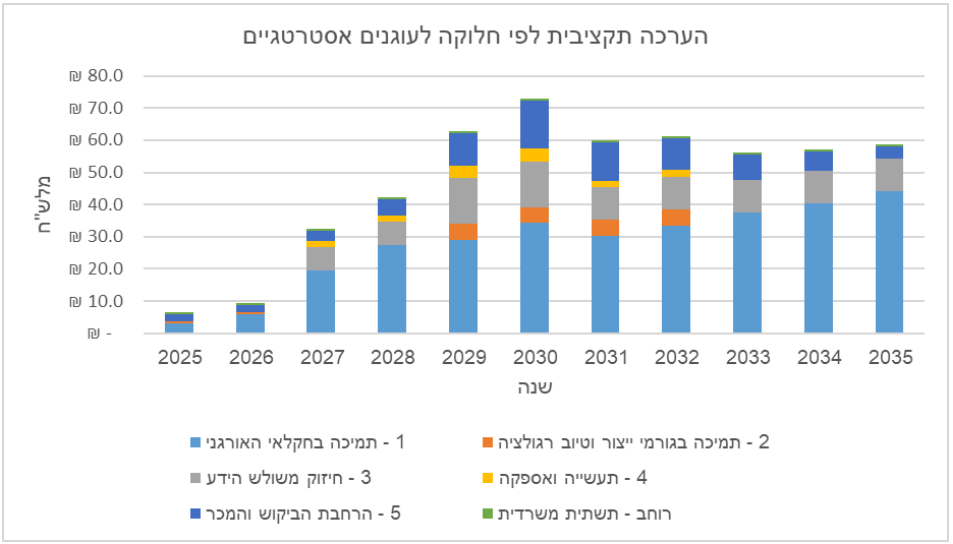
הערכת התקציב לפי עוגנים אסטרטגיים

שנה	דונם	1 - תמיכה בחקלאי האורגני	2 - תמיכה בגורמי ייצור וטיוב רגולציה	3 - חיזוק משולש הידע	4 - תעשייה ואספקה	5 - הרחבת הביקוש והמכר	רוחב - תשתית משרדית	תקציב שנתי (מלש"ח)	השקעה לדונם (₪)
2025	50,080	₪ 3.2	₪ 0.4	₪ 0.3	₪ -	₪ 2.2	₪ 0.6	₪ 6.7	₪ 133
2026	57,578	₪ 6.0	₪ 0.4	₪ 0.3	₪ -	₪ 2.2	₪ 0.6	₪ 9.5	₪ 165
2027	69,927	₪ 19.6	₪ -	₪ 7.1	₪ 2.0	₪ 3.0	₪ 0.6	₪ 32.3	₪ 462
2028	87,528	₪ 27.5	₪ -	₪ 7.1	₪ 2.0	₪ 5.0	₪ 0.6	₪ 42.2	₪ 482
2029	110,778	₪ 29.0	₪ 5.0	₪ 14.1	₪ 4.0	₪ 10.0	₪ 0.6	₪ 62.7	₪ 566
2030	140,062	₪ 34.2	₪ 5.0	₪ 14.1	₪ 4.0	₪ 15.0	₪ 0.5	₪ 72.8	₪ 520
2031	177,761	₪ 30.4	₪ 5.0	₪ 10.1	₪ 2.0	₪ 12.0	₪ 0.5	₪ 60.0	₪ 337
2032	224,206	₪ 33.5	₪ 5.0	₪ 10.1	₪ 2.0	₪ 10.0	₪ 0.5	₪ 61.1	₪ 273
2033	279,722	₪ 37.4	₪ -	₪ 10.1	₪ -	₪ 8.0	₪ 0.5	₪ 56.0	₪ 200
2034	339,127	₪ 40.4	₪ -	₪ 10.1	₪ -	₪ 6.0	₪ 0.5	₪ 57.0	₪ 168
2035	400,345	₪ 44.0	₪ -	₪ 10.1	₪ -	₪ 4.0	₪ 0.5	₪ 58.6	₪ 146

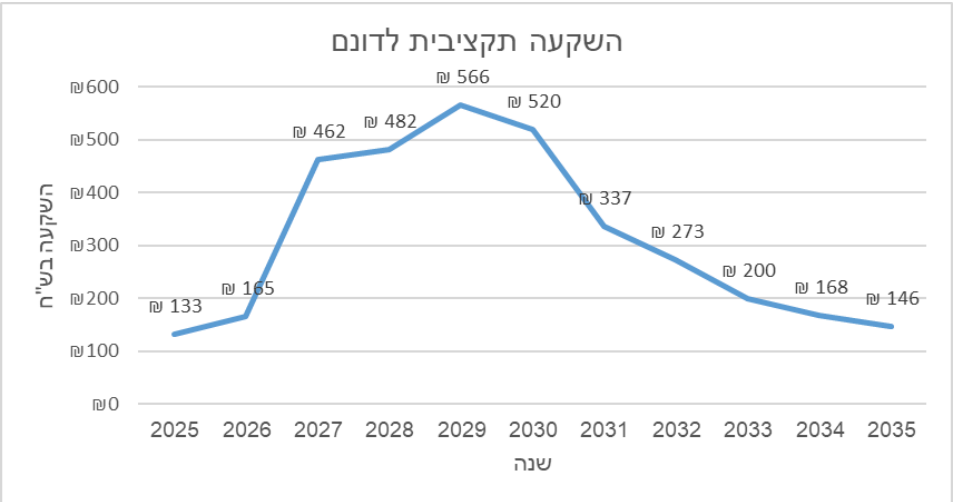
הערכת תקציב כולל לתוכנית

הערכת תקציב לפי חלוקה לעוגנים אסטרטגיים

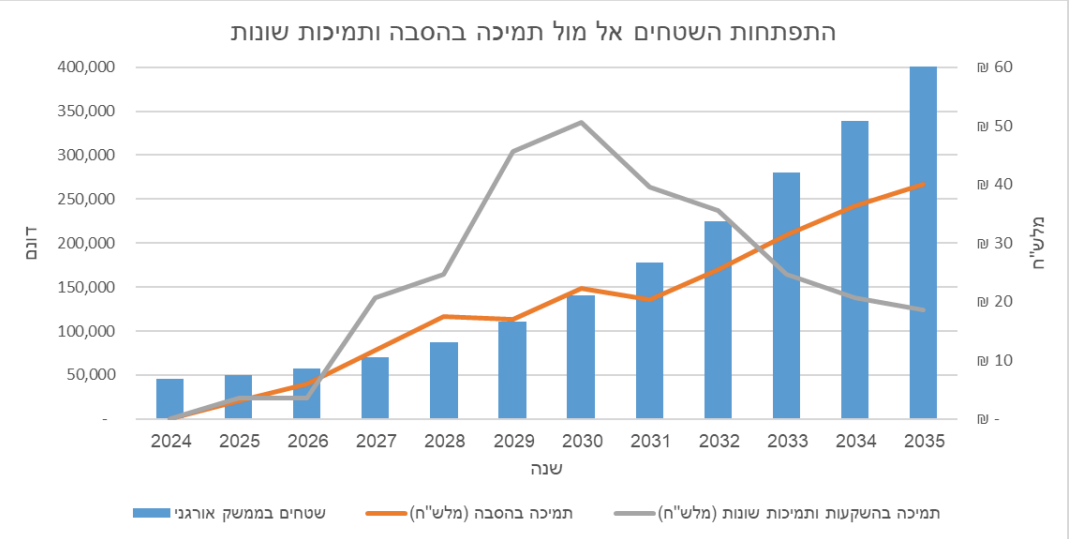

הערכת השקעה לפי דונם

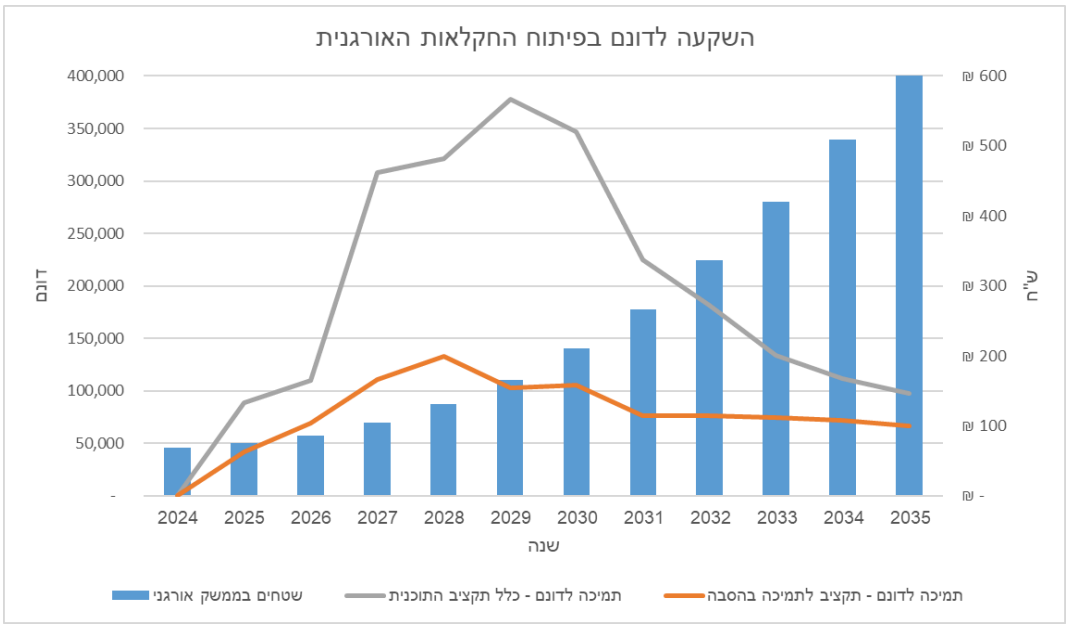

<u>התפתחות השטחים וגובה התמיכה בהסבה לאורגני ופעולות נוספות</u>

תמיכה בהשקעות ותמיכות שונות כולל את התקציב עבור כלל סעיפי התוכנית שאינם תמיכה בהסבה.

<u>השקעה לדונם בפיתוח החקלאות האורגנית</u>

10. מתווה שיתוף ציבור

מטרות:

1. איסוף נתונים חסרים
2. זיהוי מנועים וחסמים בתחומים השונים
3. תעדוף בין רעיונות ואפשרויות קיימים
4. רתימת שותפים
5. זיהוי מראש של פערי ידע והתנגדויות

קהלי יעד שאנחנו רוצים לפגוש:

1. חקלאים אורגנים, חקלאים ששוקלים הסבה לאורגני
2. חקלאים שעזבו את האורגני, חקלאים קונבנציונליים
3. יצרנים אורגניים
4. יבואנים ויצואנים, סיטונאים וקמעונאים
5. ספקי תשומות לחקלאות אורגנית
6. צרכנים
7. חוקרים ואקדמאים
8. עובדי משרד החקלאות
9. ארגוני מגדלים, רכזי ועדות חקלאיות, מועצת הצמחים, מדריכים אזוריים של ארגונים אזוריים
10. משרדי ממשלה נוספים- הגנס, בריאות

שלב א: איסוף נתונים

עיתוי: לפני הצגה ראשונית של התכנית למשנה למנכ"ל

1. תחקיר מקדים

מטרות: כלל המטרות.

קהל יעד: אנשים נבחרים מכל קהלי היעד.

אמצעי: ראיונות בנושאים שונים: היכרות עם החוק האורגני, הזנה ציבורית, סחר, כותנה אורגנית, הגדש האורגני, תשומות, הדרכה והכשרה, תקינה, אסטרטגיה, חקלאות מחדשת, פיקוח ועוד.

סטטוס: בוצעו ראיונות עם כ-25 אנשי מפתח שונים, רשימה בנספחים.

2. איסוף נתונים וזיהוי מגמות בנושא דור צעיר בחקלאות אורגנית

מטרות:

a. איסוף נתונים של גיל ומגדר בחקלאות אורגנית
b. לזהות סיבות למגמות
c. לזהות חסמים ומנועים שמושכים או מונעים מצעירים/חקלאים לעסוק בחקלאות אורגנית

קהל יעד: כלל החקלאים האורגניים, חקלאים אורגניים בגילאי 40-25, וחקלאיות אורגניות

אמצעי: א. סקר מקוון ב. ראיונות.

סטטוס: בוצע ופורסם

שלב ב: שיתוף ציבור מקוון

עיתוי: לפני הצגה ראשונית של התכנית למשנה למנכ"ל

1. איסוף נתונים בנושא מנועים וחסמים בחקלאות ויצרנות אורגנית

מטרות:
1. זיהוי מנועים וחסמים מרכזיים בכדי לתעדף בין הכיוונים השונים של התכנית
2. זיהוי כיווני פעולה ורעיונות

קהל יעד: חקלאים אורגנים, חקלאים ששוקלים הסבה לאורגני, חקלאים שעזבו את האורגני, חקלאים קונ' יצרנים אורגניים

אמצעי: שני שאלונים מקוונים באתר המשרד - אחד לקהל היעד של היצרנים, והשני לקהל היעד השיווקי/קמעונאי

סטטוס: פורסם באמצע אוגוסט באתר שיתוף ציבור של המשרד, מצורף במסמך נפרד.

שאלון לחקלאים, יצרנים וספקי תשומות: https://moag.insights.us/organicfarming

שאלון למשווקים, סיטונאים וקמעונאים: https://moag.insights.us/organicfarming2.

<u>שלב ג: מתווה שיתוף עתידי (טנטטיבי)</u>

<u>עיתוי</u>: אחרי הצגה ראשונית של התכנית ואישור המשך עבודה

1. <u>מפגש פיזי עם קהלי יעד</u>

בהתאם למענה על שאלונים מקוונים בשלב ב'.

השלב שייבנה יהיה מבוסס על שיתוף ציבור פיזי (קבוצת מיקוד/שולחן עגול/וובינר/כנס במשרד)

הצגה של עיקרי התכנית + התפצלות לשולחנות עגולים לפי נושאים

2. <u>איפיון הצרכן האורגני</u>

מטרות:
1. מיפוי מאפיינים של הצרכן האורגני מבחינת גיל, מעמד סוציו אקונומי, סיבות לצריכה ועוד
2. בדיקת מידת ההכרות של הצרכן עם המשמעות של האורגני
3. בדיקת מידת ההכרות עם הסימון האורגני
4. בדיקת חסמים ברכישה של מוצרים אורגניים

קהל יעד: צרכנים אורגניים, צרכנים שרוצים לקנות אורגני ולא עושים זאת

אמצעי: א. קבוצת מיקוד ב. סקר מקוון

שותפים: חוקר/ים מהפקולטה לחקלאות העוסקים בנושא.

3. <u>גיבוש מחזור זרעים לגד"ש האורגני</u>

מטרות: גיבוש כיוון פעולה בנושא הגדש האורגני לתכנית האסטרטגית

קהל יעד: גד"שים אורגניים משמעותיים, גדשים שרוצים/שוקלים להיכנס לאורגני, ארגוני מגדלים (טוב השדה, ארגון עובדי הפלחה), ארגונים אזוריים שעוסקים/מתעניינים באורגני (למשל משקי הדרום), לשקול אם להזמין קניינים/גורמים משמעותיים מתעשיית בע"ח אורגני

אמצעי: שולחן עגול - קבוצה הטרוגנית

שותפים: טוב השדה, ארגון עובדי הפלחה, מועצת הכותנה.

4. <u>וובינר סיכום</u>

סגירת מעגל עם המשתתפים שעברו את 2 השלבים הקודמים.

מה הנקודות המרכזיות שגילינו, מה האסטרטגיה שנבחרה, התכנית שאושרה.

רתימת השותפים שהיו שותפים בתהליך.

11. המשך גיבוש התוכנית, מדידה והערכה

תוכנית זו סוקרת באופן נרחב את החקלאות האורגנית בישראל ובעולם, את תועלותיה ואת החשיבות בהשקעה ממשלתית בענף זה. לאחר שמשרד החקלאות ובטחון המזון יאמץ **מדיניות עידוד חקלאות אורגנית וסימונה כמנוע צמיחה,** ותוכנית זו, על יעדיה, המלצות לפעולות ותקציב יאושרו, דרושות מספר פעולות להעמקה ויישום של התוכנית:

- יישום השלבים הבאים שגובשו למתווה **שיתוף ציבור.**
- גיבוש תוכנית ייעודית **לייצוא האורגני**, שתבחן לעומק את הביקושים למוצרים אורגנים ברחבי העולם ותסמן גידולים ושווקי יעד שיהיו מנוע צמיחה בתחום, בדגש על ענף הגד"ש אך גם בענפי הירקות והמטעים. תוכנית זו, בשילוב עם **תוכניות ההזנה הציבוריות** וזיהוי **ביקושים ופערים בשרשרת האספקה בשוק המקומי** יהיו הבסיס לנהלי תמיכה ייעודית בהשקעות בפיתוח והרחבת משקים אורגניים, המתוכננת לשנת 2027.
- בעזרת הצוות הבין-משרדי שיוקם, קידום החקלאות האורגנית ושימוש בה כמנוע צמיחה **בתוכניות קיימות במשרדי ממשלה מקבילים,** בנוסף לתוכניות שצוינו במסגרת תוכנית זו.
- בניית ידע ויכולות בקרב **מדריכים, יועצים, חוקרים ועובדי המשרד** שיתמקדו בתחום האורגני כבסיס להתפתחות הענף.
- בחינה וניתוח של **סיפורי הצלחה בחקלאות האורגנית הישראלית** מהענפים השונים וניתוח מקרי הבוחן להסקת מסקנות נרחבות.
- העמקת **שיתופי פעולה בין-לאומיים** עם הארגון האורגני העולמי IFOAM, השתתפות בכנסים ותערוכות, שיתופי פעולה עם גופי המחקר האורגני כמו FIBL, THUNEN, ועוד.
- המשך עבודת ייעוץ מקצועית עם **טוב השדה ועם יועץ בין-לאומי** לגיבוש והטמעת התוכנית.
  הקמת **קבוצת בעלי עניין** שתספק מידע ומשוב על התקדמות התוכנית בעת מימושה.
  חיזוק שיתוף הפעולה והתמיכה בשותפים אסטרטגיים מרכזיים, ובפרט טוב השדה, הארגון לחקלאות אורגנית בישראל, כגוף יציג של המגדלים והעוסקים האורגניים, כגורם הידע המשמעותי ביותר בתחום, כגורם מרכזי בקשר עם המגדלים והעוסקים, יצירת קשרים בין לאומיים, ועוד.

בנוסף, יש לפתח ולהטמיע **כלים למדידה והערכה** בכדי לעקוב אחר הצלחת התוכנית והיעדים שהוגדרו, ולגבש תוכנית וגאנט שיכלול את פיתוח כלים אלו, והשימוש בהם:

- מעקב אחר **יבוא מוצרים אורגניים** והפרדת הסימון שלהם במכס.
- כלים להערכת **שווי והרכב השוק** האורגני המקומי, על כל ערוציו.
- כלים להערכת **מחירים בשוק האורגני** בכדי לעקוב אחר מגמת עליה/ירידה עם התקדמות התוכנית.
- כלים להערכת **דעת קהל ומגמות בצריכה** של הצרכן בשוק האורגני.
- סיום הטמעת השטחים האורגניים **במערכת ה-GIS** הממשלתית והטמעת השימוש בהם.

12. סיכום

כפי שנסקר בתוכנית, ממשלות ברחבי העולם מקדמות בצורה אקטיבית ומשמעותית את החקלאות האורגנית כמנוע ליצירת קיימות סביבתית, בריאותית וכלכלית לייצור מזון, לטווח קצר, בינוני וארוך. החקלאות האורגנית צריכה ויכולה לשמש כמנוע צמיחה **גם עבור החקלאות הישראלית,** הן בייצור לשוק המקומי והן ביצוא.

ארבעת העקרונות של החקלאות האורגנית - **סביבה, בריאות, אחריות והוגנות** מעוגנים בפרקטיקה שמוכיחה ומאפשרת חקלאות ויצרנות מסחרית. הגדלת הקרקע החקלאית בממשק אורגני ל-10% מכלל שטחי החקלאות הישראלית בטווח של עשור, הינו **יעד שאפתני אך ריאלי**, ויש תקדימים במדינות ברחבי העולם לשינויים בסדרי גודל כאלו בטווחי זמן דומים, תוך השקעה באסטרטגיה ובתקציבים התומכים את התוכניות והיעדים, וכך בבניית תשתית של ידע והון אנושי לקידום המהלך.

מהניסיון שנצבר ברחבי העולם בתנועה האורגנית בעשרות השנים האחרונות, וגם ב-40 השנים האחרונות בישראל, פיתוח החקלאות האורגנית ומימוש הפוטנציאל שלה דורש **מדיניות ברורה של משרד הממשלה הרלוונטי** וצעדים אקטיביים לקידום התחום.

זמן זה, בו מדינת ישראל שרויה במשבר, טומן בתוכו הזדמנות להחזיר עטרה ליושנה ולמצב את החקלאות הישראלית כתחום חשוב, מוביל, ומתקדם. אימוץ מדיניות תמיכה בחקלאות אורגנית **הינו חלק משמעותי ואינהרנטי מתהליך זה**, וכך גם השילוב של תחום זה בתוכנית הלאומית המתגבשת לביטחון מזון.

התנאים שבשלו בשטח והעניין והפעולות האקטיביות שנוקטים משרדי ממשלה מקבילים לתמיכה ועידוד החקלאות האורגנית, מחזקים את ההבנה כי **משרד החקלאות וביטחון המזון הוא המשרד שיכול להוביל את המהלך הלאומי לקידום הענף.**

13. נספחים

13.1 גישה וקווים מנחים באסטרטגיה האורגנית של האיחוד האירופי, 2020[63]

- **גישה מקיפה**: צריכה, ייצור, קיימות
- **פעילות מונעת ביקוש**: קודם צריכה, בלי הסבה ללא גדילה בביקוש
- **הסבה של כלל שרשרת האספקה**: מחקלאים ועד מסעדות
- **שיתוף של מגוון רחב של בעלי עניין**: מקבלי החלטות, מדינות חברות, המגזר הפרטי
- **חשיבות עליונה למחקר ולחדשנות**: 30% מהתקציב למחקר ופיתוח לנושאים ספציפיים/רלוונטיים למגזר האורגני
- שימוש בתכניות מדיניות קיימות: קידום חקלאי, ביטחון מזון, רכש ציבורי ירוק ועוד.

ציר 1 - מזון אורגני לכולם: לעורר ביקוש ולהבטיח את אמון הצרכן באורגני

1. מידע ותקשורת
   a. איסוף נתונים ומידע על היתרונות הסביבתיים, הכלכליים והחברתיים של אורגני, ושיתוף הנתונים
   b. מדידת מודעות הצרכנים ללוגו האורגני באמצעות סקרים
   c. זיהוי אירועים כדי להפיץ ידע על אורגני
2. קידום צריכה אורגנית
   a. הקצאת משאבים לקידום מודעות וביקוש למוצרים אורגניים בקרב צרכנים
   b. להגביר את הקידום של מוצרים אורגניים בשווקי צמיחה ממוקדים במדינות שאינן בגבולות האיחוד האירופי
   c. להעלות את המודעות להזדמנויות הייצוא עבור יצרנים אורגניים
   d. לעורר את הנראות של הענף באמצעות פרסים
3. קידום קנטינות אורגניות והטמעת תזונה אורגנית ברכש ציבורי
   a. להגביר את המודעות לקריטריונים לרכש ציבורי ירוק
   b. שילוב מוצרים אורגניים בקריטריונים החובה לקנטינות של בתי ספר ומוסדות
   c. קיום אירועים ציבוריים לגורמים האחראים על הסעדה ציבורית כדי להעלות את המודעות לשילוב אורגני בתכניות
4. חיזוק של תכניות בית-ספריות אורגנית
   a. התאמת תכניות בתי הספר של האיחוד האירופי בהתאם לאסטרטגיית Farm to Fork והתכנית לניצחון מחלת הסרטן
   b. מחקר מקיף על המחיר האמיתי של המזון, כולל התפקיד של מיסוי בתוך המחיר, עם דגש על המלצות לפיתוח
5. מניעת הונאות מזון לחיזוק אמון הצרכנים
   a. פיקוח על מערכות הבקרה, גם במדינות מהן מיבאים תוצרת אורגנית
   b. קידום מדיניות למניעת הונאה ושיתוף פעולה עם גופים מדיניים המטפלים בהונאות המזון
   c. הדרכה בנושא בקרת יבוא בגבולות
   d. חיזוק הסנקציות להתמודדות עם הונאות
   e. פיתוח אמצעים ליידוע צרכנים ו/או "Recall" של מוצרי מזון המזוהים כהונאה

[63] ACTION PLAN - for the development of organic production: מצגת שהוצגה ב-2020 בועדה האירופית

6. <u>שיפור איסוף ידע ומעקב</u>
   a. מעקב על יבוא ויצוא במערכת TRACES
7. <u>תרומת המגזר הפרטי לתכנית:</u> לחזק את תפקידם של קמעונאים, סיטונאים, שירותי קייטרינג, מסעדות ועוד
   a. לקדם התחייבויות ברורות מבעלי עניין רלוונטיים כדי לתמוך ולהגדיל הפצה ומכירה של מוצרים אורגניים, כחלק מהתנהלות למען נהלי עסק ושיווק אחראיים שהינם חלק מתכנית Farm to Fork.
   b. ליצור שותפויות עם עסקים המוכנים לקדם שימוש במוצרים אורגניים במסגרת מדיניות הקיימות הארגונית/אחריות תאגידית שלהם

ציר 2 - חיזוק שרשרת האספקה

1. <u>השקעה בשימור ושיתוף ידע</u>
   a. להבטיח שימוש מלא בתמיכות ואמצעים רלוונטים כגון תוכניות אקולוגיות וניהול סביבתי לפיתוח כפרי
   b. חיזוק שירותי הייעוץ החקלאי, בעיקר כחלק ממערכת הידע והחדשנות החקלאית
   c. לקדם שיתוף של שיטות עבודה מומלצות להעברת ידע ברחבי האיחוד האירופי: תכניות לימוד, קורסים, חומרים
   d. קידום רשתות חוות הדגמה בנושאים ספציפיים כדי לקדם גישה משתפת
   e. קידום שיטות עבודה מומלצות וסינרגיות עם פרויקטים אגרו-אקולוגיים לאומיים
   f. לכלול את הגידול בחקלאות ימית אורגנית בתכניות האורגניות הרב-שנתיות, תוך שיתוף עם הקרן האירופית לדיג ימי וחקלאות מים.
2. <u>פיתוח אנליזות של הענף כדי להגביר את השקיפות בשוק</u>
   a. פרסום דוחות קבועים על ייצור אורגני באיחוד האירופי
   b. פרסם דוח שנתי על יבוא של מוצרים אורגניים ממדינות שלישיות
   c. להגביר את איסוף נתוני השוק בשיתוף המדינות החברות ולהרחיב ניתוחי שווקים גם למוצרים אורגניים
3. <u>תמיכה בפיתוח שרשרת האספקה</u>
   a. ביצוע אנליזה של שרשרת האספקה בענף האורגני
   b. זיהוי דרכים לשיפור שרשרת האספקה, תוך התייעצות עם נציגי ארגון היצרנים ובעלי עניין אחרים
   c. עידוד ותמיכה כספית בארגוני מגדלי ויצרנים
   d. זיהוי שיטות מסחר לא הוגנות הפוגעות ביצרנים האורגנים וטיפול באמצעות כלים מדיניים
   e. העלאת מודעות, שיתוף ידע ובניית תשתית מדינית ל'הסמכה קבוצתית' שמאפשרת לחקלאים אורגנים קטנים לחלוק את העלות ואת הנטל הניהולי של הסמכה אורגנית, בהתאם לרגולציה
4. <u>חיזוק וטיפוח מעגלי סחר קצרים, קטני נפח ומקומיים</u>
   a. עידוד פיתוח ויישום של 'מחוזות אורגניים'
   b. חקלאות אורגנית יכולה לשפר הכללה חברתית באזורים כפריים תוך קידום הגון תנאי עבודה ומחייה: לסייע לקידום חקלאות אורגנית באזורים כפריים המקדמים שוויון מגדרי, תעסוקה, ובניית דור חדש לחקלאות

ציר 3: החקלאות האורגנית כדוגמא סביבתית: שיפור התרומה הסביבתית של החקלאות האורגנית

1. <u>הפחתת טביעת הרגל האקולוגית והפחמנית:</u> לפתח אמצעים לחוות אורגניות 'climate positive' שישתפו בפרקטיקות ושיטות מיטיבות, בדגש על חקלאות פחמן
2. <u>הגברת המגוון הביולוגי והגנטי והעלאת תפוקה</u>
   a. הקצבת משאבים ייעודיים לתמיכה בשימור ושימוש במשאבים גנטיים, זמינות זרעים אורגניים, פיתוח חומרי רבייה צמחי הטרוגני אורגני וזני צמחים המתאימים לייצור אורגני
   b. הקדמת רשת חוות הדגמה של האיחוד האירופי
   c. חיזוק שירותי הייעוץ לחווה
   d. תמיכה במחקר ובחדשנות לשיפור התפוקה בחקלאות אורגנית
3. <u>פיתוח אמצעים חלופיים לתשומות ומוצרים להגנת הצומח</u>
   a. מימון ייעודי לפרויקטי מחקר וחדשנות בנושא יצירת אלטרנטיבה לתשומות, תוך דגש על נחושת וחומרים נוספים שסומנו על ידי הרשות האירופית לבטיחות מזון
   b. קידום שימוש בתכשירים חלופיים להגנת הצומח, כגון אלה המכילים חומרים פעילים ביולוגיים
4. <u>קידום רווחת בעלי חיים</u>: מיפוי ומציאת פתרונות לקידום רווחת בעלי החיים בגידול האורגני
5. <u>ייעול שימוש במשאבים</u>
   a. אימוץ שיטות עבודה ומוצרים המבוססים על חומר אורגני, פלסטיק וחומרים מתכלים, ובנוסף עקרונות וקריטריונים שיגדירו את השימוש בחומרים אלו, את רמת ההתכלות שלהם בתנאים טבעיים ותועלתם לסביבה
   b. קידום שימוש יעיל ובר קיימא במים, באנרגיה מתחדשת, בהובלה נקיה, ובהפחתת אובדן נוטריינטים.

13.2 בחינת התכנות יעד התכנית: 10% שטחים חקלאיים אורגניים עד 2035

משום שכרגע הצריכה האורגנית בישראל בסטגנציה, והגדילה בכמות השטחים תלויה באופן משמעותי בתמיכה הממשלתית בענף, לא ניתן להעריך את הגדילה בצריכה ובכמות השטחים על פי הנתונים הקיימים. על כן, בכדי לבחון האם היעד שנבחר הוא שאפתני מדי, ריאלי או בהערכת חסר, נשווה את היעד שנבחר בשני פרמטרים - לפי כמות הדונמים המיועדים להסבה ולפי אחוז הגדילה בשטחים האורגניים.

בהשוואה התבוננו בהיסטוריית הגדילה של שטחים אורגניים ב-10 השנים שבין 2010-2020, בהתבסס על טבלת "התפתחות שטחים אורגניים לפני מדינה לשנים 2019-2020" שמראה גדילה של שטחים לאורך 10 שנים בכל המדינות בעולם. דוגמא מתוך הטבלה[64]:

Table 7: World: Development of organic agricultural land by country 2019-2020

Important note: A direct year-to-year and 10 years comparison is not always possible for many countries because the data sources may have changed over the years, or data access may have improved. The figures published here may differ from previously published data due to data revisions. Data are not available for all countries for every year, and in these cases, the figure for the previous year was used (see also page 322). On statistics.fibl.org, data back to 2000 is available.

Country/Territory	Organic agri. land 2019 [ha]	Organic agri. land 2020 [ha]	1 year growth [ha]	1 year growth [%]	10 years growth [ha]	10 years growth [%]
Afghanistan	786	98	-688	-87.6%	36	59.4%
Albania	653	887	234	35.8%	439	97.9%
Algeria	772	772	0	0.0%	80	11.6%
Andorra	2	2	0	0.0%	-2	-50.0%
Argentina	3'672'350	4'453'639	781'289	21.3%	657'503	17.3%
Armenia	594	566	-29	-4.8%	-184	-24.6%
Australia	35'687'799	35'687'799	0	0.0%	24'488'222	218.7%
Austria	669'921	679'872	9'951	1.5%	117'625	20.9%
Azerbaijan	37'630	38'080	450	1.2%	16'121	73.4%
Bahamas	49	49	0	0.0%	49	N/A
Bangladesh	2'249	504	-1'746	-77.6%	-69	-12.0%
Belarus	1'375	6'838	5'463	397.3%	6'838	N/A
Belgium	93'119	99'075	5'956	6.4%	43'771	79.1%

בנוסף, נבחנו תכניות עכשוויות ועתידיות של מדינות שונות, בהשוואה לישראל:

מדינה	טווח שנים	מס' שנים	שטחים אורגניים בתחילת התכנית (דונם)	יעד שטחים אורגניים (דונם)	יעד להסבה לאורגני (דונם)	גדילה בשטחים אורגניים מתחילת לסוף התכנית (אחוז)	סה"כ שטח חקלאי במדינה (דונם)	שטחים אורגניים מסך השטחים בתחילת התכנית (אחוז)	שטחים אורגניים מסך השטחים - יעד (אחוז)
ישראל	2025-2035	10	46,000	400,000	354,000	770	4,000,000	1.15	10
הולנד[65]	2023-2030	7	800,000	2,700,000	1,900,000	237	18,000,000	4.4	15
גרמניה	2024-2030	6	17,000,000	34,800,000	17,800,000	104	116,000,000	10.2	30
יפן	2021-2050	29	120,000	10,750,000	10,630,000	8860	43,000,000	0.3	25

[64] נכון לשנת 2022, מתוך - The World of organic agriculture: statistics & emerging trends 2022, FIBL & IFOAM Organics International

[65] DUTCH ACTION PLAN ON ORGANIC PRODUCTION AND CONSUMPTION 2023

מהשוואות אלו ניתן להסיק מספר מסקנות:

- בהסתמך על נתוני העבר, העשור 2010-2020, מבחינת **אחוז השינוי** היעד שאפתני ביותר.
- עם זאת, בגלל שהאחוז וכמות השטחים ההתחלתיים בישראל נמוכים ביותר הנתון יכול להיות מטעה.
- יש מדינות שכן מראות אחוזי שינוי גבוהים, במיוחד אלו שהתחילו מכמות שטחים נמוכה ביותר, כמו בישראל.
- בבחינת השינוי ב**כמות הדונמים** בעשור שבין 2010-2020, ניתן לראות מדינות רבות עם גדילה בטווח דומה בשטחים האורגניים שלהן ואף יותר. יש לעשות בחינה מעמיקה של מדינות עם שטחים חקלאיים בכמות דומה לישראל בכדי להסיק מסקנות קונקרטיות.
- מסתמן שהתכניות **העתידיות** של מדינות רבות בעולם שאפתניות יותר מאשר היו בשנים 2010-2020, וכך גם הסכומים המושקעים בתמיכות ובקידום הענפים.
- התכניות האסטרטגיות החדשות, לטווח של 5-10 השנים הקרובות, צופות עלייה באחוזים וכמות שטחים גבוה בהרבה מזו שנצפתה בין השנים 2010-2020.
- מבחינת העליה בשטחים אורגניים בעשור 2010-2020 ובשנים שחלפו מאז, וכן בגודל השוק האורגני ובהשקעות בענף, אפשר להסיק שהעלייה בכמות השטחים האורגניים ברחבי העולם תהיה **עלייה תלולה בהרבה מזו שנצפתה בשנים 2010-2020.**

לסיכום, קשה להעריך האם הגדילה בשטחים האורגניים במדינת ישראל תידמה יותר לזו שנצפתה בעשור 2010-2020 או לזו הצפייה עד לשנת 2030 ומאוחר מכך. מצד אחד, כמות השטחים כרגע נמוכה והמודעות הצרכנית נמוכה, אך מצד שני השוק העולמי בשל יותר והמודעות הסביבתית והבריאותית גדולה יותר.

בנוסף, ניתן להסיק כי ללא עלייה משמעותית ביצוא, העלייה בייצור לצריכה בשוק המקומי תייצר עליה מתונה יחסית, ועל כן יש לשים דגש גם על ענף הייצוא כמשמעותי בתכנית זו.

ניתן להגיד באופן חד-משמעי כי **רק בעזרת תמיכה ממשלתית משמעותית** התכנית תוכל לעמוד ביעדים.

13.3 חישוב תמיכה במשקים אורגניים בהסבה

הערכת התקציב עבור תמיכה במשקים אורגניים בהסבה מתחלקת לשני חלקים:

א. תמיכה ישירה לדונם

- תעריפי התמיכה מ**שתנים לפי סוג הגידול, לפי 3 ענפים**: מטעים ורב שנתיים, ירקות וגני ירק, גד"ש ושונות. זאת בדומה לתמיכה הנהוגה במדינות שנסקרו בתוכנית זו.
- חישוב סך התמיכה לתקופת התוכנית (2025-2035) הינו לפי **צפי לחלוקת נתח כל אחד מהענפים** מתוך סך השטחים בממשק אורגני, המתבסס על הערכה לפי תוכנית זו: מטעים ורב שנתיים - 40%, ירקות וגני ירק- 20%, גד"ש ושונות- 40%. יש לציין כי זאת בניגוד לחלוקת הנתח של כל אחד מהענפים מתוך סך השטחים בממשק אורגני כיום: מטעים ורב שנתיים - 62%, ירקות וגני ירק - 14%, גד"ש ושונות - 23%.
- תעריפי התמיכה **ישתנו על פני ציר הזמן של התוכנית**. התמיכה תהיה בתעריף הגבוה ביותר בין השנים 2025-2028, לאחר מכן ירדו התעריפים למדרגה נמוכה יותר בין השנים 2029-2030, ובין השנים 2031-2035 מדרגת התשלום תהיה הנמוכה ביותר (בטבלה להלן). מטרת מדרגות התשלום הנ"ל לתמוך בצורה מוגברת בהסבת שטחים בחציה הראשון של התוכנית, ולהוריד את תעריף התמיכה כשתמריצים אחרים, כמו גדילת הביקוש בשוק, יהיו משמעותיים יותר.
- התמיכה תהיה **במדרגות תשלום לפי גודל המשק**, כאשר התעריפים גבוהים יותר עבור הסבה במשקים קטנים, בכדי לייצר תמיכה משמעותית גם עבור משקים אלו. ההצעה היא חישוב לפי מדרגות של משק זעיר, קטן, בינוני וגדול. בכדי לדייק את מודל התמיכה, ניתן לחלק את מדרגות אלו לפי הענפים השונים. לצורך חישוב ראשוני זה **לא הוערכו מדרגות תמיכה לפי גודל המשק**.
- לאחר אישור התוכנית ובכדי לתמוך גם בענף בעלי החיים בזמן ההסבה, **יש ליישם תמיכה זו גם לפי מספר מטילות/צאן/בקר**. בחישוב ראשוני זה לא חושבה התמיכה במגדלים אלו.
- התמיכה תהיה לפרק זמן של **3 שנים מתחילת ההסבה**, גם אם השטח אינו דורש הסבה/יש הסבה מקוצרת. ההנחה היא כי גם משקים אלו יחוו פתיחה ראשונית ביבול, קשיים מקצועיים, וצורך ברכישה של כלים ותמיכה בתהליך ההסבה.
- בכדי למנוע הסבות ממושכות, או התחלת תהליך הסבה עם חברת פיקוח ללא כוונה לסיימה ולהפוך באמת לאורגני, התמיכה תהיה מותנית **בקבלת היתר אורגני** בסיום הסבה. יש לשקול כיצד ליישם את סעיף זה בכדי לאפשר לחקלאים קבלת התמיכה, גם לפני קבלת האישור.
- חישוב זה הינו **הערכה בלבד**. לאחר אישור מתווה התוכנית יש להעמיק בבניית מתווה תמיכה מקצועי.

ב. תמיכה ביעוץ והדרכה

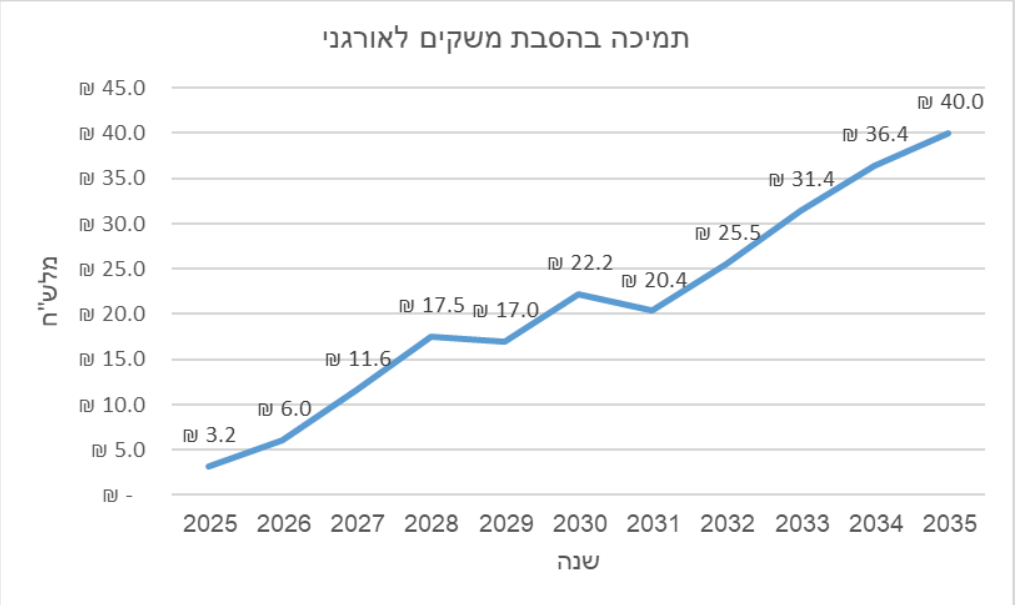
- התמיכה המקצועית במשק בהסבה נחוצה עבור ההסבה המקצועית וחיבור לגורמי ומקורות הידע הרלוונטיים.
- עבור משק חדש ו/או עובד חדש במשק בהסבה, תמומן השתתפות בקורס יסודות החקלאות האורגנית.
- עבור משק חדש ו/או בהסבה, ימומן ליווי מקצועי של 10 שעות פרטניות בתחומים עסקיים ומקצועיים.

תמיכה בהסבת משקים אורגניים

תעריפי תמיכה בהסבת משקים לאורגני				
ענף	אחוז מכלל המשקים נכון ל-23	תמיכה פר דונם עד 2030 (₪)	תמיכה פר דונם 2029-2030 (₪)	תמיכה פר דונם 2031-2035 (₪)
מטעים ורב שנתיים	40%	450	325	250
ירקות וגני ירק	20%	450	325	250
גד"ש ושונות	40%	350	220	125
בע"ח	-	-		-

תעריפי תמיכה בייעוץ והדרכה למשקים בהסבה לאורגני	
תחום	סכום תמיכה (₪)
קורס יסודות החקלאות האורגנית	2,000
ליווי מקצועי: 10 שעות פרטניות	7,500
סה"כ	**9,500**

תמיכה בהסבת משקים לאורגני 2025-2035							
שנה	צפי שטחים בממשק אורגני כולל הסבה (דונם)	צפי שטחים בשנה ראשונה להסבה (דונם)	צפי שטחים ב-3 שנים ראשונות (דונם)	צפי משקים בשנה לראשונה להסבה (מספר)	תמיכה בייעוץ וקורס (₪)	סה"כ תמיכה פר דונם (₪)	סה"כ שנתי (מלש"ח ₪)
2025	50,080	5,000	7,000	30	285,000	2,870,000	₪ 3.2
2026	57,578	8,500	13,500	50	475,000	5,535,000	₪ 6.0
2027	69,927	13,500	27,000	60	570,000	11,070,000	₪ 11.6
2028	87,528	19,000	41,000	70	665,000	16,810,000	₪ 17.5
2029	110,778	25,000	57,500	80	760,000	16,272,500	₪ 17.0
2030	140,062	31,500	75,500	90	855,000	21,366,500	₪ 22.2
2031	177,761	40,500	97,000	100	950,000	19,400,000	₪ 20.4
2032	224,206	50,000	122,000	120	1,140,000	24,400,000	₪ 25.5
2033	279,722	60,000	150,500	140	1,330,000	30,100,000	₪ 31.4
2034	339,127	65,000	175,000	150	1,425,000	35,000,000	₪ 36.4
2035	400,345	68,000	193,000	150	1,425,000	38,600,000	₪ 40.0

13.4 דוגמאות אירופאיות למרכזי מיומנות אורגניים

בניית יכולות Capacity building היא נקודה שזוהתה כמשמעותית להצלחת התוכנית, במיוחד בשנים הראשונות של התפתחות הענף. ברחבי העולם קיימים **מרכזי מיומנות אורגניים** שמטרתם לענות על צורך זה ולבנות יכולות בחלקיה השונים של שרשרת האספקה האורגנית.

נציג שלוש דוגמאות למרכזי מיומנות, שני המרכזים הראשונים המוצגים הינם **מרכזים אזוריים**.

1. מרכז Interbio בצרפת: המרכז משרת את אזור נובל אקוויטניה בצרפת ותפקידו תיאום פעולות ושיתופי פעולה בין מפעלים וארגונים אורגניים בכל שרשרת האספקה. בנוסף, המרכז עוסק בקידום חקלאות אורגנית באמצעות ירידים מסחריים וציבוריים, הנחיית הענף באמצעות ועדות, כנסים ותוכניות פעולה ייעודיות, פיתוח הצעות ותוכניות אורגניות בקייטרינג ציבורי, ומתן ייעוץ, מידע והדרכה בנושאים שונים.
2. מרכז KÖN בגרמניה: מרכז מיומנות לחקלאות אורגנית בסקסוניה התחתונה. המרכז מספק ייעוץ של מומחים לחקלאים בנושאי הסבה לאורגני וגידול אורגני, ייעוץ בנושאי מגוון ביולוגי ועוד, וכן ייעוץ ליצרני מזון, ייעוץ בנושא השוק האורגני, נתונים פיננסיים וסטטיסטיים וכן פרויקטים ואירועים שמובילים מומחים בתחום.
3. מרכז ICOeL בדנמרק: מרכז החדשנות לחקלאות אורגנית המספק ייעוץ, מידע ומחקר שמטרתם לספק תמיכה מעשית לחקלאים ולעסקים נוספים בשוק האורגני. המרכז הוקם בשנת 2021 כחברה עצמאית ללא מטרות רווח על ידי הארגון האורגני הדני דנמרק אורגנית ומועצת החקלאות והמזון הדנית, המייצגים את תעשיות החקלאות והמזון של דנמרק.

גורם מפתח בשלושת המרכזים הוא שהם פועלים ללא משוא פנים, ומגשרים על האינטרסים המתחרים שיכולים לעלות בעבודה עם גופים מסחריים וגופי הסמכה.